

**Xailongga li naxuya mana Urana
tongtongia axamandi xaung
mogu Ebrahim bakbagindi ba
disok lipuxindi. Tauxu xailongga
li ba,
Unggutinga**

Namua Dibung Xailongga Li

Lipu buningama bung xailonginoa bu naxuya mana Urana tongtongia axamandi xaung waxata rangua bakbak tela baru xaung axamandi sok manadi. Naxuyangua ungguti mana lipua Adam ila ila laing Ebrahim ila laing Yekop, saing sup mana Yekop garanoa Yosep matianoa mana Isip.

Xailongga li hatanga Urana bo ba rung rangua lipudi baru. Hatanga ba daxangadi lipudi ditongtongiadi ba duwa maringina Urana maxania ding longgalo didoa. Nabu lipudi disu mana ding murungadinga, dahanggalangia axamandi. Daxanga taininau ing ganina—daxangua Urana tongtongia, Yesu Kristo baing. Bungina tawaxata rangua Urana, baing ina naga, tarung xai rangua Urana.

Lipu Buningama

Lipu buningama bung yanoa mana xailongga li te, ne lipu xabiangam xumana dahatum ba Moses bung, bila dahatum ba bung xailong 5 dungguti Urana Xuang Mugamugangama (Unggutinga, Xapdi Muli, Lipu Hananiangam

Oxatanoa, Titinga xaung Hanaunaunga). Axadi li disok niani xumana muga mana Moses sok, binabu naxuyangadi li ing sibunadi te, lungudi saing bungdi mari. Niania bung mosi mana xabia te, bila liwe mana 1500 BC xaung 1230 BC.

Haruanga Tuandi

- Mugamugau sibuna (1:1–11:26)
 - Unggutinga (1:1–2:3)
 - Adam Ip tang duwa Iden (2:4-25)
 - Adam Ip tang diyamu Urana (*Hataina 3*)
 - Kubolu diana tubu (4:1-16)
 - Ken bakbagindi (4:17-26)
 - Adam bakbagindi (*Hataina 5*)
 - Urana ayangana mana tongtongia lipudi (6:1-8)
 - Silinga sabanga (6:9–9:29)
 - Numanumadi disok (10:1–11:26)
- Isrel mugangading mugamugangamdi (11:27–50:26)
 - Ebrahim walinganoa (11:27–25:11)
 - Ismael bakbagindi (25:12-18)
 - Yekop walinganoa (25:19–35:29)
 - Iso bakbagindi (36:1–37:1)
 - Yosep walinganoa (37:2–50:26)

Unggutinga

¹ Mugamugau sibuna, Urana tongtongia sabaluna xaung titi. ² Titia babung te, xola mana axamang tela. Labiana kaukau miawa ubuna, saing Urana Aningonoa tangaxa etua'm tek ubuna.

³ Baing Urana harua ba, “Lulianoa sok,” baing luliana sok.✧ ⁴ Urana bagu ba luliana xai. Baing hata luliana xaung labiana. ⁵ Urana uxu luliana ba, “Xaidap,” saing uxu labiana ba, “Yambong.”

Tauna, yambonga ila sup, buraragina sok—xaidap taininauba.

⁶ Baing Urana harua ba, “Ganangana sok lia mana langa bu hata langdi.”✧ ⁷ Baing Urana tongtongia ganangana saing hata lang hawama xaung lang etuama. Sok bila ba. ⁸ Urana uxu ganangana ba, “Sabaluna.”

Tauna, yambonga ila sup, buraragina sok—xaidap luwauba.

⁹ Baing Urana harua ba, “Langa wa hawa sabalunia gugunia mana long taininau bu long mamasana sok.” Baing sok bila ba. ¹⁰ Urana uxu long mamasana ba, “Titi,” saing uxu lang guguniangama ba, “Tek.” Baing Urana bagu saing yaha mana. ¹¹ Baing Urana harua ba, “Titia libu axamang xangxana disok: angingadi xaung xuyadingdi, xaung xaidi xaung maradingdi, taining tainina disu mana xadingdi.” Baing sok bila ba. ¹² Titia libu axamang xangxana disok: anginga xaung xuyadingdi, xaung xaidi maradingdi, taining tainina disu mana xadingdi. Baing Urana bagu ba xai.

¹³ Tauna, yambonga ila sup, buraragina sok

—xaidap tuwauba.

¹⁴ Baing Urana harua ba, “Luliandi disok sabalunia bu dahata xaidap xaung yambong. Namuxidingdi bing dahatanga nianigesakdi xaung xaidapdi xaung nianidi. ¹⁵ Lulianadi disina sabalunia bu disaxaxanga titia.” Baing sok bila ba. ¹⁶ Baing Urana tongtongia luliang sabanga luwa, luliang sapsambagiak wasa mana xaidaba xaung luliang kaxukana wasa mana yambonga. Tongtongia hatungdi xauna. ¹⁷ Baing Urana tadi sabalunia bu disaxaxanga titia, ¹⁸ duwasa mana xaidaba xaung yambonga, xaung bu dahata luliana xaung labiana. Baing Urana bagu ba xai.

¹⁹ Tauna, yambonga ila sup, buraragina sok —xaidap luwadi luwadiuba.

²⁰ Baing Urana harua ba, “Tega baxagi mana asaxa walingam xangxana. Mangdi disok doti makisi sabalunia etua’ m titia.” ²¹ Binabu Urana xap masok asaxa tekkam sabangadi xaung asaxa tekkam xangxang teladi dibaxagi mana tega, disu mana xadingdi, xaung mang xangxana, disu mana xadingdi. Baing Urana bagu ba xai. ²² Baing Urana sina guxama nadi. Harua ba, “Axapsaxi asok xumana saing abaxagi mana tega. Mangdi xauna disok xumana titia.”

²³ Tauna, yambonga ila sup, buraragina sok —xaidap luwadi luwadi hiliadingauba.

²⁴ Baing Urana harua ba, “Asaxa xangxana

disok titia, disu mana xadingdi: morudi, asaxadi dahaxa mua titia, xaung abungindi, disu mana xadingdi.” Baing sok bila ba.

²⁵ Urana tongtongia asaxa abunginadi disu mana xadingdi, xaung asaxa longgalo dahaxa mua titia, disu mana xadingdi. Baing Urana bagu ba xai.

²⁶ Baing Urana harua ba, “Tatongtongia lipudi disok bila kira sibura li. Bing duwa etua mana song tekkamdi xaung mang sabalunamdi, etua mana morudi xaung titi longgalo xaung axamang longgalo dahaxa mua titia.”

²⁷ Binabu Urana tongtongia lipudi disok bila ing sibuna,
maxuna, tongtongiadi disok bila ina,
tongtongiadi lup haing.✧

²⁸ Baing Urana sina guxama nadi. Harua ba, “Axapsaxi asok xumana. Abaxagi mana titia saing awa etua mana. Awa etua mana song tekkamdi xaung mang sabalunamdi xaung asaxa longgalo dahaxa mua titia.”

²⁹ Baing Urana harua ba, “Bagu ngasina anginga xuyanam longgalo duwa titia nang xaung xai maranam longgalo nang. Bagula duwa angiaimdi. ³⁰ Baing asaxa titiam longgalo, mang sabalunam longgalo xaung asaxa longgalo dahaxa mua titia—ngasina tatubang xaung xailong gamatang longgalo nadi. Bagula duwa angiatingdi.” Baing sok bila ba.

✧ **1:27** Unggutinga (Stat) 5:1-2; Matyu 19:4; Mak 10:6

³¹ Urana bagu axamang longgalo tongtongiadi, saing xai sibuna.

Tauna, yambonga ila sup, buraragina sok—xaidap tuwa tuwauba.

2

¹ Baing ina naga, Urana tongtongia sabaluna xaung titi masup, xaung axamang longgalo duwa maluxu manadi. ² Xaidap 7 Urana bagu oxatandi tuxudi ba disup, baing yagua mana xaidapka 7 mana oxatandi.✧ ³ Binabu Urana sina guxama mana xaidapka 7, mogu maina, namua na xaidapka yagua mana oxatang longgalo tuxudi bungina tongtongia axamandi.

Urana Tongtongia Lup Haing

⁴ Naxuyanga li baxanga bungina sabaluna xaung titi disok, bungina TOXORATAMONA* Urana tongtongia titia xaung sabaluna.

⁵ Muga bing xai xaung tatubang disok teguyu, namua na TOXORATAMONA Urana sina kuya mari

✧ **2:2** Hibru 4:4,10; Xapdi Muli (Kisim Bek) 20:11 * **2:4** Mana Hibru xuana dibung Urana yanoa bila li: YHWH. Ne hatata lipu tela xabia yaya ba waxungtuanoa te. Lipu teladi duxu yaya ba Yawe. Ne mugamugau ma, Hibrudi diti yaya ba sibuna, binabu dibili lipudi ba duxu. Dibung xailongia, ne suxungudingdi duxu yaya tela namuxinoa TOXORATAMONA. Kimuya, Yesu lipuxindi dinaxu mana ba disu mana kubolua ba, duxugia Urana yanoa bila ba. Binabu hatata tabung haruanga TOXORATAMONAbuninga sabangia bu tihatanga ba haruangua taxugia ba Urana yanoa mana Hibru xuana.

titia teguyu saing lipu tela wa teguyu bu tuxu oxatua titia. ⁶ Ning uxua haing titia bu titi longgalo langiding. ⁷ Baing TOXORATAMONA Urana tongtongia lipua mana titi gagabinoa. Yubua yang walingama maluxu yungxang gininginia, saing lipua sok lipu walingama.✧

⁸ Baing TOXORATAMONA Urana tongtongia umanga tela sanga karagia, mana long tela yanoa Iden. La ba ta lipua tongtongia ba. ⁹ Baing TOXORATAMONA Urana libu xai xangxana disok titia, bagungadinga (da)xai sibuna xaung daxai mana xangingua. Maluxu mana umanga baguba xai luwa duwa: xaiya sina walinga✧ xaung xaiya sina xabianga mana xai xaung diana.

¹⁰ Lang tela luki masok sangua titia Iden ba sina langa na umangua. La ba maxania hata gatung luwa luwa. ¹¹ Gatung mugamugangama yanoa Pison. Hokhogia maluxu titia Habila, titia gol wa mana ba. ¹² Baing gol ba xai sibuna. Delium xaung oniks† duwa la ba xauna. ¹³ Gatung luwa yanoa Gihon. Hokhogia maluxu titia Kus. ¹⁴ Gatung tuwa yanoa Taigris, luki maluxu Asiria rubinia sanga karagia. Baing gatung luwa luwa yanoa Yupretis.

¹⁵ TOXORATAMONA Urana xap lipua saing ta umangia Iden bu tuxu oxatua titia saing wasa mana. ¹⁶ Baing TOXORATAMONA Urana bili lipua ba, “Ung sanga ba oxong xai marang longgalo

✧ **2:7** 1 Korin 15:45 ✧ **2:9** Hatanga Masok 2:7, 22:2,14 † **2:12** Lipu xabiangamdi daxabia xai mana delium te. Teladi dahatum ba xai susunam tela samingang xai. Baing oniks siang giminak sabanggam tela, mugixing xangxana bila moxa babuna.

umangia li, ¹⁷ ning labu oxong xai marandi mana xaiya sina xabianga mana xai xaung dianau tai. Namua na bungina oxong, maxuna bagula umati.”

¹⁸ Baing TOXORATAMONA Urana harua ba, “Xai te mana lipua ing ganina wa. Bagula ngatong-tongia rianoa bu sok haulinganoa.” ¹⁹ Muga TOXORATAMONA Urana xap titia saing tongtongia asaxa xaung mang xangxana masup. Tauna, xapdi ma rangua lipua bu lungu yaya baru bagula uxudi. Baing baru yanta lipua uxudi bing ding yadingdi. ²⁰ Lipua sina yayadi na moru longgalo, mang sabalunam longgalo xaung asaxa abunging longgalo. Ne riang tela ba hauli lipua te.

²¹ Binabu TOXORATAMONA Urana libu lipua kinu hadali. Kinuyu, baing xap rubing tela saing usiti yabanoa muli sanggia. ²² Baing TOXORATAMONA Urana tongtongia haing tela mana rubina xap sangua luba, saing xap ma rangua lipua.

²³ Baing lipua harua ba, “Ina naga! Alaing riagu sibuna.

Tuanoa tuaguamdi,
 xaung sangganoa sanggaguama.
 Bagula ngauxu ba, ‘Haing’,
 namua na Urana xap sangua Lup.”†

²⁴ Mana namua baguli lup tela yunga baungti-bundi saing taga rangua haininoa, baing tang disok lipu taininau.☆

† **2:23** Mana Hibru xuana, haruanga ‘lup’ bibinganoa bila haruanga ‘haing’. ☆ **2:24** Matyu 19:5; Mak 10:7-8; 1 Korin 6:16; Epasas 5:31

²⁵ Baing lipua haininoa tang duwa mulang, ne tang memeyading te.

3

Lup Haing Diyamu Urana Haruanganoa

¹ Moxa kubolung murakkama dali asaxa abunging longgalo TOXORATAMONA Urana tong-tongiadi.✧ Ma rangua hainga saing xusunga ba, “Maxuna Urana biliangtang ba, ‘Labu axang xai marang longga duwa umangiau tai?’”

² Baing hainga harua na moxua ba, “Tam sanga ba tam gaxang xai marandi umangia, ³ ning Urana harua ba, ‘Labu axang xai marandi mana xaiya li liwe umangiau tai, saing labu aringgu tai, nam tang gamati.’”

⁴ “Ne moxua harua na hainga ba, “Tegu. Bagula amati te. ⁵ Urana harua bila ba namua na xabia ba bungina axang maranoa bagula tang maxaimdi daxaxa ding, saing bagula axabia xai xaung diana, bila Urana xabia.”

⁶ Hainga bagu xaiya ba marandi (da)xai mana xangingua xaung gumanging sibuna, saing muruna mana xabiangua bagula sina na. Baing ina naga, xap saing xang. Saking sina (hataina) na ayuana, saing xang. ⁷ Baing tang maxading daxaxa ding, saing tang dibagu daxabia ba duwa mulang. Binabu dahatu xaiya pik londi, saing dahaxam mana kaukau dintang sibuding.

⁸ Bungbung, longa xaringa, baing luba haininoa tang dilungu TOXORATAMONA Urana haxa umangia, baing dihisa mana TOXORATAMONA

✧ **3:1** Hatanga Masok 12:9, 20:2

Urana liwe mana xai umangamdi. ⁹ Ne TOXORATAMONA Urana wagi mana luba ba, “Uwa bi?”

¹⁰ Baing haxuya ba, “Ngalungung uhaxa umangia, saing ngamaxuwa namua na ngawa mulang. Binabu ngahisa.”

¹¹ Baing xusunga ba, “Gaxarea balaung ba uwa mulang? Oxong xai marana mana xaiya ngabiliung mana ba?”

¹² Luba harua ba, “Haingga ba usina ba wa rangua nga—ina sina xai marana nanga, saing ngaxang.”

¹³ Saking TOXORATAMONA Urana xusunga hainga ba, “Uraxata ulibu bila ba?”

Hainga harua ba, “Moxua tuxu murak manga, saing ngaxang.”[☆]

¹⁴ Binabu TOXORATAMONA Urana harua na moxua ba, “Ulibu bila ba, binabu

“Mauxanganoa xapkung ganim liwe mana moru longgalo

xaung asaxa abunging longgalo!

Bagula uhaxa gamomia

saing bagula oxong gagap mana xaidap longgalo walingamia.

¹⁵ Baing bagula ngata bixua wa lia mana haing xaung ung,

xaung wa lia mana bakbaginoa xaung bakbagima,[☆]

bagula bakbaginoa taha toxoma,

saing bagula utaha king tambonga.”

[☆] **3:13** 2 Korin 11:3; 1 Timoti 2:14 [☆] **3:15** Hatanga Masok 12:17

16 Harua na hainga ba,

“Bagula ngalibu salak hayauxingama xapkung
sok sabanga sibuna,
saing bagula uxunomia salak sabanga bung-
ina uhayau garadi.
Murungama bagula sabanga mana ayuam,
ne bagula wa etua maung.”

17 Baing harua na lupka ba, “Ulungu hainima
saing oxong xai marana ngabiliung mana ba,
‘Labu oxonggu tai.’

“Mana namua ulibu bila ba, mauxanganoa xap
titia,
bagula umakasa sibuna mana oxop angin-
gua mana bu oxong,
mana xaidap longgalo walingamia.☆

18 Waxu ruxunamdi xaung tatubang diandi bag-
ula disok umangama,
saing bagula oxong anginga abungindi.

19 Bagula salaksalaga xap ramramoma,
bungina oxop oxong angingua,
laing umati ugoxoya muli titia
ngatongtongiaung mana ba,
namua na uwa titi gagabinoa,
saing bagula ugoxoya mala mana titi gagabi-
noa muli.”

20 Luba Adam uxu haininoa Ip,* namua na sok
lipu walingam longgalo bauding.

☆ 3:17 Hibrú 6:8 * 3:20 Ip namuxinoa walinga.

21 Baing TOXORATAMONA Urana tongtongia imang asaxa sangganamdi na Adam haininoa tang saing sausaudi. 22 Baing TOXORATAMONA Urana harua ba, “Bagu luba sok bila kiria tela, namua na xabia xai xaung diana. Ne xai te nabu raria rimana saing kiri xai marandi mana xaiya sina walinga. Nam xang bu wa bungingbunginalo.”[☆] 23 Binabu TOXORATAMONA Urana suka luba tang mala sangua Umanga Iden, ba ki titia Urana tongtongia mana ba. 24 Suka luba mala masup, baing ta kerubimdi[†] Umanga Iden sanga karagia, xaung ta waxang sabanga yap manandi bilikbiliga mana ba xukxugia sanga long longgalo bu soxauti daxangua ila mana xaiya sina walingua.

4

Ken Ebal Tang

1 Adam kinu rangua haininoa Ip, baing gamona saing hayau gara lup tela. Harua ba, “TOXORATAMONA hauli nga ngaxap^{*} gara lup tela.” Binabu uxu ba Ken. 2 Kimuya hayau kixinginoa Ebal.

Tauna, Ebal sok lipu sipsip wasanganama, saing Ken sok lipu umangam(a). 3 Bunging tela Ken xap anginga umangam tela(di) ma hanania(di) mala rangua TOXORATAMONA. 4 Baing

[☆] 3:22 Hatanga Masok 22:14 [†] 3:24 Hatata lipu tela xabia kerubim baraxinta te. Oxatadinga bing duwasa mana longga Urana iniadi. Lipu xabiangamdi dahatum ba duwa bila asaxa abungindi, ne rimang luwa kiding luwa xaung banggitongiding.

^{*} 4:1 Yaya Ken bibinganoa bila Hibu haruangua ‘xap’.

Ebal xauna xap hananiangua ma—sipsibing matuaudi mututungading oranamdi.✧ Baing TOXORATAMONA yaha mana Ebal xaung hanani-anganoa, ⁵ ne yaha mana Ken xaung hanani-anganoa te. Binabu Ken atin disala haringina saing ramramonoa haring.

⁶ Baing TOXORATAMONA harua na Ken ba, “Baruta atim disala xaung ramramoma haring?”
⁷ Nabu ulibu xai, bagula ngaxapkung. Ne nabu ulibu xai te, bing kubolu diana yai xalumia, ragung usok baing. Muruna ba xapkung, ning uhaxi bu udali.”

⁸ Xaidap tela Ken bala kixinginoa Ebal ba, “Tala umangia.” Tang duwa umangia, baing Ken taha kixinginoa Ebal mati.✧

⁹ Baing TOXORATAMONA xusunga Ken ba, “Kixingima Ebal kabi?”

Haxuya ba, “Ngaxabia te. Baruta? Nga kixingigua lipuxing wasangama?”

¹⁰ Binabu TOXORATAMONA harua ba, “Uraxata bila ba? Ulungu! Kixingima sibinoa wa titia ba wagi manga.✧ ¹¹ Titia xaxa suxungunoa ba nung kixingima sibunoa bungina mati rimamia. Binabu hatata guxam dianoa xapkung. Titia ribaina maung. ¹² Bungina uki titia, bagula ua te. Bagula uwa lipu yabam teguam xaung uhaxahaxa mauli titia.”

¹³ Ken harua na TOXORATAMONA ba, “Mauxan-gana ngaxap li tubu buk manga. ¹⁴ Laku, hatata usuka nga sangua titia, saing bagula ngawa maxamia muli te. Bagula ngawa lipu yabagu

✧ 4:4 Hibru 11:4 ✧ 4:8 Matyu 23:35; Luk 11:51; 1 Yon 3:12

✧ 4:10 Hibru 12:24

teguam xaung ngahaxahaxa mauli titia. Lipu gaxarea sok manga bagula ung nga mati.”

¹⁵ Baing TOXORATAMONA harua na ba, “Tegu! Nabu lipu tela unggung, bing bagula xap salaga dali ungia bila 7.” Baing TOXORATAMONA ta mogungua mana Ken, nam lipu tela sok mana bu ung mati. ¹⁶ Binabu Ken ila sangua TOXORATAMONA maxanoa saing rung mana titia Nod.† Titia ba wa Iden sanga karagia.

Ken Bakbagindi

¹⁷ Ken kinu rangua haininoa, baing gamona saing hayau gara lup tela, yanoa Inok. ¹⁸ Baing Inok xapsaxi Irat. Irat xapsaxi Mehuyael. Mehuyael xapsaxi Metusael. Metusael xapsaxi Lamek.

¹⁹ Lamek yau haing luwa. Tela yanoa Ada saing tela yanoa Sila. ²⁰ Ada hayau Yabal. Yabal bing adi duwa mana numa mokiamdi xaung adi moruamdi mugangadinga. ²¹ Kixinginoa yanoa Yubal. Yubal bing adi dahali hap xaung adi diyup panggeriang mugangadinga. ²² Sila xauna hayau gara lup tela, yanoa Tubal-Ken. Tongtongia axamang oxatamdi mana bras xaung ain. Tubal-Ken hamunganoa yanoa Nama.

²³ Lamek harua na hainindi tang ba,

“Ada Sila, tang galungu nga to,
 hainigudi axap haruangagua to.
 Ngaung lipu tela namua na taha nga,
 Gananung tela uda nga, binabu ngataha
 mati.

† **4:16** Nod namuxinoa haxahaxa mauli.

24 Lipu gaxarea ung Ken bing xap salaga dali inia
7,
ne nga ngaharua ba, lipu gaxarea ung nga,
bing xap salaga dali inia 77.”[✧]

Set Xaung Enos

25 Adam kinu muli rangua haininoa, baing hayau gara lup tela. Harua ba, “Urana sina gara tela muli nanga ba xap Ebal yabanoa, namua na Ken ung mati.” Binabu uxu ba Set.[‡] 26 Set xauna garanoa, saing uxu ba Enos.

Mana bungina baguba lipudi dungguti disabu mana TOXORATAMONA, duxu yanoa.

5

Adam Bakbagindi

1 Adam bakbagindi bila li.

Bungina Urana tongtongia lipudi, tongtongiadi disok bila ina.[✧] 2 Tongtongiadi lup haing,[✧] saing sina guxama nadi. Tongtongiadi laing sup, baing uxudi ba, “lipudi.”

3 Adam nianindi 130, baing xapsaxi gara lup tela sok bila ing sibuna—maxuna sok bila ina. Uxu ba Set. 4 Adam wa niani 800 muli kimuya mana xapsaxi Set, saing xapsaxi gara teladi muli, lupdi xaung haingdi. 5 Bila balau Adam nianindi 930, saing mati.

✧ 4:24 Matyu 18:22 ‡ 4:25 Set namuxinoa haxek mana ‘sina’.

✧ 5:1 Unggutinga (Stat) 1:27-28 ✧ 5:2 Matyu 19:4; Mak 10:6

- ⁶ Set nianindi 105, baing xapsaxi Enos. ⁷ Set wa niani 807 muli kimuya mana xapsaxi Enos, saing xapsaxi gara teladi muli, lupdi xaung haingdi. ⁸ Bila balau Set nianindi 912, saing mati.
- ⁹ Enos nianindi 90, baing xapsaxi Kenan. ¹⁰ Enos wa niani 815 muli kimuya xapsaxi Kenan, saing xapsaxi gara teladi muli, lupdi xaung haingdi. ¹¹ Bila balau Enos nianindi 905, saing mati.
- ¹² Kenan nianindi 70, baing xapsaxi Mahalalel. ¹³ Kenan wa niani 840 muli kimuya mana xapsaxi Mahalalel, saing xapsaxi gara teladi muli, lupdi xaung haingdi. ¹⁴ Bila balau Kenan nianindi 910, saing mati.
- ¹⁵ Mahalalel nianindi 65, baing xapsaxi Yaret. ¹⁶ Mahalalel wa niani 830 muli kimuya mana xapsaxi Yaret, saing xapsaxi gara teladi muli, lupdi xaung haingdi. ¹⁷ Bila balau Mahalalel nianindi 895, saing mati.
- ¹⁸ Yaret nianindi 162, baing xapsaxi Inok. ¹⁹ Yaret wa niani 800 muli kimuya mana xapsaxi Inok, saing xapsaxi gara teladi muli, lupdi xaung haingdi. ²⁰ Bila balau Yaret nianindi 962, saing mati.
- ²¹ Inok nianindi 65, baing xapsaxi Metusela. ²² Inok haxa rangua Urana 300 niani muli kimuya mana xapsaxi Metusela, saing xapsaxi gara teladi muli, lupdi xaung haingdi. ²³ Bila balau Inok nianindi 365. ²⁴ Inok haxa rangua Urana, ning Urana xap mala, binabu lipudi dibagu muli te.✧

✧ 5:24 Hibru 11:5; Yut 14

- ²⁵ Metusela nianindi 187, baing xapsaxi Lamek. ²⁶ Metusela wa niani 782 muli kimuya mana xapsaxi Lamek, saing xapsaxi gara teladi muli, lupdi xaung haingdi. ²⁷ Bila balau Metusela nianindi 969, saing mati.
- ²⁸ Lamek nianindi 182, baing xapsaxi gara lup tela. ²⁹ Baing harua ba, “Bagula tatua makasangaroa xaung salaga taxap mana titia li TOXORATAMONA sina guxam diana na. Binabu uxu ba Noa.* ³⁰ Lamek wa niani 595 muli kimuya mana xapsaxi Noa, saing xapsaxi gara teladi muli, lupdi xaung haingdi. ³¹ Bila balau Lamek nianindi 777, saing mati.
- ³² Noa nianindi 500, baing xapsaxi Siem, Ham, Yapet tung.

6

Kubolu Diandi Ditubu Buk

- ¹ Bungina lipudi dungguti disok xumana titia, saing dahayau nanuhangidingdi. ² Adi duwa bila Urana* dibagu ba lipudi nanuhangidingdi gumangiding sibuna. Baing daxap baruam-tadi sanga mana murungadingdi, saing diyaudi. ³ Baing TOXORATAMONA harua ba, “Aningogua

* **5:29** Mana Hibru xuana, haruanga Noa bibinganoa bila haruanga ‘tatua makasangua’. * **6:2** Adi duwa bila Urana—Haruanga li harua mana aningoningodi, adi sanggad-indingdi te. Duwa bila Urana bila ba. Lipu xabiangam xumana da-hatum ba namuxinoa mana haruanga li bing Urana uleginamdi.

sina walinga ba bagula wa rangua lipudi bungingbunginalo te, namua na ding axamang titiamdi. Bagula nianidingdi didali 120 te.”

⁴ Nepildi[☆] duwa titia mana bungina baguba xaung kimuya xauna. Mana bungina baguba, adi duwa bila Urana dkinu rangua lipudi nanuhangidingdi, saing dahayau garadi. Lipuadi ba mugauamdi haringiding sibuna haungingia, saing ramramoding sabanga(di).

⁵ TOXORATAMONA bagu ba lipudi kuboluding diandi ditubu buk titia, saing bagu ba hatumingading longgalo muruding mana axamang diana bungingbunginalo ing ganina. ⁶ Baing TOXORATAMONA ayangang sibuna ba tongtongia lipudi titia, saing gamona mauxana buk. ⁷ Binabu TOXORATAMONA harua ba, “Bagula ngasisia axamang longgalo ngatongtongiadi sangua titia—lipudi xaung asaxadi xaung asaxadi dahaxa mua titia xaung mang sabalunamdi. Namua na ayangagu sibuna ba ngatongtongiadi.” ⁸ Ne TOXORATAMONA yaha mana Noa.

Noa

⁹ Noa naxuyanganoa bing bila li. Noa lipu maringina. Liwe mana lipudi mana bungina baguba, xola mana kubolu diana. Noa haxa rangua Urana. ¹⁰ Noa garang tuwa, yadingdi bing Siem, Ham xaung Yapet.

¹¹ Ne lipu titiamdi didoa sibuna Urana maxania, saing titia baxagi mana lipudi kuboluding dudunamdi. ¹² Urana bagu lipu titiamdi, saing bagu didoa sibuna, namua na ding longgalo

[☆] 6:4 Titinga (Namba) 13:33

kuboludingdi didoa buk. ¹³ Binabu Urana harua na Noa ba, “Ngahau hatumingagua ba ngasahi lipu longgalo, namua na dilibu titia baxagi mana kuboluding dudunamdi. Maxuna bagula ngahanggalangiadi xaung titi(a).”

¹⁴ “Utongtongia waga sabanga tela mana xaiya goper†. Utongtongia numa lundi maluxu mana, saing usami xasu tagangama dunia xaung ubunia. ¹⁵ Utongtongia bila li: Maxaxayanganoa bing 135 mita, tubunganoa bing 22 mita, xaung maxaxayanganoa mahaing bing 13 mita. ¹⁶ Utongtongia uronganoa mana, ne uyunga ganangana wa hawa mana laing rubunganoa bila mita hataina. Utongtongia xalua waga rubinia, saing utongtongia saxuming tuwa maluxu mana—hawama, liama, xaung etuama.

¹⁷ “Ulungu to. Bagula nga ngaxap silinga sabanga masok titia bu hanggalangia axamang walingam longgalo hawa sabalunia, axamang yagam longgalo. Axamang longgalo duwa titia bagula dimati. ¹⁸ Ne bagula ngahau haruangua ranguaung. Baing bagula uluxu wagia—ung xaung garamdi, hainima, xaung garamdi hainidingdi. ¹⁹ Baing oxop asaxa luwa luwa mana asaxa xangxang longgalo maluxu wagia, moning tela xaung hagaxang tela. Oxopdi mala ranguaung bu duwa. ²⁰ Luwa luwa mana mang longgalo xaung asaxa longgalo, xaung asaxa longgalo dahaxa mua titia. Ding bagula dima ranguaung bu duwa. ²¹ Baing ung (g)oxop

† **6:14** xaiya goper—Xaiya na bila li lipu mugauamdi daxaiibia, ne lipu hatatam xabiangamdi daxabia te.

anginga xangxana mala ranguaung, saing uhaxurudi wagia, bu disok angingadi mang xaung mading.”

²² Noa libu bila ba. Libu axamang longgalo Urana tabina ba.✧

7

Silinga Kau Titia

¹ Baing TOXORATAMONA harua na Noa ba, “Uluxu wagia, ung xaung bakbagim longgalo, namua na ngabagung ganim umaring liwe mana lipu titiam longgalo. ² Oxop moning 7 xaung hagaxang 7 mana asaxa sigixingam* xadingdi ranguaung. Baing asaxa sigixinga teguamdi bing oxop luwa luwa, monina xaung hagaxana. ³ Bila balau mana mang xadingdi, oxop moning 7 xaung hagaxag 7. Ulibu bila ba bu garadingdi disok xumana titia kimuya. ⁴ Xaidap 7 disup to, baing bagula ngasoxi kuya mari titia laing xaidap 40 (xaung) yambong 40 (disup). Bagula ngasahi axamang titiam longgalo ngatongtongiadi.”

⁵ Baing Noa libu axamang longgalo TOXORATAMONA tabina ba.

⁶ Noa nianindi 600 bungina silinga sabanga sok titia. ⁷ Baing ina naga, Noa gabu garandi, haininoa xaung dingtung hainidingdi diluxu wagia bu silingua xapdi te.✧ ⁸ Asaxa sigixingamdi

✧ 6:22 Hiebru 11:7 * 7:2 asaxa sigixingam—Asaxadi bagudi li asaxadi Urana harua ba sanga mana hananiangua xaung angingua. Ubagu Lipu Hananiangam Oxatanoa (Wok Pris) 1-7.

✧ 7:7 Matyu 24:38-39; Luk 17:27

xaung asaxa sigixinga teguamdi, mangdi, xaung asaxadi dahaxa mua titia, ⁹ luwa luwa mana monindi xaung hagaxandi, ding dahaing wagia mala rangua Noa, bila Urana tabina Noa ba. ¹⁰ Xaidap 7 disup, baing silingua sok titia.

¹¹ Bungina Noa nianindi 600, mana xaidap 17 mana sobak luwa, mana xaidapka ba titia xaxaina saing lang maxandi sililiga mahaing, saing sabaluna xaluxindi daxaxa ding. ¹² Baing kuya sabanga mu titia laing xaidap 40 yambong 40.

¹³ Mana xaidapka baguba Noa gabu garang tuwadi Siem, Ham xaung Yapet, digabu haininoxa xaung dingtung hainidingdi diluxu wagia. ¹⁴ Baing asaxa abungindi, xading longgalo, morudi, xading longgalo, asaxadi dihaxa mua titia, xading longgalo, mangdi xading longgalo, xaung bina banggitonggamdi xading longgalo, ding dahaing wagia mala ranguadi. ¹⁵ Luwa luwa mana asaxa walingam longgalo dahaing wagia mala rangua Noa. ¹⁶ Asaxadi diluxu bing monindi xaung hagaxandi mana asaxa walingam longgalo, bila Urana tabina Noa ba. Dahaing masup, baing ina naga, TOXORATAMONA riba waga xaluxinoxa.

¹⁷ Xaidap 40 silingua sok sok titia. Baing langa dudu mahaing saing xuru wagua mahaing etua sibuna mana titia. ¹⁸ Langa dudu mahaing sabanga sibuna saing dali titia, saing wagua oti etua'm lang ubunoxa. ¹⁹ Langa dali titia haringing sibuna laing kau bimbi sabanga longgalo. ²⁰ Langa dudu mahaing saing dali bimbi

✧ 7:11 2 Pita 3:6

longgalo laing suana bila 6 mita. ²¹ Axamang walingam longgalo etua mana titia dimati— mangdi, morudi, asaxa abungindi, asaxa longgalo dahaxa mua titia, xaung lipu longgalo. ²² Axamang longgalo duwa etua mana titi mamasana, adi longgalo diyaga yang walingama yungxadingia ba, dimati. ²³ Urana sisia axamang walingam longgalo sangua titia—lipudi xaung asaxadi xaung asaxadi dahaxa mua titia xaung mang sabalunamdi. Ding longgalo disup sibuna. Noa ing ganina wa, gabu adi duwa rangua wagia ba. ²⁴ Silinga sabangua dali titia laing xaidap 150.

8

Silingua Xaya

¹ Ne Urana hatumia Noa muli xaung asaxa abungindi xaung morudi duwa rangua wagia. Baing libu yanga yubua titia, saing langa xaya xaya mari. ² Lang maxandi xaung sabaluna xaluxindi diriba ding, saing kuya sabalunam sabangua moti. ³ Langa xaya xaya mari. Xaidapka 150 disup, ⁴ baing ina naga, mana xaidap 17 mana sobak 7 wagua taga mana bimbi tela mana titia Ararat. ⁵ Langga xaya xaya mari laing sobak 10. Baing mana xaidap mugamugangama mana sobak 10 bimbiadi disok sabasabia.

⁶ Xaidap 40 disup, baing Noa xaxa suanga tongtongia wagia, ⁷ saing soxi okok tela mala. Ila ma laing langa mamasa titia. ⁸ Baing soxi baxaliku mala, bu bagu nabu langa mamasa titia. ⁹ Ne baxaliku bagu long tela ba yagua te, namua na langa baxagi mana long longgalo. Binabu

goxoya ma muli rangua wagia. Ta rimanoa masok saing xap baxaliku muli maluxu wagia rangua. ¹⁰ Ragu xaidap 7 muli, baing soxi baxaliku mala muli. ¹¹ Bungbung sibuna baing baxaliku goxoya ma muli, taranga xaiya olip long haun tela suxungunia! Baing ina naga, Noa xabia ba langa maxa ba. ¹² Ragu xaidap 7 muli, baing soxi baxaliku mala muli. Ning bungina li, goxoya ma rangua muli te.

¹³ Noa nianindi 601, baing mana xaidap mugamugangama mana sobak mugamugangama mana niani baguba, langa mamasa titia. Baing Noa xaxa uronga hataing tela saing bagu ba titi ubunoa mamasa. ¹⁴ Xaidap 27 mana sobak luwa titia mamasa masup.

¹⁵ Baing Urana harua na Noa ba, ¹⁶ “Uri mala sangua wagua, ung gugabu hainima xaung garamdi digabu hainidingdi. ¹⁷ Oxop asaxa walingam longgalo duwa ranguaung mari— mangdi xaung asaxadi xaung asaxa longgalo dahaxa mua titia. Oxopdi mari bu dibaxagi titia, xaung daxapsaxi disok xumana titia.”

¹⁸ Binabu Noa ri mala, gabu garandi xaung haininoa xaung dingtung hainidingdi. ¹⁹ Baing asaxa abunging longgalo, moru longgalo, mang longgalo, xaung asaxa longgalo dahaxa mua titia, ding diri mala sangua wagua, dahaxa babbak mari.

²⁰ Baing Noa tongtongia kabukabu hana-niangam tela ba hanania na TOXORATAMONA. Baing xap asaxa sigixingam* teladi xaung mang

* **8:20** Ubagu haruanga hawama wa Unggutinga (Stat) 7:2.

sigixingam teladi, saing taudi mana ba hananiadi na TOXORATAMONA. ²¹ Bungina TOXORATAMONA yuyu samisami ba, bing yaha mana hanani-anua. Baing harua na ing sibuna ba, “Labu ngahanggalangia titia muli bu haxuya lipudi kuboluding diandiu tai. Heku hatumingadingdi dibaxagi mana kubolu diandi mana bungina duwa garayu. Xauna, labu ngahanggalangia axamang walingamdi muliu tai, bila ngalibu hatata ba.

²² “Mana bungina titia wauyu, bunging umangama xaung xauyangama, bunging xaringana xaung salianoa, bunging xaidapkam xaung kuyam, yambong xaung xaidap, bagula disup te.”

9

Urana Hau Haruanga Rangua Noa

¹ Baing Urana sina guxama na Noa xaung garandi, harua ba, “Axapsaxi asok xumana, saing abaxagi mana titia.[☆] ² Maxuwanga sabanga bagula xap asaxa longgalo mana namua ang. Asaxa titiam longgalo, mang sabalunam longgalo, asaxa longgalo dahaxa mua titia xaung song tekkam longgalo bagula dimaxuwang. Ngatadi rimaimia. ³ Axamang walingam longgalo, axamandi dima dila, ding longgalo bagula duwa anginga mang. Bila muga ngasina

☆ **9:1** Unggutinga (Stat) 1:28

xauyangadi nang, hatata ngasina axamang longgalo nang.

⁴ “Ning labu axang asaxa mututungang sibi-namgu tai. Siba bing walinga namu. ⁵ Baing maxuna lipua sibinoa haxuyanganoa nabu tela ung. Bagula ngata asaxua haruangia mana. Xauna, bagula ngata lipua haruangia, nabu ung lipu tela mati.

⁶ “Lipu gaxarea ung lipu tela mati, ing sibuna bagula mati lipudi rimadingia, namua na Urana tongtongia lipudi disok bila ing sibuna.”[☆]

⁷ Ne ang ba, axapsaxi asok xumana, abaxagi mana titia saing asok xumana mana.”[☆]

⁸ Baing Urana harua na Noa gabu garandi ba, ⁹ “Alungu to. Hatata nga ngahau haruangua ranguang xaung bakbagindi disok kimuya, ¹⁰ xaung axamang walingam longgalo duwa ranguang—mangdi, morudi, asaxa abungindi, xaung adi disok sangua wagua ranguang—axamang walingam longgalo duwa titia. ¹¹ Ngahau haruangua ranguang bila li: Bagula axamang walingam longgalo dimati silingia muli te. Bagula silinga tela muli sok ba hanggalangia titia te.”

¹² Baing Urana harua ba, “La li mogunga mana haruangua ngahau liwe makira xaung liwe mana axamang walingam longgalo duwa ranguang. Haruanga li bagula wa rangua lipu longgalo dima kimu mang. ¹³ Ngata moxa

[☆] **9:6** Unggutinga (Stat) 1:26; Xapdi Muli (Kisim Bek) 20:13

[☆] **9:7** Unggutinga (Stat) 1:28

babuna mugabia, saing bagula wa mogunga mana haruangua ngahau liwe manga xaung axamang titiamdi. ¹⁴ Bunging bungina ngasina mugapdi dikau titia xaung dibagu moxa babunoa maluxu mugapdi, ¹⁵ bagula ngahatumia muli haruangua ngahau liwe manga xaung ang xaung asaxa walingam longgalo. Bagula langadi disi muli bu dahanggalangia axamang walingamdi te. ¹⁶ Bunging bungina moxa babuna wa mugabia, bagula ngabagu saing ngahatumia muli haruanga bungingbunginaloama ngahau liwe mana Urana xaung asaxa walingam longgalo duwa titia.”

¹⁷ Baing Urana harua na Noa ba, “Alali mogungua mana haruangua ngahau liwe manga xaung asaxa walingam longgalo duwa titia.”

Noa Garandi

¹⁸ Noa garang tuwa disok sangua wagua yadingdi bing Siem, Ham xaung Yapet. (Ham Kenan tibuna.) ¹⁹ Gara tuwadi ba Noa garandi, saing lipu longgalo etua mana titia li disok mana dingtong.

²⁰ Noa lipu umangam, ina lipu mugamugangam mana xuma wain umanganoa. ²¹ Bunging tela nung wain tela saing kakahana. Baing kinu mulang maluxu numang mokiamia. ²² Baing Ham, Kenan tibuna, bagu tibung mulanginoa, binabu sok mala saing baxanga na sabangandi. ²³ Saking Siem Yapet tang daxap imanga saing doxoxi disui ubudingia mala numa mokiamia, saing daxabubua tibuding

mulanginoa. Bungina dilibu bila ba, dibagu halianza bu dibagu tibuding mulanginoa te.

²⁴ Bungina Noa baguti saing hatuminganoa xai muli, saing lungu ba baru kubolunta garang kimuama libu mana, ²⁵ bing harua ba,

“Mauxanganoa bing xap Kenan!
Bagula wa lipu oxata olanggam sibuna mana sabangandi.”

²⁶ Baing harua xauna ba,

“Taiti TOXORATAMONA yanoa, Siem Urana inia!
Kenan bagula wa lipu oxata olanggam mana Siem.

²⁷ Ngaxusunga Urana ba libu Yapet titinoa tubu, xaung ba libu bakbagindi dirung xai rangua Siem bakbagindi, xaung ba Kenan wa lipu oxata olanggam mana.”

²⁸ Kimuya mana silingua Noa wa niani 350.

²⁹ Noa nianindi disok 950, baing mati.

10

Numanumadi Bakbagidingdi

¹ Noa garang tuwadi Siem, Ham xaung Yapet, bakbagidingdi bila li. Daxapsaxi gara xumana kimuya mana silingua.

Yapet Bakbagindi

² Yapet garang lupdi bing: Gomer, Megok, Madai, Yaban, Tubal, Mesek xaung Tiras.

- ³ Gomer garang lupdi bing: Askenas, Ripat xaung Togarma.
- ⁴ Yaban garang lupdi bing: Elisa xaung Tasis. Kitdi xaung Dodandi disok mana Yaban xauna. ⁵ (Bakbakkadi li disok lipu tekkamgadi dila dirung mauli mana titidinga tek rubinia mutumutia. Bakbak taining tainina xuading, bakbagiding xaung numanumading.)

Ham Bakbagindi

- ⁶ Ham garang lupdi bing: Kus, Isip*, Put xaung Kenan.
- ⁷ Kus garang lupdi bing: Seba, Habila, Sapta, Rama xaung Saptaka.
- Rama garang lupdi bing: Seba xaung Dedan.

⁸ Kus garang lup tela muli yanoa Nimrot. Ina lipu mugamugangam mana titia sok lipu haungingam haringina. ⁹ Ina lipu idangam haringina TOXORATAMONA maxania. Namua naga daharua ba, “Lipua li bila Nimrot, lipu idangam haringina TOXORATAMONA maxania.” ¹⁰ Long sabanggadi wa xatamoxi manadi muga bing: Babel, Erek, Akat xaung Kalne. Long sabanggadi ba duwa titia Sinar. ¹¹ Sauya titia ba saing ila titia Asiria, saing tongtongia long sabanggadi li: Ninibe, Rehobotir, Kala ¹² xaung Resen, long sabangga wa liwe mana Ninibe xaung Kala.

- ¹³ Isip tibuna mana bakbakkadi li mugangadinga: Lutdi, Anamdi, Leahpdi, Naptudi,

* **10:6** Isip—Mana Hibru xuana dibung Isip yan tela Misraim.

¹⁴ Patrusdi, Kasludi (Pilistiadi disok manadi) xaung Kaptordi.

¹⁵ Kenan bakbakkadi li tibuding: Saidon garang matuaua, Hitdi, ¹⁶ Yebusdi, Amordi, Girgasdi, ¹⁷ Hibdi, Arkdi, Sindi, ¹⁸ Arbatdi, Semardi xaung Hamatdi.

Kimuya Kenan bakbaging taining tainina dila hataing hataina. ¹⁹ Titi raguna Kenan dirung mana ba ungguti mana long sabangga Saidon saing ila bila long sabangga Gerar laing long sabangga Gasa. Baing ragudinga xugia bila long sabanggadi Sodam, Gomora, Adma xaung Seboyim laing long sabangga Lasa.

²⁰ Bakbakkadi ba Ham garandi. Bakbak taining tainina bakbagiding, xuading, titiding xaung numanumading.

Siem Bakbagindi

²¹ Siem Yapet sabanganoa, saing garang lupdi xauna. Siem Eberdi mugangadinga.

²² Siem garang lupdi bing: Elam, Asur, Arpak-sat, Lud xaung Aram.

²³ Aram garang lupdi bing: Us, Hul, Geter xaung Mas.

²⁴ Arpaksat Sela tibuna, saing Sela Eber tibuna.

²⁵ Eber garang lup luwa: Tela yanoa Pelek, namua na bungina wa lipu titiamdi dutu ding. Kixinginoa yanoa Yoktan.

²⁶ Yoktan garadi bagudi li tibuding: Almodat, Selep, Hasarmabet, Yera, ²⁷ Hadoram, Usal,

Dikla, ²⁸ Obal, Abimael, Seba, ²⁹ Opir, Habila xaung Yobap. Ding longgalo Yoktan garandi.

³⁰ Titia bakbakkadi li duwa mana, raguna ungguti long sabanggaga Mesa ila bila Separ, wa mana xaxagandi duwa karagia.

³¹ Bakbakkadi ba Siem garandi. Bakbak tain-ing tainina bakbagiding, xuading, titiding xuang numanumading.

³² Bakbakkadi ba disok mana Noa garandi. Suxingadingdi bila ba, numanumadingdi bila ba. Mana bakbakkadi ba, numanuma longgalo disok manadi saing dila dirung mauli mana titi longgalo kimuya mana silinga sabangua.

11

Numa Maxaxayam Sibuna Babel

¹ Muga lipu titiam longgalo xuading taininau, haruanga tela te. ² Lipudi dila dila duwa karagia, baing disok mana goma sabanga tela wa titia Sinar, saing dirung la ba.

³ Baing daharua na ding ba, “Ama, tatongtongia birikdi, tataudi yabia bu daharing.” Binabu ditongtongia axamandi birigia. Ditongtongia saingia te. Baing ditaga birikdi mana kolta. Ditaga mana simen te. ⁴ Saking daharua ba, “Ama, tatongtongia long sabanga tela nakira xaung numa maxaxayam tela haing mala laing sok taxa sabalunia. Bila balau bagula ram-ramora sabanga, nam tasup mala mana titi longgalo hataing hataina.”

⁵ Baing TOXORATAMONA ri ma ba bagu long sabangga xaung numa maxaxaya lipu titiamgadi ditongtongia. ⁶ Baing TOXORATAMONA harua ba, “Lipadi li bakbak taininau xuading taininau. Nabu dungguti ba dilibu bila li, bing bagula dilibu axamang longgalo dahau hatumingadinga ba dilibudi. ⁷ Ama, tari mala bu talibudi dahasuxi mana xuadinga bu daxabia riadingdi xuadingdi te.”

⁸ Binabu TOXORATAMONA utudi saing disup mala mana titi longgalo hataing hataina, saing disauya oxatua mana long sabangga ba. ⁹ Namua naga duxu long sabangga ba Babel*. Namua na TOXORATAMONA libu lipu titiam longgalo dahasuxi mana xuadinga. Baing utudi saing disup mala mana titi longgalo hataing hataina.

Siem Bakbagindi Laing Ebram

¹⁰ Siem bakbagindi bila li.

Niani luwa kimuya mana silinga sabangua, Siem nianindi 100, baing xapsaxi Arpaksat.

¹¹ Kimuya mana xapsaxi Arpaksat, Siem wa niani 500 muli saing garang teladi muli, haing xaung lup.

¹² Arpaksat nianindi 35, baing xapsaxi Sela.

¹³ Kimuya mana xapsaxi Sela, Arpaksat wa niani 403 muli saing garang teladi muli, haing xaung lup.

¹⁴ Sela nianindi 30, baing xapsaxi Eber.

¹⁵ Kimuya mana xapsaxi Eber, Sela wa niani

* **11:9** Mana Hibru xuana, yaya Babel bibinganoa bila haruanga marang tela, namuxinoa ba libu hasuxi.

- 403 muli saing garang teladi muli, haing xaung lup.
- ¹⁶ Eber nianindi 34, baing xapsaxi Pelek.
¹⁷ Kimuya mana xapsaxi Pelek, Eber wa niani 430 muli saing garang teladi muli, haing xaung lup.
- ¹⁸ Pelek nianindi 30, baing xapsaxi Reu.
¹⁹ Kimuya mana xapsaxi Reu, Pelek wa niani 209 muli saing garang teladi muli, haing xaung lup.
- ²⁰ Reu nianindi 32, baing xapsaxi Seruk.
²¹ Kimuya mana xapsaxi Seruk, Reu wa niani 207 muli saing garang teladi muli, haing xaung lup.
- ²² Seruk nianindi 30, baing xapsaxi Nahor.
²³ Kimuya mana xapsaxi Nahor, Seruk wa niani 200 muli saing garang teladi muli, haing xaung lup.
- ²⁴ Nahor nianindi 29, baing xapsaxi Tera.
²⁵ Kimuya mana xapsaxi Tera, Nahor wa niani 119 muli saing garang teladi muli, haing xaung lup.
- ²⁶ Tera nianindi 70, baing xapsaxi Ebram, Nahor xaung Haran.

Ebram Bakbagindi

- ²⁷ Tera bakbagindi bila li.

Tera xapsaxi Ebram, Nahor xaung Haran. Baing Haran xapsaxi Lot. ²⁸ Bungina Tera wauyu, Haran mati yabania Ur, mana Kaldia titidinga. ²⁹ Ebram Nahor tang diyau. Ebram haininoa yanoa Sarai, saing Nahor haininoa

yanoa Milka, Haran nanuhanginoa. Haran Milka Iska tang tibuna. ³⁰ Ne Sarai wa xuhi, garan te.

³¹ Tera xap garanoa Ebram, longanoa Sarai (Ebram haininoa), xaung garang ranggina Lot (Haran garanoa), saing gabudi diyunga long sabangga Ur wa Kaldia titidingia, saing dibo ba dila titia Kenan. Ne dila daxanga lia disok mana longga Haran, saing dirung la ba. ³² Tera nianindi 205, baing mati mana longga Haran.

12

Urana Wagi Ebram

¹ Tauna, TOXORATAMONA harua na Ebram ba, “Usauya titima, bakbagimdi xaung tibum sibindi, saing ula mana titi tela bagula ngahatanga naung.”[☆]

² “Bagula ngalibu garamdi disok bakbak sabanga sibuna,
saing bagula ngasina guxama naung.

Bagula ngalibu yama sok sabanga sibuna,
saing bagula uwa guxam na lipudi.

³ Bagula ngasina guxama na lipu gaxarea disina guxama naung,
saing bagula ngasina mauxanganoa na lipu gaxarea dilibu doa naung.

Baing mana ung
bagula numanuma longgalo daxap guxama.”[☆]

[☆] **12:1** Aposel 7:2-3; Hibu 11:8 [☆] **12:3** Galesia 3:8

⁴ Binabu Ebram ila, bila TOXORATAMONA bala ba, saing Lot ila rangua. Bungina sauya longga Haran, Ebram nianindi 75. ⁵ Xap haininoa Sarai, sabangang garanoa Lot, xaung xalingidingdi xaung lipuxiding oxatamdi daxapdi Haran, saing dimesa dahaxa mala titia Kenan. Disok Kenan, ⁶ baing dahaxa maluxu mana titia ba laing disok mana xai sabangga wa More, haxek mana longga Sekem. Mana bungina baguba Kenandi duwa mana titia baguba.

⁷ Baing TOXORATAMONA owa masok mana Ebram saing harua ba, “Bagula ngasina titia li na bakbagima*.”[☆] Binabu Ebram tongtongia kabukabu hananiangam tela la ba bu sabu mana TOXORATAMONA owa masok mana. ⁸ Sup, baing mesa saing ila bila xaxagandi duwa Betel sanga karagia, saing tongtongia tabalaxainoa la ba. Betel wa yuwaxa xaung Ai wa karagia. La ba tongtongia kabukabu hananiangam tela bu sabu mana TOXORATAMONA saing uxu yanoa. ⁹ Sup, baing Ebram mesa ila muli, haxahaxa mala laing sok titia Negep.

Ebram Wa Isip

¹⁰ Tauna, gesaga sok mana titia ba. Binabu Ebram ri mala Isip bu wa lobu la ba monga, namua na gesak sabanga sok. ¹¹ Dila disok Isip raguna dibo ba diluxu, baing Ebram harua na haininoa Sarai ba, “Ulungu to. Ngaxabia ba ung haing gumanging sibuna. ¹² Bungina Isipdi dibagung bagula daharua ba, ‘Haininoa

* 12:7 kimbo xuyanoa. ☆ 12:7 Aposel 7:5; Galesia 3:16

naga.' Baing ina naga, bagula dung nga mati bu daxapkung. ¹³ Ubaladi ba ung hamungagua, bu dilibu xai manga namua na muruding maung, saing mana namua ba walingagua bagula sup te."✧

¹⁴ Baing ina naga, bungina Ebram luxu Isip, Isipdi dibagu ba Sarai gumanging sibuna.

¹⁵ Baing bungina xaitamoxidinga Pero† lipuxing yanamindi dibagu, dibaxanga gumanginganoa na Pero. Binabu daxap maluxu xaitamoxi numania. ¹⁶ Pero libu xai mana Ebram namua na hatum ba Sarai moxongonoa, saing Ebram xap sipsipdi, bulmakaudi, donki monindi xaung hagaxandi, haing lup oxata olanggamdi, xaung kameldi.

¹⁷ Ne TOXORATAMONA libu businga sabangadi daxap Pero gabu lipu numanamdi, namua na xap Ebram haininoa Sarai. ¹⁸ Binabu Pero wagi Ebram ma saing harua ba, "Uria baru manga? Baruta ubaxanga maringina nanga te? Hainima baing! ¹⁹ Uharua ba, 'Hamungagua'! Namua naga ngaxap bila hainigua. Ai, oxop hainima bu tang gala!" ²⁰ Baing Pero tabina lipuxindi, binabu disuka Ebram mala, gabu haininoa xaung xalinging longgalo.

13

Ebram Lot Tang Dutu Ding

¹ Binabu Ebram haing sangua Isip mala titia Negep, gabu haininoa xaung xalinging longgalo.

✧ **12:13** Unggutinga (Stat) 20:2, 26:7 † **12:15** Pero yaya Isipdi duxu xaitamoxidinga.

Lot xauna ila rangua. ² (Ebram xalinging xumana. Morung xumana, silba xaung gol xumana xauna.)

³ Baing sauya Negep, haxahaxa mala laing sok mana longga Betel, mana longga wa lia mana Betel xaung Ai, longga waleu tabalaxainoa wa mana ba. ⁴ Longga baguba waleu tongtongia kabukabu hananiangama muga mana ba. La ba Ebram sabu mana TOXORATAMONA saing uxu yanoa muli.

⁵ Baing Lot haxahaxa rangua Ebram, ing xauna sipsibindi xaung memendi xaung bulmakau iniadi xaung lipuxing xumana. ⁶ Ne titia ba sanga mana tang duwa xauna te, namua na tang xalingiding xumana buk. ⁷ Binabu gamiangua sok liwe mana Ebram morung wasanganamdi xaung Lot morung wasanganamdi. (Mana bungina baguba Kenandi xaung Peresdi duwa xauna mana titia baguba.)

⁸ Binabu Ebram harua na Lot ba, “Kitam sip taininau, binabu heku mauxanganoa wa liwe makira, xaung liwe mana morum wasangamdi xaung morugu wasangamdi. ⁹ Ubagu, titi sabbangga li sanga’m kitam. Xai ba tautu kira. Umogu ung murungama. Nabu ula xong, bagula ngala rimamo. Nabu ula rimamo, bagula ngala xong.”

¹⁰ Baing Lot bagu mauli saing bagu Langga Yodan long gomang longgalo ila longga Soar titi orana. Langing xumana bila TOXORATAMONA umanganoa[☆] xaung bila titia Isip. (Bungina

☆ **13:10** Unggutinga (Stat) 2:10

baguli muga mana TOXORATAMONA hanggalangia long sabangga Sodam xaung Gomora.) ¹¹ Binabu Lot mogu Langga Yodan titing gomang longgalo naina. Baing ina naga, mesa ila sanga karagia. Bila balau tang dutu ding. ¹² Ebram rungguyu mana titia Kenan. Ne Lot ila rung liwe mana long sabanggadi duwa long gomania, saing tongtongia tabalaxainoa haxek mana long sabangga Sodam. ¹³ Ne Sodamdi diang sibundi, saing kuboluding diandi ditubu sibuna TOXORATAMONA maxania.

¹⁴ Lot sup mala, baing TOXORATAMONA harua na Ebram ba, “Umesa ubagu mauli mana sanga kanggua, sanga bukung, sanga karagia xaung sanga yuwaxa. ¹⁵ Titi longgalo hatata ubagudi, bagula ngasinadi naung xaung bakbagima.* Bagula angia bungingbunginalo.✧ ¹⁶ Bagula ngalibu bakbagimdi disok xumana buk bila titia gagabindi, bu nabu lipu tela sanga ba titi titia gagabindi, bing sanga ba titi bakbagimdi. ¹⁷ Umesa, uhaxa makisi mana titi maxaxayanganoa xaung tubunganoa, namua na ngasina naung.”

¹⁸ Binabu Ebram kisinga tabalaxainoa mala rung haxek mana longga Hebron, mana Mamre xaing sabanggadi rubinia. La ba tongtongia kabukabu hananiangama bu sabu mana TOXORATAMONA.

14

Ebram Hauli Lot

* **13:15** kimbo xuyanao. Maxixinga 16 xauna. ✧ **13:15** Aposel 7:5

¹ Bila bungina baguba, xaitamoxi luwadi luwadi digugunia ba dahaunggana bixuadingdi. Yadingdi bing: Amrapel (xaitamoxi mana Sinar*), Ariok (xaitamoxi mana Elasar), Kedorlaomer (xaitamoxi mana Elam) xaung Tidal (xaitamoxi mana Goyim). ² Dila dahaunggana xaitamoxiadi li: Bera (xaitamoxi mana Sodam), Birsa (xaitamoxi mana Gomora), Sinap (xaitamoxi mana Adma), Semeber (xaitamoxi mana Seboyim) xaung xaitamoxi mana Bela (longga ba yan tela Soar). ³ Adi bixuading luwadi luwadi hiliadinga ba dila digugunia mana Long Gomana Sidim (duxu ba Long Gomana Mana Tek Matiana xauna), daxauxau ba dahaung. ⁴ Haunginga namuxinoa bing Kedorlaomer haxi mana xaitamoxi luwadi luwadi hiliadinga ba digim takisia na. Bila bala laing niani 12. Ne mana niani 13 hauxading.

⁵ Baing mana niani 14 Kedorlaomer gabu riandi xaitamoxi luwa hilianadi ba dila dahaunggana bixuadingdi. Mana daxangua (disok manadi teguyu), dahaunggana didali Repadi mana Longga Asterot Karnaim, Susdi mana longga Ham, Emdi mana Sabe Kiriataim, ⁶ xaung Hordi mana xaxagandi duwa mana titia Seir. Kedorlaoma gabu riandi dahaunggana bixuadinggadi ba mala laing titia El Paran, haxek mana long xoliana. ⁷ Sup, baing digoxoya mala muli mana longga En Mispat (yan tela Kades). Didali long longgalo maluxu mana Amalekdi titidinga, xaung didali Amordi duwa longga Hasason-

* 14:1 Sinar yan tela Babilon. Maxixinga 9 xauna.

Tamar xauna.

⁸ Ne adi muga hauxading mana ba, xaitamoxi mana Sodam xaung xaitamoxi mana Gomora xaung xaitamoxi mana Adma xaung xaitamoxi mana Seboyim xaung xaitamoxi mana Bela (longga ba yan tela Soar), ding dahaxa maxixinga mala saing digugunia gugunianga gugunianga mana Long Gomana Sidim ba dahaunggana ⁹ Kedorlaomer (xaitamoxi mana Elam), Tidal (xaitamoxi mana Goyim), Amrapel (xaitamoxi mana Sinar) xaung Ariok (xaitamoxi mana Elasar). Bila balau xaitamoxi luwadi luwadi dahaunggana luwadi luwadi hiliadinga. ¹⁰ Ne Long Gomana Sidim baxagi'm banggum koltamdi, saing bungina xaitamoxidi mana Sodam xaung Gomora bakbagidingdi dituba ba digiti mala, teladi xungdi mari manadi, ne teladi diluki ma-haing mana xaxagandi. ¹¹ Binabu Kedorlaomer gabu riandi daxap Sodam Gomora xalingdingdi xaung angiatingdi. Baing dilauba. ¹² Baing daxap Lot, Ebram sabanganoa garanoa, xaung xalingindi mala xauna, namua na wa Sodam.

¹³ Ne lipu tela giti mala sangua haungingua, ma rangua lipu Hibruama Ebram, saing baxanga na. Mana bungina baguba Ebram tabalaxainoa wa Mamre xaing sabangadi rubinia. Mamre Amor tela, kixinging luwa, yadingdi Eskol xaung Aner. Tung dahau haruangua rangua Ebram ba dahauli ding nabu haungingua sok.

¹⁴ Ebram lungu ba daxap sibinoa Lot mala, baing wagi lipuxing haungingamga 318 dima digugunia. Adi ba lipuxing oxatamdi disok numania xaung daxabia haungingua. Ebram gabu

lipuxindi dila duxu xaitamoxi luwadi luwadi ba mala laing long sabangga Dan. ¹⁵ Baing yambong Ebram utu lipuxindi gugunianga gugunianga, saing dahaungganadi. Didalidi duxudi mala laing longga Hoba, wa long sabangga Damaskas sanga kanggua. ¹⁶ Bila balau daxap xalaxala longgalo muli saing daxap sibinoa Lot xaung xalingindi, xaung haingdi xaung lipu teladi ma muli.

¹⁷ Ebram dali xaitamoxi Kedorlaomer gabu riandi laing sup, baing goxoya ma muli. Baing xaitamoxi mana Sodam sok ma bu gugunia mana Goma Sabe (yan tela Goma Xaitamoxi).

¹⁸ Baing Melkisadek xaitamoxi mana long sabangga Salem[†] ma.[☆] Ina lipu hananiangam mana Urana Eta Loam Sibuna. Xap salanga xaung wain ma, ¹⁹ saing sina guxama na Ebram, harua ba,

“Urana Eta Loam Sibuna, Lipua tongtongia long xaiya xaung titia, sina guxama na Ebram.

²⁰ Urana Eta Loam Sibuna ta bixuamdi rimamia, binabu taiti yanoa.”

Baing Ebram sina hataing 10 mana aksamang longgalo xap haungingia na Melkisadek.

²¹ Xaitamoxi mana Sodam harua na Ebram ba, “Usina lipudi digoxoya nanga, ne oxop xalaxaladi naung.”

[†] **14:18** Salem Yerusalem yan muganga. [☆] **14:18** Hibru 7:1-10

²² Ning Ebram harua na xaitamoxi mana Soddam ba, “Ngaiti rimagua bu ngahau haruangua rangua Toxoratamona, Urana Eta Loam Sibuna, Lipua tongtongia sabalauna xaung titi. Ngahau bila li: ²³ Bagula ngaxap xalingim monga te. Tegu sibuna. Heku waxu ragangam kimbo waxu xai sangang raganganam. Nam kimuya uharua ba, ‘Ngalibu Ebram sok lipu xalaxalam.’ ²⁴ Bagula nga ngaxap axamang tela nanga te. Angingua lipuxigudi daxang masup, sanga ba. Ning uyunga riagu luwa hiliaa dila rangua nga ba, Aner, Eskol, Mamre ba tung daxap sinagidingdi.”

15

Urana Hau Haruangua Rangua Ebram

¹ Kimuya TOXORATAMONA sina haruangua na Ebram mana axamang tela bila mibingua. Harua ba,

“Ebram, labu umaxuwau tai.

Bagula ngawasa maung bila xai hataing tela soxauti maung mana haungingua, Haxuyangama bagula sabanga sibuna.”

² Ning Ebram harua ba, “TOXORATAMONA Urana ngayua, Bagula usina baraxinta nanga, namua na nga garagu te? Lipua bagula xap xalingigudi bungina ngamati bing lipu Damaskasiam Elieser.” ³ Baing Ebram harua muli ba, “Bagu usina gara tela nanga te, binabu lipu numaguamga li bagula xap xalingigu longgalo.”

⁴ Baing TOXORATAMONA sina haruangua na ba, “Tegu! Lipua li bagula xap xalingimdi te. Garam sibuna sok mana ung sibum sibima bagula xap xalingimdi.” ⁵ Baing xap masok sabasabia saing harua ba, “Ubagu mahaing sabalunia, saing utiti hatungdi. Sanga ba utitidi?” Baing harua na ba, “Bagula bakbagimdi disok xumang sibuna bila ba.”[☆]

⁶ Ebram hatum haringina mana TOXORATAMONA, binabu uxu ba lipu maringina.[☆]

⁷ Baing harua na ba, “Nga TOXORATAMONA. Ngaxapkung masok sangua longga Ur wa Kaldia titidingia bu ngasina titia baguli naung ba oxop bila titima.”

⁸ Ne Ebram harua ba, “O TOXORATAMONA Urana ngayua, bagula ngaxabia baru ba ngaxap titia li bila ngayua?”

⁹ Baing harua na ba, “Oxop axadi bagudi li ma rangua nga. Oxop bulmakau hagaxang tela, meme hagaxang tela xaung sipsip moning tela, taining taining nianing tuwa, xaung baxaliku tela xaung gumak tela.”

¹⁰ Baing xapdi masup ma rangua, xuxu saha asaxadi hataing luwa saing riridi hataing hataina maxixinga luwa. Ne mang luwadi ba xuxu sahadi te. ¹¹ Baing buntut teladi diri mana asaxadi ba, ne Ebram xudi mala.

¹² Xaidaba bo ba riuba, baing kinunga ung Ebram. Kinu hadali baing labiang sabanga kau, binabu maxuwanga sabanga xap.[☆] ¹³ Baing TOXORATAMONA harua na Ebram ba, “Ngabo

☆ 15:5 Rom 4:18; Hibru 11:12 ☆ 15:6 Rom 4:3; Galesia 3:6; Yems 2:23 ☆ 15:12 Yop (Jop) 4:13-14

ba uxabia sibuna ba garam ranggindi bagula duwa lipu titi telamdi mana titi tela dingia te. Bagula duwa lipu oxata olanggamdi la ba, saing bagula daxap salaga bila ba laing niani 400.✧

¹⁴ Ne bagula ngasina salaga na bakbakka dituxu oxatading olanggamdi manadi ba. Sup, baing bagula disok sangua titia ba xaung xalaxala xumana.✧ ¹⁵ Ne ung ba, bagula umati mo-siu, saing bagula dikimanggung bungina uwa duanga sibuna. ¹⁶ Bungina bakbagimdi luwadi luwadi disup to, tauna bagula digoxoya ma muli la li. Sanga digoxoya ma sap te, namua na ngabo ba ngasina salaga na Amordi mana kuboluding diandi, ne kuboluding diandi dibaxagi teguyu.”

¹⁷ Xaidaba ri saing yambong lo, baing bori yapkam tela bunuxu ba xaung nagung tela lu ba dowa masok saing dahaxa liwe mana asaxa hatainadi ba.* ¹⁸ Mana xaidapka baguba TOXORATAMONA hau haruangua rangua Ebram, saing harua ba, “Ngasina titia li na garam ranggindi†. Titi ragunoa bing ungguti mana langga Isip ila laing sok mana lang sabangga

✧ **15:13** Xapdi Muli (Kisim Bek) 1:1-14; Aposel 7:6 ✧ **15:14**

Xapdi Muli (Kisim Bek) 12:40-41; Aposel 7:7 * **15:17** Hibru kuboludinga waleu sibuna bila li. Nabu lipu luwa dibo ba dahau haruangua, bagula duxuxu sahadi hataing luwa. Sup, baing bagula tang dahaxa liwe mana asaxa hatainadi ba. Kubolua li babuna mana haruangua dahau ba, labu duxugiau tai. Hatanga ba nabu tela disu mana haruangua te, bing Urana sanga ba xuxu saha lipua ba hataing luwa bila asaxadi ba. Urana hau haruangua bila ba rangua Ebram, ne ing sibuna haxa liwe mana asaxa hatainadi ba. Hatanga ba maxung sibuna bagula libu haruangoa. † **15:18** kimbo xuyama.

duxu ba Yupretis, ☆ 19 titia ba hatata moxonadi li duwa mana: Kenidi, Kenisdi, Kadmondi, 20 Hitdi, Peresdi, Repadi, 21 Amordi, Kenandi, Girgasdi, xaung Yebusdi.”

16

Hagar Ismael Tang

¹ Tauna, Ebram haininoa Sarai hayau na te. Ne Sarai haining oxata olanggam tela, Isip tela yanoa Hagar. ² Binabu Sarai harua na Ebram ba, “Ulungu nga to. TOXORATAMONA bili nga ba ngahayau. Ula ukinu rangua hainigu oxata olanggama. Bola bagula hayau gara nanga.”

Baing Ebram lungu Sarai haruanganoa. ³ Binabu Ebram haininoa Sarai xap haining oxata olanggama Hagar, haing Isipkama, saing sina na ayuanoa Ebram bila haininoa. Mana xaidapka baguba Ebram wa mana titia Kenan niani 10. ⁴ Kinu rangua Hagar, saing gamona.

Bungina Hagar bagu xabia ba gamona, ungguti hauxana mana haining haringinoa Sarai. ⁵ Baing Sarai harua na Ebram ba, “Namua mauxangana li xap nga bing ung baing! Nga ngata hainigu oxata olanggama ranguaung ba uhatabu. Baing ina naga, hatata xabia ba gamona, binabu hauxana manga. Ngawagi mana TOXORATAMONA ba suxuya gaxarea libu doa—ung kimbo nga!”

⁶ Baing Ebram harua ba, “Ulungu nga to. Hainim oxata olanggama wa hawa maung. Binabu ulibu baraxing baraxinta uhatum ba xai

☆ 15:18 Aposel 7:5

mana.” Saking Sarai libu doa mana Hagar laing sauya mala.

⁷ TOXORATAMONA uleginama sok mana Hagar haxek mana lang maxamaxang tela wa long xoliana, mana daxanga ila longga Sur.

⁸ Baing harua ba, “Hagar, Sarai haining oxata olanggama, uma bi ma, saing ula bi?”

Haxuya ba, “Ngasauya hainigu haringinoa Sarai saing ngaluki ma.”

⁹ TOXORATAMONA uleginama harua na ba, “Ugoxoya mala muli rangua hainim haringinoa saing usu mana haruangoa.”

¹⁰ Baing TOXORATAMONA uleginama harua muli ba, “Bagula ngalibu bakbagimdi disok xumang sibuna, sanga mana lipudi dititidi te.”

¹¹ Baing TOXORATAMONA uleginama harua muli na ba,

“Ulungu to, gamom

saing bagula uhayau gara lup tela.

Bing uxu yanoa ba Ismael,*

namua na TOXORATAMONA lungu tingangim mauxanganama.

¹² Bagula wa bila donki abungina,

bagula xukxugia lipu longgalo,

saing lipu longgalo bagula duxukxugia,

saing bagula wa sibing longgalo bixuadinga.”

¹³ Hagar sina yaya baguli na TOXORATAMONA harua na ba: “Ung Urana ubagu nga.” Namua na harua ba, “Ngabagu Urana bagu nga ba.”

* **16:11** Ismael namuxinoa Urana lungu.

¹⁴ Namua naga duxu lang maxamaxana ba Ber-Lahai-Roi.† Wauyu la ba, liwe mana longgadi Kades xaung Beret.

¹⁵ Binabu Hagar hayau garang luba na Ebram, saing Ebram uxu yanoa ba Ismael.☆ ¹⁶ Ebram nianidi 86 bungina Hagar hayau Ismael na.

17

Urana Sina Kubolu Sangga Xuxunganam Bu Sok Haruanga Hau Ba Mogunganoa

¹ Ebram nianindi 99, baing TOXORATAMONA owa masok mana, saing harua ba, “Nga Urana Haringing Sibuna. Bing ulibu kubolu maringing sibuna maxagia xaung oxola mana kubolu dian tela. ² Baing bagula ngahau haruangugua liwe mana kitam, saing bagula ngalibu bakbagimdi disok xumang sibuna.”

³ Baing Ebram gung king tuxundi mari, ta ramramonoa titia, saing Urana harua na ba, ⁴ “Ulungu to. Haruangua nga ngahau ranguaung bing: Bagula uwa numanuma xumana mugangadinga. ⁵ Hatata ila bagula duxu yama Ebram* te. Bagula duxung ba Ebrahim†. Namua na ngamogung ba usok numanuma xumana mugangadinga.☆ ⁶ Bagula ngalibu bakbagimdi disok xumana buk, bu duwa numanumadi, saing teladi bagula disok xaitamoxidi. ⁷ Bagula ngahau haruanga li liwe mana kitam xaung bakbagimdi

† **16:14** Ber-Lahai-Roi namuxinoa lang maxamaxana mana Lipu Walingama bagu nga. ☆ **16:15** Galesia 4:22 * **17:5** Ebram namuxinoa taiti tibura yanoa. † **17:5** Ebrahim namuxinoa lipu xumana tibudinga. ☆ **17:5** Rom 4:17

disok kimu, saing bagula wa bungingbunginalo. Haruanga ngahau bing: Ngawa Urana ungia xaung Urana mana bakbakgimdi disok kimu.✧
 8 Titia Kenan hatata uwa mana bila lobu, bagula ngasina ba wa ungia xaung bakbagim(ga)di disok kimuya maung dingia bungingbunginalo. Baing bagula ngawa Urana dingia.”✧

9 Baing Urana harua na Ebrahim ba, “Ne ung ba, bing ung gusu mana haruangua ngahau ba, ung xaung bakbakgimdi disok kimu bing asu mana. 10 Haruangua ngahau ranguaung xaung bakbakgimdi disok kimu, haruangua asu mana bing: Lup longgalo liwe mang bing axuxu sanggadingdi.✧ 11 Axuxu sanggaimdi ba mogu haruangua ngahau liwe makira. 12 Hatata saing ila, gara lup longgalo liwe mang, bungina xaidabidingdi 8 bing axuxu sanggadingdi. Adi li xauna: lipuxim oxata olanggamdi baudingdi dahayaudi numaimia xaung adi agimdi rangua bakbak teladi—adi bakbagim sibundi te. 13 Heku baudingdi dahayaudi numamia kimbo ugimdi, ding longgalo bing axuxu sanggadingdi. Bila balau haruangua ngahau ranguang bagula muganganoa mana sanggaimdi bu hatanga wa bungingbunginalo. 14 Lup gaxarea xap sangga xuxungan te bing asuka sangua bakbagima namua na dali haruangua ngahau ranguang ba.”

15 Baing Urana harua na Ebrahim muli ba, “Ne hainima Sarai ba, hatata ila uxu yanoa ba Saraiu tai. Yanoa bagula Sara. 16 Bagula ngasina guxama na, saing maxuna bagula sina gara lup

✧ 17:7 Luk 1:55 ✧ 17:8 Aposel 7:5 ✧ 17:10 Aposel 7:8; Rom 4:11

tela naung mana. Bagula ngasina guxama na bu wa numanuma xumana mugangadinga. Teladi bagula disok bakbakdi xaitamoxidingdi.”

¹⁷ Baing Ebrahim gung king tuxundi mari, ta ramramonoa titia, saing masisi saing hatum ba, “Nianigudi 100. Bagula ngasok gara tibuna baru? Baing Sara nianindi 90. Bagula hayau gara baru?” ¹⁸ Baing Ebrahim harua na Urana ba, “Bola unai mana Ismael xap guxamingama!”

¹⁹ Baing Urana harua ba, “Tegu. Hainima Sara bagula hayau gara lup naung, bing uxu yanoa ba Aisak.† Bagula ngahau haruangua rangua xaung bakbagindi disok kimu, saing bagula wa bungingbunginalo. ²⁰ Ne Ismael ba, ngalungung baing. Maxuna bagula ngasina guxama na. Bagula ngalibu bakbagindi disok xumana buk. Bagula sok yanam haringing 12 tibuding, saing bagula garandi disok bakbak sabanga sibuna. ²¹ Ning Aisak naga bagula ngahau haruangua rangua, lipua Sara bagula hayau naung bila sobakka baguli niani etuama.” ²² Harua rangua Ebrahim laing sup, baing Urana sauya.

²³ Mana xaidapka naga Ebrahim xap garanoa Ismael xaung lipuxing oxata olanggam longgalo dahayaudi numania xaung adi gimdi, lup longgalo duwa numania, xapdi mala saing xuxu sanggadingdi, bila Urana bala ba. ²⁴ Ebrahim nianindi 99 bungina duxuxu sangganoa, ²⁵ saing garanoa Ismael nianindi 13. ²⁶ Mana xaidapka naga duxuxu Ebrahim Ismael tang sanggadindingdi. ²⁷ Baing duxuxu Ebrahim lipuxing ox-

† 17:19 Aisak namuxinoa masisi.

ata olanggam longgalo sanggadingdi xauna, adi dahayaudi numania xaung adi gimdi rangua bakbak teladi. Duxuxu lup numanam longgalo rangua Ebrahim.

18

Lobu Tuwa

¹ TOXORATAMONA owa masok mana Ebrahim muli mana Mamre xaing sabangadi rubinia. Xaidaba sala, saing Ebrahim rung xahing xaluxinia. ² Bagu mahaing saing hata sibuna li bagu lipu tuwa dili maxania. Bungina bagudi, mesa yunga xahing xalunoa saing luki mala ranguadi, saing gung king tuxundi turu mari titia.✧

³ Harua ba, “Lipu sabanga, nabu uyaha manga, bing uwa mongaita rangua nga lipuxim oxatama. ⁴ Uyunga lipuxigu oxatama xap langa ma bu adamia kindi to. Tauna, ayagua xai namuya li. ⁵ Uyunga ngaxap anginga teladi ma nang bu haringiang to, tauna ala. Namua na ama rangua nga lipuxim oxatama.”

Baing daharua ba, “Sangau, ulibu bila uharua ba.”

⁶ Binabu Ebrahim ila sap xahia rangua Sara saing harua ba, “Ugogolinga! Oxop wit gagabing (xai sibuna) minang tuwa! Uxugia usala salangadi.”

⁷ Saking luki mala rangua bulmakaung bakbakka saing mogu tutubing dungmananganam tela. Xap mala rangua lipuxing oxatama ba tutu tau sap. ⁸ Baing xap bulmakau suing langina

✧ 18:2 Hibru 13:2

xaung sis* xaung bulmakau mututungana tau ba ma, saing sinadi nadi. Daxang mua, baing Ebrahim li haxek ranguadi xai tela namuya.

⁹ Duxusunga ba, “Hainima Sara kabi?”

Haxuya ba, “Bagu wa xahi lunia.”

¹⁰ Baing tela harua ba, “Bagula ngagoxoya ma muli mana sobakka baguli niani etuama, saing hainima Sara bagula sep ing sibung garang luba.”✧

Ne Sara lungu haruanganoa, namua na wa xahi xaluxinia lipua ba ubunia. ¹¹ Ebrahim Sara tang duwa duanga ba, binabu Sara nianing hayauxingamdi disup ba. ¹² Baing ina naga Sara masisi naina saing hatum ba, “Nga xabati ba, xaung ayuagu duanga ba. Ne hatata bagula ngayaha bila li baru?”

¹³ Baing TOXORATAMONA harua na Ebrahim ba, “Baruta Sara masisi saing harua ba, ‘Nga muganga buk, binabu bagula ngahayau baru?’

¹⁴ Axamang tela haxi buk mana TOXORATAMONA te.✧ Bagula ngagoxoya ma muli mana sobakka baguli niani etuama bila menau ngamogu ba, saing Sara bagula sep ing sibung garang luba.”

¹⁵ Sara maxuwa binabu hatiam ba, “Nga ngamasisi te.”

Ne harua ba, “Tegu, umasisi (ba).”

Ebrahim Xusunga Haringina Mana Sodam

¹⁶ Lipu tuwadi ba dimesa dilauba, baing tung dibagu mari mala mana long sabangga Sodam. Baing Ebrahim haxa mala ranguadi ba yungadi

* **18:8** Sis anginga ditongtongia mana bulkmakau susuna ne haring monga. ✧ **18:10** Rom 9:9 ✧ **18:14** Luk 1:37

daxangia. ¹⁷ Baing TOXORATAMONA harua ba, “Bagula ngayameng hatumingagua ngahau ba mana Ebrahim? Tegu. ¹⁸ Maxung sibuna Ebrahim bakbagindi bagula disok numanuma haringina, bagula ramramoding sabanga. Baing guxama ngasina na bagula xap numanuma titiam longgalo. ¹⁹ Namua na ngamogu bu tabina garandi xaung bakbagidingdi dima kimu ba disu mana TOXORATAMONA daxanganoa, bu dilibu kuboluadi daxai xaung dimaring. Baing ina naga, bagula ngalibu haruanga longgalo mana Ebrahim bila ngahau ba.”

²⁰ Baing TOXORATAMONA harua ba, “Ngalungu harungianga xumang sibuna daharungia long sabangga Sodam Gomora tang. Kuboludingdi didoa sibuna. ²¹ Binabu bagula ngari mala bu ngabagu nabu kuboluadi dilibudi sanga mana haruangua ngalungu ba. Nabu tegu, bing bagula ngaxabia.”

²² Sup, baing lipu luwadi duxugia dahaxa mala Sodam. Ne Ebrahim wauyu li mua TOXORATAMONA maxania. ²³ Baing Ebrahim ila haxek rangua saing xusunga ba, “Maxuna bagula uhanggalangia lipu kubolu maringinamdi xaung lipu kubolu dianamdi xauna? ²⁴ Nabu lipu kubolu maringinam 50 duwa mana long sabangga ba. Maxuna, bagula uhanggalangia longga ba masup? Bola uyungadi duwa bu lipu maringingam 50 ba disup te? ²⁵ Labu uhatumia ulibu bila bau tai—ung lipu kubolu maringinamdi xaung lipu kubolu dianamdi xauna (di?)mati. Bagula bila ulibu kubolu taininau mana lipu kubolu maringinamdi xaung lipu kubolu dianamdi. Labu

uhatumia ulibu bila bau tai! Lipu titi longgalo suxuyangadinggama bing libu maringina, max-una?”

²⁶ Baing TOXORATAMONA harua ba, “Nabu ngabagu lipu kubolu maringinam 50 duwa mana long sabangga Sodam, bing bagula ngayunga ding longgalo duwa bu 50 ba disup te.”

²⁷ Baing Ebrahim harua muli ba, “Toxoratamona, ngaungguti ngaharua naung bila ba, ne nga bila gagap xaung hayata ing ganina. Ne ngabo ba ngaharua muli. ²⁸ Heku lipu maringinam 50, nabu ngaunia 5 mana titingadinga. Bagula uhanggalangia longga ba masup namua na 5 ba duwa te?”

Baing TOXORATAMONA harua ba, “Nabu ngabagu lipu maringinam 45 duwa la ba, bagula ngahanggalangia te.”

²⁹ Baing Ebrahim harua muli na ba, “Bola 40 ding ganiding duwa la ba, bing baruta?”

Baing TOXORATAMONA harua ba, “Mana namua 40 duwa, bing bagula ngalibu te.”

³⁰ Baing Ebrahim harua ba, “Toxoratamona, sanga ba atim disala manga te. Ne ngabo ba ngaharua muli. Bola 30 ding ganiding duwa la ba, bing baruta?”

Baing TOXORATAMONA haxuya ba, “Mana namua ngabagu 30 duwa, bing bagula ngalibu te.”

³¹ Baing Ebrahim harua ba, “Toxoratamona, ngaharua naung xumana bila ba, ne ngabo ba ngaharua muli. Bola 20 ding ganiding duwa la ba, bing baruta?”

Baing TOXORATAMONA harua ba, “Mana namua ngabagu 20 duwa, bing bagula ngahanggalangia te.”

³² Baing Ebrahim harua ba, “Toxoratamona, sanga ba atim disala manga te. Ne ngabo ba ngaharua bunging tela muli. Bola 10 ding ganiding duwa la ba, bing baruta?”

Baing TOXORATAMONA harua ba, “Mana namua ngabagu 10 duwa, bing bagula ngahanggalangia te.”

³³ TOXORATAMONA harua rangua Ebrahim laing sup, baing ilauba. Baing Ebrahim goxoya mala numia.

19

Longga Sodam Gomora Tang Disup

¹ Yambong baing Urana uleginam luwadi ba tang disok mana long sabangga Sodam. Baing Lot rung mua gugunianga yabania haxek mana long sabangga ba xaluxinia. Bagudi, baing mesa ila ranguadi, saing gung king tuxundi turu mari titia. ² Harua ba, “Lipu sabanga luwa mana, nga lipuxim oxatama. Xai mana tang gama numagia. Sanga ba tang gadamia kimdi akinu to. Tauna buraging sibuna ala.”

Ne tang dahaxuya ba, “Tegu. Bagula tam gakinu gugunianga yabania li.”

³ Ne Lot haxi dintang buk, binabu tang dila rangua numania. Tongtongia taungua na dintang, tau salanga salalangang teguam, saing tang daxang. ⁴ Tang dikinu teguyu, baing Sodam lupdi, ding longgalo, gananundi digabu lipu haringindi, dima dilip numua. ⁵ Duwagi Lot

ba, “Lipuadi yambong dima ranguang duwa bi? Oxopdi masok ma ranguam bu am gakinu ranguadi.”

⁶ Lot sok mala ranguadi xaluya saing riba.

⁷ Baing harua ba, “Riagu mana, ngaxusungang haringina ba alibu kubolu diana li te. ⁸ Alungu to. Nga nanuhangigu luwa, ne tang dikinu rangua lup tela teguyu. Bagula ngaxap dintang masok ranguang bu asahi murungaima mana dintang. Ne lipu luwadi li, labu alibu axamang tela mana dintanggu tai, namua na duwa lobudi numagia binabu ngawasa manadi.”✧

⁹ Ne dahaxuya ba, “Uhaya!” Baing daharua ba, “Yabanoa la li te, binabu maring ba suxuyamgu tai! Kubolua am galibu maung bagula doa sibuna mana kubolua am galibu mana dintang!” Baing dahayuyu mala rangua Lot ba dutu saha xalua.

¹⁰ Ne lobu luwa tang dita rimadingdi masok dituxu Lot saing daxai maluxu, saing diriba xalua. ¹¹ Baing tang dilibu lipuadi duwa xaluya ba maxading dahaxatu, gananundi digabu lipu haringindi. Binabu disaisai xalua susu.✧

¹² Baing lobu tang duxusunga Lot ba, “Ung bakbagim teladi muli duwa la li? Longamdi? Garamdi? Kimbo teladi duwa mana long sabangga li? Oxopdi masok sangua longga li, ¹³ namua na bagula tam gahanggalangia long sabangga li. Toxoratamona lungu harungianga sabanga sibuna daharungia longga li, binabu soxiamtam ba am gahanggalangia.”

✧ **19:8** Toxondi (Hetman) 19:22-24 ✧ **19:11** 2 Xaitamoxi (2 King) 6:18

¹⁴ Baing ina naga, Lot ila rangua lipu luwadi dimogudi ba diyau nanuhangindi, saing baladi ba, “Tang gamesa sap bu asauya long sabangga li! Namua na TOXORATAMONA bo ba hanggalangia long sabangga liuba.” Ne gananuna tang dahagaxa ba harua halinga.

¹⁵ Long usianam, baing Urana uleginam luwadi dahaxi Lot ba, “Umesa sap! Oxop hainima xaung nanuhangim luwadi duwa la li mala. Nam usup rangua longga li lipuxindi bungina daxap doa.”

¹⁶ Ne halisi. Binabu lobudi ba tang dituxu rimanoa xaung hainina xaung nanuhangindi rimadingdi saing daxaidi masok sangua long sabangga ba, duwa sangau. Namua na TOXORATAMONA usinga.✧ ¹⁷ Tang daxaidi masok laing sup, baing hata sibuna li tela harua ba, “Aluki mala sap nam amati! Labu axugia saing abagu ma muliu tai. Xaung labu ayagua monga mana long gomanau tai! Aluki mala (mana) bimbia(di) sap nam asup!”

¹⁸ Ne Lot harua na dingtang ba, “O lipu sabanga luwa mana, tegu! Sanga ba ngalibu bila ba te. ¹⁹ Ulungu nga lipuxim oxatam to. Ulibu kubolu xai sibuna manga xaung uhauli nga sabanga bu ngamati te. Ne sanga ba ngaluki mala bimbia te, nam hanggalangiangua xap nga saing ngamati. ²⁰ Ubagu, long tela wa hataina lo. Haxek sanga mana ngaluki masok mana. Long kaxukana ba. Unai ba nga ngaluki mala mana. Ubagu ba kaxukana, a? Baing ina naga, bagula ngadali hanggalangiangua.”

✧ 19:16 2 Pita 2:7

21 Baing haxuya na ba, “Sangau. Bagula nganai mana xusungangama li xauna. Bagula ngahanggalangia long kaxukana ba te. 22 Ne uluki mala sap, namua na sanga ba ngalibu axamang tela te, laing usok mana longga ba to.” (Namua naga duxu longga ba Soar.*)

23 Xaidaba haing(guba), baing Lot sok mana longga Soar. 24 Baing TOXORATAMONA libu siang salpa buyamang yabinamdi diri mana long sabangga Sodam xaung Gomora. TOXORATAMONA naga sinadi mari sangua sabalunoa. 25 Bila balau hanggalangia long sabanggadi ba xaung long gomana ba masup. Lipu longgalo duwa manadi xaung axamang longgalo dahaing mana titia ba disup.☆ 26 Ne Lot haininoa bagu kimu(ya), baing xugia sok mosak gigina.☆

27 Buraraging sibuna baing Ebrahim mesa saing goxoya mala muli mana longga muga li TOXORATAMONA maxania. 28 Bagu mari mala mana Sodam xaung Gomora, xaung mana goma longgalo, saing bagu yap bunuxuyanoa buxui xui mahaing mana titia ba, bila yap sabangua tau raxang tela.

29 Baing ina naga, bungina Urana hanggalangia long sabanggadi duwa gomana, hatumia muli Ebrahim, saing xap Lot sangua hanggaliangua xap long sabanggadi Lot wa mana ba.

Lot Xaung Nanuhangindi

* 19:22 Soar namuxinoa kaxukana. ☆ 19:25 Matyu 10:15, 11:23-24; Luk 10:12, 17:29; 2 Pita 2:6; Yut 7 ☆ 19:26 Luk 17:32

³⁰ Tauna, Lot gabu nanuhanging luwa disauya longga Soar saing dila dirung bimbia, namua na maxuwa ba wa Soar. Gabu nanuhanging luwa duwa guhia. ³¹ Xaidap tela matuaua harua na kixinginoa ba, “Tibura wa duanga ba, saing titia li lup te ba kinu rangua kitam, bila lipu titiamdi dilibu. ³² Tala talibu tibura nung wain laing kakahana bu takinu rangua. Baing ina naga, bakbagira bagula ilauyu xaung tibura bagula wa mugangadinga.”

³³ Yambongga baguba baing tang dilibu tibuding nung wain laing kakahana, saing matuaua ila kinu rangua. Ne ina xabia ba nanuhanginoa ma kinu kimbo mesa ila te.

³⁴ Buragina baing matuaua harua na kixinginoa ba, “Bunggu ngakinu rangua tibugu. Yambong bagula talibu nung wain laing kakahana muli. Baing ula ukinu rangua bu bakbagira bagula ilauyu xaung tibura bagula wa mugangadinga. ³⁵ Binabu yambongga baguba dilibu tibuding nung wain laing kakahana muli, saing nanunua ila kinu rangua. Ne ina xabia ba nanuhanginoa ma kinu kimbo mesa ila te.

³⁶ Baing ina naga, Lot nanuhanging luwadi tang gamoding mana tibuding. ³⁷ Matuaua hayau gara lup, saing uxu yanoa ba Moap.† Lipuadi hatata tauxudi Moapdi, ding mugangadinga naga. ³⁸ Kixinginoa xauna hayau gara lup, saing uxu yanoa Ben-Ammi.‡ Lipuadi hatata

† **19:37** Mana Hibru xuana, yaya Moap bibinganoa bila haru-
 anga ma rangua tibura. ‡ **19:38** Ben-Ammi namuxinoa tibugu
 lipuxindi garading luba.

tauxudi Amondi, ding mugangadinga naga.

20

Ebrahim Langua Abimelek

¹ Ebrahim sauya longga wa mana, saing haxahaxa mala bila titia Negep saing rung liwe mana longga Kades Sur tang. Baing kimuya ila rung mana longga Gerar. ² La ba Ebrahim bala lipudi mana haininoa Sara ba, “Hamungagua.” Binabu Abimelek, xaitamoxi mana Gerardi, soxi lipuxindi mala ba daxap Sara ma rangua.✧

³ Ne yambong tela Urana ma rangua Abimelek mibingia, saing bala ba, “Haxek sibuna bagula umati! Namua na haingga oxop ba yaungam.”

⁴ Ne Abimelek kinu rangua Sara teguyu, binabu harua ba, “Toxoratamona, bagula uhanggalangia bakbaga doxola mana kubolu dianoa?

⁵ Ing sibuna harua nanga ba, “Hamungagua,” maxuna? Xauna Sara ing sibuna harua ba, “Moxongogua,” maxuna? Kubolugua ngalibu su hatumingagua te. Ngasigixinga.”

⁶ Baing Urana harua na mana mibinganoa ba, “Wane, ngaxabiau. Kuboluma li su hatumingama te. Namua naga ngasoxautiung ba ukinu rangua te, binabu ulibu kubolu dianoa maxagia te. ⁷ Ne hatata bing usoxi haingga ba mala muli rangua ayuana. Namua na lipua ba lipuxigu suxunguxunguama. Binabu bagula sabu maung bu hauliung ba sanga ba uwa. Ning nabu usoxi mala muli te, bing maxung sibuna bagula ung xaung lipuxim longgalo amati.”

✧ **20:2** Unggutinga (Stat) 12:13, 26:7

⁸ Buragina buraraging sibuna, baing Abimelek wagi yanamindi dima. Baxanga nadi mana baraxinta sok, baing dimaxuwa sibuna. ⁹ Baing Abimelek wagi Ebrahim ma, saing harua ba, “Uraxata mam? Ngalibu kubolu diang baruamta naung? Ne ulibu kubolu diang sibung haruangang sulingama xap nga xaung lipuxigu yong-gaxiguamdi. Kubolua ulibu manga ba maring te.” ¹⁰ Baing Abimelek xusunga Ebrahim ba, “Mana baru namuxinta ulibu bila ba?”

¹¹ Ebrahim haxuya ba, “Ngahatum ba, ‘Longga li moxondi dimaxuwa mana Urana te. Baing bagula dung nga mati bu daxap hainigua. ¹² Xauna, maxuna hamungagua baing. Tam tibumam taininau, ne baugu tela. Ne ngayau. ¹³ Bungina Urana bala nga ba ngasauya tibugu numanoa ngahaxahaxa mauli, ngabala ba, ‘Kubolu xai sibuna ulibu manga bing: Long baruamta tam tala mana, bing uharua ba “Moxongogua.””

¹⁴ Baing Abimelek xap sipsipdi, bulmakaudi xaung haing lup oxata olanggamdi dima saing sinadi na Ebrahim, saing haxuya haininoa Sara na. ¹⁵ Baing Abimelek harua ba, “Ubagu titi longga baguli bing ngayuadi. Urung mana long baruamta murum mana.”

¹⁶ Baing harua na Sara ba, “Ubagu, ngasina siang silba 1,000 na moxongoma. Alali mogu lipu longgalo duwa ranguaung maxadingia ba oxola sibuna mauxangana.”

¹⁷ Baing Ebrahim sabu na Urana, saing Urana hamaringia Abimelek, haininoa xaung haining oxata olanggamdi bu sanga ba dahayau muli. ¹⁸ Namua na TOXORATAMONA soxauti gara

daxanganoa mana Abimelek haining numanam longgalo namua na xap Ebrahim haininoa Sara.

21

Sara Hayau Aisak

¹ TOXORATAMONA su mana haruanganoa saing libu xai mana Sara bila hau haruanga muga ba. ² Baing Sara gamona saing hayau gara lup tela na Ebrahim bungina wa kongga, taxa mana bungina Urana hau haruanga muga mana ba. ³ Baing Ebrahim sina yaya Aisak* na gara Sara hayau ba. ⁴ Garanoa Aisak xaidabindi 8, baing Ebrahim xuxu sangganoa bila Urana tabina. ⁵ Ebrahim nianindi 100 bungina Sara hayau garanoa Aisak.

⁶ Baing Sara harua ba, “Urana hauli nga ba ngamasisi, saing lipu longgalo dilungu alali bagula dimasisi rangua nga.” ⁷ Saking harua ba, “Muga lipu gaxarea sanga ba bala Ebrahim ba, ‘Sara bagula ta su na gara’? Ning ngahayau gara na bungina wa kongga!”

Ebrahim Suka Hagar Ismael Tang

⁸ Aisak tubu saing yunga sua, baing mana xaidapka naga Ebrahim tau anginga sabanga ba dimogu. ⁹ Ne Sara bagu haing Isipkama Hagar garanoa, gara ba hayau na Ebrahim ba, masisia Aisak. ¹⁰ Binabu harua na Ebrahim ba, “Usuka haing oxata olanggama garanoa tang mala, namua na labu haing oxata olanggama

☆ **21:2** Hibru 11:11 * **21:3** Aisak namuxinoa masisi. ☆ **21:4** Unggutinga (Stat) 17:12; Aposel 7:8

garanoa ba xap xalingim telau tai! Bungina umati, garagua Aisak ing ganina bagula xap.”✧

11 Haruanga ba libu Ebrahim hatuminga mauxang sibuna, namua na Ismael xauna garanoa. 12 Ne Urana harua na Ebrahim ba, “Labu hatumingam mauxana mana garama haing oxata olanggama tanggu tai. Baraxing baraxinta Sara harua naung, bing ulibu, namua na garam xumana ngahau haruangua ranguaung manadi ba, bagula disok mana Aisak.”✧ 13 Ne bagula ngalibu haing oxata olanggam garang bakbagindi disok numanuma xauna, namua na garama xauna.”

14 Buraging buraraging sibuna baing Ebrahim mesa xap anginga xaung asaxa sangganoa baxagi mana langa, saing sinadi na Hagar. Tadi yaxunia, sina garanoa na, saing soxi dingtang mala. Tang dila baing dahaxa mauli maluxu'm long xoliana Berseba.

15 Langga wa sanggania ila sup, baing yunga gara matabu xai kaxukan tela namuya. 16 Baing ila rung hasoya monga, bila galunga ri maxaxayanganoa, namua na hatum ba, “Sanga ba ngabagu garua mati te.” Hagar rung mua la ba, baing ila rung saing ungguti tang haringina.

17 Urana lungu garua tang mua, saking Urana uleginama wagi masok ma long xaiya mana Hagar ba, “Hagar, mauxangama baru? Labu umaxuwau tai. Urana lungu garua tang mua mana longga wa mana ba. 18 Umesa. Ula uhaul

✧ 21:10 Galesia 4:29-30 ✧ 21:12 Rom 9:7; Hibrui 11:18

ba mesa utatua atindi. Namua na bagula ngalibu garandi disok bakbak xumang sibuna.”

¹⁹ Baing Urana hatanga lang bangguming tela na. Binabu ila xu asaxa sangganoa, saing sina na garua ba nung.

²⁰ Urana wa rangua garua saing tubu. Wa long xoliana, saing ruanginoa haring. ²¹ Rung mana Long Xoliana Paran, baing bauna xap haing Isipkam tela ma ba wa haininoa.

Ebrahim Abimelek Tang Dahau Haruangua

²² Mana bungina baguba, Abimelek gabu lipuxing haungingamdi yanamidinga Pikol tang dila rangua Ebrahim saing harua ba, “Urana wa ranguaung mana axamang longgalo ulibudi.✧

²³ Binabu uharungia haruangama xaung Urana yanoa uharua maxung sibuna nanga ba bagula utuxu murak manga te, xaung mana garagudi te, xaung mana bakbagigudi dima kimuya te. Ulibu kubolu xaiyua nanga xaung na (lipuadi duwa mana) numanuma li uwa lobu mana ba, bila (waleu ma) ngalibu kubolu xaiyua naung ba.”

²⁴ Baing Ebrahim harua ba, “Ngaharua maxung sibuna bila ba.”

²⁵ Sup, baing Ebrahim hati Abimelek mana langing bangguming tela Abimelek lipuxing oxatamdi dituxu. ²⁶ Ne Abimelek harua ba, “Ngaxabia (lipu) gaxarea libu te. Ubala nga nulana te. Hata sibuna li ngalungu (ba).”

²⁷ Binabu Ebrahim xap sipsipdi xaung bulmakaudi dima saing sinadi na Abimelek, saing tang dahau haruangua. ²⁸ Ne Ebrahim ta sipsip

✧ 21:22 Unggutinga (Stat) 26:26

hagaxang tutubing 7 halianga. ²⁹ Baing Abimelek xusunga Ebrahim ba, “Baru namuxinta uta sipsip hagaxang tutubing 7 halianga?”

³⁰ Haxuya ba, “Oxop sipsip hagaxang tutubing 7 bagudi li. Bila balau bagula uhatanga ba hatumingara taininau ba ngaki lang banggumina li.”

³¹ Binabu duxu longga ba Berseba,† namua na tang dahau haruangua la ba.

³² Tang dahau haruangua Berseba laing sup, baing Abimelek gabu lipuxing haungingamdi yanamidinga Pikol tang digoxoya mala mana Pilistiadi titidinga. ³³ Ebrahim rang xaiya tamaris(k)‡ (tela) Berseba, saing uxu TOXORATA-MONA yanoa la ba, sabu mana Urana Bunging-bunginaloama. ³⁴ Baing Ebrahim wa lobu bunging maxaxaya monga mana Pilistiadi titidinga.

22

Urana Tuba Ebrahim

¹ Bunging tela disup, baing Urana tuba Ebrahim. Wagi mana ba, “Ebrahim!”

Haxuya ba, “Ngawau.”✧

² Baing harua ba, “Oxop garama (mala), garam taininau Aisak murum sibuna mana (ba) baing, saing ula mana titia Moraya, mana bimbi tela bagula ngahatanga naung. La ba uhanania garama nanga etua'm yaba laing tau masup.”✧

† **21:31** Berseba namuxinoa lang banggumina dahau haruangua mana. ‡ **21:33** tamaris—Tamaris xai yonggam. Yonggaxinoa ganangang xai mana sabu. ✧ **22:1** Hiebru 11:17-19 ✧ **22:2** 2 Naxuyanga (2 Stori) 3:1

³ (Buraging) buraraging sibuna, (baing) Ebrahim mesa saing xauxau donki inia. Xap lipuxing oxatam luwa mala rangua xaung garanoa Aisak xauna. Baing ximxim xai mana hananianga taungam saing dahaxa mala mana longga Urana bala mana ba. ⁴ Xaidap tuwa, baing Ebrahim bagu mahaing saing bagu longga wa haxek monga. ⁵ Baing Ebrahim bala lipuxing oxatamdi ba, “Awa mua rangua donki la li. Ngagabu garua tam gala hataina lo bu tam gasabu. Laing sup, baing bagula tam gagoxoya ma muli ranguang.”

⁶ Baing Ebrahim xap xai hananianga taungamdi saing ta garanoa Aisak yuxania. Baing ing sibuna xap yaba xaung waxanga saing raidi. Tang dahaxa mala, ⁷ baing Aisak harua na tibuna Ebrahim ba, “Tibugu?”

Ebrahim haxuya ba, “Ngawau.”

Aisak xusunga ba, “Yaba xaiya tang duwau, ne sipsip tutubina mana hananianga taungam kabi?”

⁸ Ebrahim haxuya ba, “Garagua, Urana ing sibuna bagula sina sipsip tutubina mana hananianga taungam.” Baing tang dahaxa malau.

⁹ Tang disok mana longga Urana bala mana ba, baing Ebrahim tongtongia kabukabu hananiangama la ba saing riri xaidi etua mana. Goxi garanoa Aisak saing hakinu kabukabu hananiangamia, etua'm xaidi. ¹⁰ Baing ina naga, Ebrahim raria rimanoa saing xap waxanga bu ung garanoa. ¹¹ Baing tegu. TOXORATAMONA uleginama wagi masok ma long xaiya mana ba, “Ebrahim! Ebrahim!”

✧ 22:9 Yems 2:21

Baing Ebrahim haxuya ba, “Ngawau.”

¹² Harua ba, “Labu ung garamau tai. Labu ulibu axamang tela manau tai. Namua na hatata ngaxabia ba maxung sibuna uwa hawa mana Urana. Ngabagu uxauxau ba uhanania garama nanga, usaxangia garam taininau te.”

¹³ Baing Ebrahim bagu mauli saing bagu sipsip moning tela, salamindi digasi mana xai rimandi. Ila saing xap ma ung saing hanania etua'm yaba laing tau masuk ba xap Aisak yabanoa. ¹⁴ Binabu Ebrahim uxu longga ba, “TOXORATAMONA Bagula Sina.” Bila balau (laing/ma ma) hatata lipudi daharua ba, “Mana TOXORATAMONA bimbixinoa, bagula sina.”

¹⁵ Baing TOXORATAMONA uleginama wagi masok ma long xaiya mana Ebrahim muli, ¹⁶ harua ba “Nga TOXORATAMONA ngaharua bila li: Ngaharingia haruangagua nga sibugu yagia ngaharua maxung sibuna. Mana namua ulibu bila li, usaxangia garama te, garam taininau baing, ¹⁷ maxung sibuna bagula ngasina guxama naung saing bagula ngalibu bakbagimdi disok xumang sibuna bila hatungdi duwa sabalunia xaung ulangulangi (di) (du)wa tegia. ¹⁸ Baing bagula bakbagimdi didali bixuadingdi daxap long sabanga dingiadi. ¹⁸ Baing mana bakbagimdi* bagula ngaguxam bakbak titiam longgalo, namua na usu mana haruangagua.”

¹⁹ Baing Ebrahim tang digoxoya mala muli rangua lipuxing oxatamdi, saing gabudi dahaxa

✧ **22:16** Hibrú 6:13-14 ✧ **22:17** Hibrú 11:12 * **22:18** kimbo xuyanoa. ✧ **22:18** Aposel 3:25

mala Berseba. Baing Ebrahim wa Berseba.

Nahor Bakbagindi

²⁰ Bunging tela disup, baing Ebrahim xap haruang(u)a ba “Milka xauna hayau garadi na kixingima Nahor. ²¹ Yadingdi bing: Us matuaua, kixinginoa Bus, Kemuel (Aram tibuna), ²² Keset, Haso, Pildas, Yitlap, xaung Betuel.” ²³ (Betuel Rebeka tibuna.) Milka hayau gara lup 8 bagudi li na Ebrahim kixinginoa Nahor. ²⁴ Nahor yau hainging oxatam olanggam tela, yanoa Reuma. Ina xauna hayau gara lupdi, yadingdi Teba, Gaham, Tahas xaung Maka.

23

Sara Matianoa (Xaung Gobagobanoa)

¹ Sara nianindi 127. Walingang nianidi bila ba, ² baing mati mana longga Kiri-at-Arba (tauxu ba Hebron) mana titia Kenan. Baing Ebrahim luxu ba usinga Sara xaung tangia.

³ Baing Ebrahim mesa yunga Sara sangganoa saing ila harua rangua Hitdi. Harua ba, ⁴ “Ngawa lobu xaung lipu titi telama liwe mang. Ngaxusungang ba anai mana ngagim titi (hataing) tela mang ba wa gobagobua bu sanga ba ngakimang hainigua.”✧

⁵ Hitdi dahaxuya na Ebrahim ba, ⁶ “Lipu sabanga (mana), ulungu to. Uwa yanam haringina liwe mam. Umogu gobagobamam xai sibuna tela saing ukimang matiama la ba. Amia tela

✧ 23:4 Hiebru 11:9,13; Aposel 7:16

sanga ba biliung mana gobagobanoa bu ukimang matiama te.”

⁷ Baing Ebrahim mesa saing turu mana titi moxonadi Hitdi. ⁸ Baing harua nadi ba, “Nabu anai mana ngakimang matiagu, bing alungu nga to. Ahauli nga axusunga Sohar garanoa Epron ⁹ bu sina guhia wa Makpela nanga. Moxonoa, wa titing ragunia. Axusunga ba sina nanga mana giminaging maringina maxaimia bu wa gobagobagu kimangingam.”

¹⁰ Lipu Hitama Epron rung la ba liwe mana bakbagindi saing haxuya na Ebrahim mana maxadinga mana lipu longgalo dima long sabanga gamgamingang xaluxinia. ¹¹ Harua ba, “Lipu sabanga (mana), ulungu to. Talibu bila ba te. Ngasina titia naung olang, xaung ngasina naung guhia wa mana olang. Ngasina naung olang bakbagigudi maxadingia. Ula ukimang matiama.”

¹² Baing Ebrahim turu mana titi moxondi. ¹³ Baing mana long moxondi maxadinga harua na Epron ba, “Ngabo ba ulungu nga. Bagula ngagim titia ba giminaginoa. Oxop siangigua bu sanga ba ngakimang matiagu la ba.”

¹⁴ Epron haxuya na Ebrahim ba, ¹⁵ “Lipu sabanga (mana), ulungu to. Titi giminaginoa siang silba 400. Ne giminaga ba axamang olang liwe makitam. Ula ukimang matiama.”

¹⁶ Ebrahim nai mana Epron giminaginoa saing hangalia na giminaga mogu Hitdi maxadingia. Siang silba 400 naga, mauxanganoa bila lipu sianggamdi dahangalia.

¹⁷ Baing ina naga, bila balau Epron titinoa wa Makpela, longga Mamre sanga karagia, sok Ebrahim inia. Xap titia xaung guhia wa mana xaung xai longgalo dili maluxu'm ragunoa. ¹⁸ Ila mana Ebrahim rimanoa Hitdi maxadingia, adi digugunia long sabangga ba xaluxinia. ¹⁹ Laing sup, baing Ebrahim kimang haininoa Sara guhia wa Makpela, longga Mamre sanga karagia (wa haxek mana longga Hebron), mana titi sabanggaa Kenan. ²⁰ Baing ina naga, titia ba xaung guhia wa mana yunga Hitdi rimadingia saing ila Ebrahim rimania ba sok gobagobang ki-mangingama.

24

Aisak Rebeka Tang

¹ Ebrahim wa duanga ba, saing TOXORATAMONA sina guxama na bu axamang walinganamdi disok xai. ² Baing Ebrahim wagi lipuxing oxatama wasa mana xalinging longgalo ba ma, saing harua na ba, "Uta rimama babagu hanggaxobinia.* ³ Ngabo ba uharingia haruangama xaung TOXORATAMONA yanoa, Urana long xaiyam xaung titiam. U hau haruangua ba bagula oxop haing tela ba sok garagua haininoa rangua Kenandi li te, titia ba ngarung mana baing. ⁴ Ning ula yabagia rangua bakbagigudi bu oxop hainga ba garagua Aisak yau."

* **24:2** Kubolua ta rimanoa Ebrahim babang hanggaxobinia bing mogungua mana lipuxing oxatama ba hau haruangua rangua Ebrahim. Bila balau, bing su maringina mana Ebrahim tabinanganoa. Ubagu Unggutinga (Stat) 47:29 xauna.

⁵ Lipu oxatamga ba xusunga ba, “Ne bola hainga hauxana ba goxoya ma titia li rangua nga. Bagula ngaxap Aisak mala la ba bu rung liwe mana bakbagimdi yabamia?”

⁶ Baing Ebrahim harua ba, “Labu oxop garagua mala la bau tai. ⁷ TOXORATAMONA, Urana long xaiyama, lipua xap nga sangua tibugu numanoa xaung bakbagigudi titidinga, lipua harua nanga xaung hau haruangua rangua nga ba, “Bagula ngasina titia li na bakbagima†”—ina naga bagula soxi uleginama muga naung bu sanga ba oxop hainga la ba bu garagua yau. ⁸ Nabu hainga hauxana ba goxoya ma ranguaung, bing sangau, heku mana haruanga li uhau rangua nga ba. Ning labu oxop garagua mala la bau tai!” ⁹ Binabu lipuxing oxatama ta rimanoa lipuxing haringinoa Ebrahim babang hanggaxobinia, saing hau haruangua ba su mana haruangoa.

¹⁰ Baing lipu oxatama xap lipuxing haringing kameling 10 doxoxi lipuxing hairnging yahangang xai sibundi, saing ila. Haxa mala titia Aram-Naharaim,‡ saing ila mana long sabangga Nahor rung mana ba. ¹¹ Sok, baing libu kameldi dikinu haxek mana lang banggumina longga rubunia. Bungbung baing. Xaidap maxanoa haingdi dila ba duxu lang.

¹² Baing sabu ba, “O TOXORATAMONA, Urana mana lipuxigu haringina Ebrahim, ngaxusunga

† 24:7 kimbo xuyanoa. ‡ 24:10 Yaya Aram-Naharaim namuxinoa Aram titinoa lang luwa duwa mana. Yan tela Padan-Aram, ne Grikdi duxu ba Mesopotemia.

ba ulibu oxatagua aningona hatata xaung ba uhatanga kubolong xaiyua na lipuxigu haringina Ebrahim. ¹³ Bagu baing ngali lang maxamaxana li rubinia, saing long moxondi nanuhangidingdi disok ma bu duxu lang. ¹⁴ Bagula ngaxusunga haing nanung tela ba, ‘Sanga ba uta borima mari bu nganung monga?’ Nabu harua ba, ‘Unung, saing bagula ngasina langa na kamelimdi xauna.’ Nabu bila ba, bing ngabo ba ina naga umogu (ma)na lipuxim oxatama Aisak. Nabu sok bila ba, bing bagula ngaxabia ba uhatanga kubolum xaiyua na lipuxigu haringina.”

¹⁵ Lipu oxatama sahi sabunganoa teguyu, baing Rebeka sok xoxi borina. Betuel nanuhangino. Betuel Nahor Milka tang garading luba. Nahor Ebrahim kixingino. ¹⁶ Haing nanuna ba gumanging sibuna. Xabia luba teguyu, lup tela kinu rangua te. Ri lang maxamaxania, xu lang saing goxoya mahaing muli.

¹⁷ Lipu oxatama luki masok rangua saing harua ba, “Sanga ba usina lang kaxukana borimia nanga bu nganung?”

¹⁸ Baing harua ba, “Lipu haringina, unung.” Baing tata borino mari sap saing tuxu rimania bu nung.

¹⁹ Nung sanga ba baing hainga harua ba, “Bagula ngasina langa na kamelimdi xauna laing dinung sanga ba.” ²⁰ Binabu matu borino masup mari sap asaxa minania, luki muli lang bangguminia bu xu muli, bila balau laing kamelindi dinung sanga ba. ²¹ Ne lipua harua te, ina bagu

hainga ing ganina ba xabia ba TOXORATAMONA libu oxatanoa aningona, kimbo tegu.

²² Kamel dinung laing sup, baing lipua wangia raxu yungxam gol tela xaung raxu rimam gol luwa. Gimagiding sabanga, saing raxu rimandi mauxading. § ²³ Baing xusunga ba, “Ung gaxarea nanuhanginoa? Sanga ba ubala nga ba ganangana wa tibum numania sanga mana am gakinu yambong?”

²⁴ Haxuya ba, “Nga Betuel nanuhanginoa, ina Nahor Milka tang garadinga.” ²⁵ Harua muli ba, “Am tatubang xaung anginga xumana sanga mana kamelimdi, xaung numa ganangana sanga mana akinu mana xauna.”

²⁶ Baing lipua gung king tuxundi mari, saing sabu mana TOXORATAMONA. ²⁷ Baing harua ba, “Ngaiti TOXORATAMONA yanoa, Urana mana lipuxigu haringinoa Ebrahim. Maxung sibuna libu xai mana lipuxigu haringinoa, kubolunoa xung mari te. TOXORATAMONA muga manga mana haxangagua bu nga ngama taxa rangua lipuxigu haringing bakbagindi.”

²⁸ Baing haing nanunua luki mala numia saing bala bauna numanandi mana axamandi disok. ²⁹⁻³⁰ Tauna, Rebeka moxongonoa yanoa Laban. Bagu raxu ngeli hamunganoa yungxania xaung raxudi mana rimandi, saing lungu Rebeka naxuya mana lipua ba harua baru na. Baing ina naga, hata sibuna li luki masok saing bagu lipua li lang maxamaxania, haxek rangua

§ 24:22 Hibru xuana harua ba raxu yungxam mauxanganoa bila gram 6, saing raxu rimam taining tainina mauxanganoa bila 100 gram.

kameldi. ³¹ Baing Laban harua ba, “Ung lipu tela TOXORATAMONA sina guxama na(ung)! Uma tala numia. Uli sabasabia li baru? Ngaxauxau numua xaung kameldi yabadinga masup.”

³² Binabu lipua tang dila numia, saing Laban lipuxindi duwangia kameldi, saing disina tatubang xaung anginga na kameldi, saing daxap langa ma bu lipua gabu riandi didamia kidingdi. ³³ Sup, baing daxap anginga (di)ma, ne Ebrahim lipuxing oxatama harua ba, “Bagula ngaxang te laing ngabaxanga haruangagua to.”

Baing Laban harua ba, “Sangau. Uharua to.”

³⁴ Binabu harua ba, “Nga Ebrahim lipuxing oxatama. ³⁵ TOXORATAMONA sina guxam sabanga na lipuxigu haringinoa, binabu xalinging xumana. Sina xalaxala na bila sipsipdi xaung memedi, bulmakaudi, silba xaung gol, haing lup oxata olanggamdi, xaung kameldi xaung donkidi. ³⁶ Baing bungina lipuxigu haringing haininoa Sara nianindi xumana, hayau gara lup tela na lipuxigu haringinoa. Baing ina naga sina xalinging longgalo na gara ba. ³⁷ Baing lipuxigu haringinoa haxi ba ngahau haruanga li, harua nanga ba, ‘Labu oxop haing tela ba sok garagua haininoa rangua Kenandi liu tai, titia ba ngarung mana baing. ³⁸ Ne ula rangua tibugu sibindi xaung bakbagigudi, saing oxop hainga ranguadi ba garagua yau.’

³⁹ “Baing ngaxusunga lipuxigu haringinoa ba, ‘Bola hainga hauxana ba goxoya ma rangua nga, bing (bagula) ngaraxata?’

⁴⁰ “Baing haxuya ba, ‘TOXORATAMONA, lipua ngasu mana bungingbunginalo, bagula soxi uleginama ila ranguaung bu libu haxangama aningona. Bila balau bagula oxop haing tela rangua nga sibugu bakbagigudi xaung tibugu sibindi bu garagua yau. ⁴¹ Ne nabu ula rangua bakbagigudi saing hauxading mana soxi mala ranguaung, bing sangau, heku mana haruanga li ngalibu uhau rangua nga ba. Mauxanganoa bagula xapkung te.’

⁴² “Menau ngama lang maxamaxania, baing ngasabu ba, ‘O TOXORATAMONA, Urana mana lipuxigu haringina Ebrahim, nabu ung murungama, bing ulibu haxangagua ngama mana ba aningona. ⁴³ Bagu baing ngali lang maxamaxana li rubinia. Nabu haing nanung tela sok ma bu xu lang, saing ngaharua na ba, “Sanga ba nganung monga mana borima?” ⁴⁴ Baing nabu harua nanga ba, “Unung, saing bagula ngasina langa na kamelimdi xauna,” baing ina naga, TOXORATAMONA, ngaxusunga ba hainga naga umogu mana lipuxigu haringing garanoa.’

⁴⁵ “Ngasahi sabungagua hatumingagia teguyu, baing Rebeka sok ma, xoxi borinoa yaxunia. Ri mala lang maxamaxania saing xu lang, saing ngaharua na ba, ‘Sanga ba usina langa nanga bu ngagung?’

⁴⁶ “Tatua borinoa yaxunoa mari sap saing harua ba, ‘Unung, saing bagula ngasina langa na kamelimdi xauna.’ Binabu nganung, saing sina langa na kameldi xauna.

⁴⁷ “Ngaxusunga ba, ‘Ung gaxarea nanuhangi-noa?’

“Harua ba, ‘Nga Betuel nanuhanginoa, ina Nahor Milka tang garadinga.’

“Baing ngasu raxu yungxania saing ngata raxudi mana rimandi. ⁴⁸ Baing ngagung kigu tuxundi mari, saing ngasabu mana TOXORATAMONA. Ngaiti TOXORATAMONA yanoa, Urana mana lipuxigu haringina Ebrahim. Ina muga manga mana haxangagua bu ngama taxa rangua lipuxigu haringing kixinging garanoa ba sok garang haininoa. ⁴⁹ Tauna, nabu maxung sibuna abo ba alibu xai mana lipuxigu haringinoa, bing abaxanga nanga. Nabu tegu, bing abaxanga nanga xauna. Bila balau bagula ngaxabia ngaria baru.”

⁵⁰ Baing Laban Betuel tang dahaxuya ba, “Maxuna, TOXORATAMONA libu axa li sok. Heku mana tam haruangamamdi. ⁵¹ Abagu, Rebeka wau. Oxop saing tang gala. Sanga ba yau lipuxim haringing garanoa, bila TOXORATAMONA harua baing.”

⁵² Ebrahim lipuxing oxatanoa lungu haruangadinga, baing gung king tuxundi mari titia TOXORATAMONA maxania. ⁵³ Sup, baing wangia yauyaunga silba xaung gol, xaung imangdi, saing sinadi na Rebeka. Baing sina yahanga siang sabanggamdi na moxongonoa xaung bauna. ⁵⁴ Baing gabu riandi daxang dinung saing dikinu la ba yambong.

Buraraging sibuna dimesa, baing lipua harua ba, “Ngabo ba ngagoxoya mala muli rangua lipuxigu haringinoa.”

⁵⁵ Ne Rebeka moxongonoa bauna tang daharua ba, “Am gabo ba haing nanunoa wa ranguam laing bila xaidap 10 disup to, tauna ila.”

⁵⁶ Ne harua nadi ba, “Labu ahalisia ngau tai. Namua na TOXORATAMONA libu oxatagua aningona ba. Ngabo ba ngagoxoya mala muli rangua lipuxigu haringinoa hatata.”

⁵⁷ Baing daharua ba, “Tawagi mana haing nanunoa ba taxusunga to.” ⁵⁸ Binabu duwagi Rebeka ma, saing duxusunga ba, “Ubo ba ula rangua lipua li?”

Baing harua ba, “Wane, bagula ngala.”

⁵⁹ Binabu disoxi sibiding Rebeka mala, gabu hainga wasa mana bungina wa gara kambagina ba, Ebrahim lipuxing oxatama xaung riandi.

⁶⁰ Baing disina guxama na Rebeka, daharua ba,

“Hamungamam, bagula uxapsaxi
gara 1,000 xumang sibuna.

Bagula bakbagimdi didali bixuadingdi,
daxap long sabanga dingiadi.”

⁶¹ Baing Rebeka gabu haining oxatamdi dax-
auxau saing dirung kameldi ubudingia saing
disu mana Ebrahim lipuxing oxatama mala. Bila
balau lipu oxatama xap Rebeka saing ila.

⁶² Tauna, mana bungina baguba Aisak goxoya
ma sangua Ber-Lahai-Roi, saing wa titia Negep.

⁶³ Bungbung tela ila raxangia bu hatum mua.
Baing bagu mahaing saing bagu kameldi dima
baing. ⁶⁴ Saking Rebeka bagu mahaing xauna
saing bagu Aisak. Baing hixi mari sangua kamel

⁶⁵ saing xusunga lipu oxatama ba, “Gaxarea haxa raxangia ma rangua kira?”

Baing haxuya ba, “Lipuxigu haringinoa.” Binabu Rebeka xap toxong imanganoa saing saku ramramonoa.

⁶⁶ Baing lipu oxatama naxuya na Aisak mana axamandi libudi. ⁶⁷ Baing Aisak xap Rebeka mala bauna Sara numang mokiamia, Baing yau. Binabu sok haininoa, saing murung sibuna mana. Baing xap ati tatuanganama kimuya mana bauna matianoa.

25

Ebrahim Matianoa

¹ Ebrahim yau haing tela muli yanoa Ketura. ² Hayau garadi li na Ebrahim: Simran, Yoksan, Medan, Midian, Isbak xaung Sua. ³ Yoksan Seba Dedan tang tibuding. Dedan bakbakingdi Asurdi, Letusdi xaung Leumdi. ⁴ Midian garandi Epa, Eper, Hanok, Abida xaung Elda. Ding longga Ketura bakbagindi.

⁵ Ebrahim sina xalinging longgalo na Aisak. ⁶ Ne garadi haining oxatamdi dahayaudi ba, sina yahangadi nadi saing bungina wauyu soxidi mala sangua garanoa Aisak, soxidi mala titia wa sanga karagia.

⁷ Ebrahim wa laing nianindi 175. ⁸ Baing ina naga, yaganganoa sup saing mati bungina muganga. Duanga, nianindi dibaxagi, saing kinu rangua mugangandi. ⁹ Garang Aisak Ismael tang dikimang guhia wa Makpela, longga Mamre sanga karagia. Guhia ba wa mana Epron titinoa, Sohar garanoa, lipu Hitam. ¹⁰ Titia ba, Ebrahim

gim rangua Hitdi ba. Dikimang la ba rangua haininoa Sara.[☆] ¹¹ Kimuya mana Ebrahim matianoa, Urana sina guxama na garanoa Aisak. Mana bungina baguba, Aisak wa mana Ber-Lahai-Roi.

Ismael Bakbagindi

¹² Ismael bakbagindi bila li. Ebrahim garanoa. Haing Isikpama Hagar, Sara haining oxata olanggama, hayau na.

¹³ Ismael garang lupdi yadingdi bila li. Ungguti mana matuaua ila mari. Nebaiot Ismael garang matuaua, kimuya Kedar, Atbel, Mipsam, ¹⁴ Misma, Duma, Masa, ¹⁵ Hadat, Tema, Yetur, Napis xaung Kedema. ¹⁶ Ismael garang lup ¹² disok yanamdi mana bakbak ¹² ba daxap yadingdi. Taining tainina ding ganangading xaung tabalaxayading. ¹⁷ Ismael wa laing nianindi ¹³⁷. Yaganganoa sup saing mati, saing kinu rangua mugangandi. ¹⁸ Bakbagindi dirung mana titia liwe mana Habila xaung Sur, haxek mana Isip bila sanga Asur wa mana. Baing bakbakkadi li dirung xai rangua ding te.

Yekop Iso Tang

¹⁹ Ebrahim garanoa Aisak bakbagindi bila li. Ebrahim Aisak tibuna. ²⁰ Aisak nianindi ⁴⁰ baing yau Rebeka. Rebeka tibuna Betuel, Aram tela yabanoa Padan-Aram. Rebeka moxongonoa Laban, lipu Aramgam.

²¹ Aisak sabu na TOXORATAMONA ba hauli haininoa, namua na xuhiana. TOXORATAMONA lungu sabunganoa, saing Rebeka gamona. ²² Garadi

[☆] **25:10** Unggutinga (Stat) 23:3-16

dahaung lunia, saing harua ba, “Baruta alali sok manga?” Binabu ila ba xusunga TOXORATAMONA.

²³ TOXORATAMONA harua na ba,

“Numanuma luwa duwa gamomia,
saing bakkak luwa bagula disok sangaung,
dutu ding.

Bakkak tela haringinganoa bagula dali tela,
saing sabangua bagula tuxu kixinginoa ox-
atanoa.”☆

²⁴ Tauna, xaidap hayauxingama sok, baing gara haragaragandi duwa gamonia baing.

²⁵ Gara mugamungama sok sabuxana, saing sangganoa bukboxana bila imang buxama. Binabu duxu yanoa ba Iso.* ²⁶ Sup, baing kixinginoa sok, rimanoa tuxu Iso king tambonga. Binabu duxu yanoa ba Yekop.† Aisak nianindi 60 bungina Rebeka hayau haragaraganadi ba.

Iso Yunga Yabang Matuaua Mala Rangua Yekop

²⁷ Neng sabangandi ditubu, baing Iso ruangi-
noa yabina, lipu onganam. Ne Yekop lipu mamugina, wa tabalaxaya(u). ²⁸ Aisak mu-
runa mana Iso, namua na yaha ba xang asaxa abungindi xapdi. Ne Rebeka muruna mana Yekop.

☆ **25:23** Rom 9:12 * **25:25** Iso waxungtuanoa haxek mana Hibru haruanga tela namuxinoa bukboxana. † **25:26** Yekop namuxinoa tuxu king tambonga. Mana Hibru xuana haruanga ba harua saha mana haruanga langua.

²⁹ Xaidap tela Yekop bori, baing Iso goxoya ongania ma. Haringinganoa sup saing gesaging sibuna. ³⁰ Harua na Yekop ba, “Sap! Oxop axamang sabuxana ubori ba ma bu ngaxang. Haringingagu sup saing gesagu sibuna.” (Binabu duxu yan tela ba Idom.)[‡]

³¹ Ne Yekop harua ba, “Sangau, ne muga uyunga yabama matuaua mala rangua nga to.”

³² Iso harua ba, “Laku, ngabo ba ngamatiuba! Yabagu matuaua sanga ba hauli nga baru?”

³³ Ne Yekop harua ba, “Uhau haruangua rangua nga to.” Binabu hau haruangua rangua saing yunga yabang matuaua na Yekop.[☆]

³⁴ Baing Yekop sina salanga na Iso xaung anginga boringam sabuxana tongtongia mana lentil marandi.[§] Xang nung, baing mesa ilauba.

Bila balau Iso hatanga ba yabang matuaua axamang olang hatumingania.

26

Aisak Xaung Abimelek

¹ Tauna, gesaga sok mana titia ba, bila gesaga sok muga mana bungina Ebrahim. Baing Aisak ila (mana) longga Gerar rangua Abimelek Pilistia xaitamoxidinga. ² TOXORATAMONA owa masok rangua Aisak saing harua ba, “Labu uri mala Isipku tai. Uwa mana titia bagula ngabaxanga naung mana ba. ³ Uwayyu mana titia li monga to, saing bagula ngawa ranguaung xaung bagula

[‡] 25:30 Idom namuxinoa sabuxana. [☆] 25:33 Hibru 12:16 [§] 25:34 lentil marandi—Lentil marandi bila kalaidi ne sabuxading.

ngasina guxama naung. Namua na bagula ngasina titia longga li naung xaung bakbagimdi. Bila balau bagula ngalibu haruangua ngahau rangua tibum Ebrahim aningona.✧ ⁴ Bagula ngalibu bakbagimdi disok xumang sibuna bila hatungdi duwa sabalunia, saing bagula ngasina titi longga li nadi. Baing mana bakbagimdi* bagula ngaguxam bakbak titiam longgalo, ⁵ namua na Ebrahim su mana haruangagua, saing libu tabinangagu longgalo xaung hanaunaungagu longgalo.” ⁶ Binabu Aisak wauyu mana longga Gerar.

⁷ Bungina longga ba moxondi duxusunga mana haininoa, harua ba, “Hamungagua.” Namua na maxuwa ba harua ba, “Hainigua.” Hatum ba, “Bola longga li moxondi ung nga mati bu daxap Rebeka, namua na gumangina.”✧

⁸ Aisak wa mana longga ba maxaxaya monga, baing Pilistia xaitamoxidinga Abimelek bagu suangia mari saing bagu Aisak yaha mana haininoa Rebeka. ⁹ Binabu Abimelek wagi Aisak ma saing harua ba, “Si! Hainima baing! Baruta uharua ba, ‘Hamungagua?’”

Aisak haxuya na ba, “Namua na ngahatum ba, ‘Nam ngamati namua na dibo ba daxap hainigua.’”

¹⁰ Baing Abimelek harua ba, “Uraxata mam! Nabu lipuxigu tela kinu rangua hainima, bagula ulibu am gaxap mauxanganoa mana kubolu diana ba!”

✧ **26:3** Unggutinga (Stat) 22:16-18

* **26:4** kimbo xuyanoa.

✧ **26:7** Unggutinga (Stat) 12:13, 20:2

¹¹ Binabu Abimelek tabina lipuxing longgalo ba, “Lipu gaxarea hanggalangia lipua li kimbo haininoa bagula am gaung mati.”

¹² Aisak xuma mana titia ba, saing mana niani naga xauya anginga dali xumangama bila 100. Namua na TOXORATAMONA sina guxama na. ¹³ Sok lipu xalaxalam, saing xalingindi ditubutubu mala. ¹⁴ Sipsibindi, bulmakaundi xaung lipuxing oxatamdi xumang sibuna sanga mana Pilistiadi dibagulinga. ¹⁵ Binabu Pilistiadi diyaxang lang bangguming longgalo tibuna lipuxing oxatamdi diki mana bungina tibuna Ebrahim.

¹⁶ Sup, baing Abimelek harua na Aisak ba, “Usauyam, namua na haringingama tubu buk saing (u)daliam sibuna.”

¹⁷ Binabu Aisak sauya longga ba, saing ila tongtongia tabalaxaya mana long gomana wa mana titia Gerar saing wa la ba. ¹⁸ Baing ki muli lang banggumindi diki bungina tibuna Ebrahim. Pilistiadi diribadi kimuya mana Ebrahim mati. Aisak uxu yadingdi bila tibuna uxudi muga.

¹⁹ Aisak lipuxing oxatamdi diki long gomana saing disok mana lang maxamaxang tela la ba. ²⁰ Ne Gerar lipuxiding morung wasanganamdi dahakhaxi rangua Aisak iniadi, daharua ba, “Langga li amia!” Binabu Aisak uxu lang banggumina ba Esek,[†] namua na dahakhaxi rangua. ²¹ Baing diki lang bangguming tela muli, ne dahakhaki mana langga ba xauna. Binabu uxu

[†] 26:20 Esek namuxinoa hakhaxinga.

yanoa ba Sitna.† 22 Sauya, saing ila ki lang bangguming tela muli, saing lipu tela hakhaxinga mana te. Uxu yanoa ba Rehobot,§ harua ba, “Hatata Toxoratomona sina gananga sabanga nakira saing bagula oxataroa aningona xumana titia li.”

23 Kimuya Aisak sauya longga ba saing haing mala mana Berseba. 24 Yambongga baguba TOXORATAMONA owa masok ranuga saing harua ba, “Nga Urana mana tibum Ebrahim. Labu umaxuwau tai, namua na ngawa ranguaung. Bagula ngasina guxama naung saing bagula ngalibu bakbagimdi disok xumana, namua na ung lipuxigu oxatama Ebrahim garanoa.”

25 Baing Aisak tongtongia kabukabu hananiangam tela la ba bu sabu mana TOXORATAMONA saing uxu yanoa. Tongtongia tabalaxayanoa la ba, saing lipuxing oxatamdi diki lang bangguming tela.

Aisak Abimelek Tang Dahau Haruangua

26 Dikiyu, baing Abimelek yunga longga Gerar ma rangua Aisak. Baing Ahusat, lipua sina hatuminga na, xaung Pikol, lipuxing haungingamdi yanamidinga, tang digabu Abimelek ma.✧ 27 Aisak xusungadi ba, “Baruta ama rangua nga? Nulana hauxaim manga saing asuka nga mala.”

28 Dahaxuya ba, “Am gabagu galanga ba TOXORATAMONA wa ranguaung. Binabu am gabo ba haruanga haungam wa liwe makira. Tahau

† 26:21 Sitna namuxinoa xukxugianga. § 26:22 Rehobot namuxinoa gananga. ✧ 26:26 Unggutinga (Stat) 21:22

haruangua bila li: ²⁹ Labu ulibu doa mamgu tai. Bila am galibu doa maung te. Bungingbunginalo am galibu xai maung saing am gasoxiung mala xaung gamogamu mosiu. Baing bagu hatata TOXORATAMONA sina guxama naung baing.”

³⁰ Binabu tongtongia taungua manadi, saing daxang dinung. ³¹ Buraging buraraging sibuna dimesa saing dahau haruangua. Baing Aisak soxidi mala, saing dila xaung gamogamu mosiu.

³² Mana xaidapka naga Aisak lipuxing ox-atamdi dima saing dibaxanga mana lang banggumina diki, daharua ba, “Am gasok mana langa!”

³³ Binabu uxu ba Siba.* Baing ina naga, ma laing hatata duxu longga ba Berseba.

Iso Hainindi

³⁴ Iso nianindi 40, baing yau Beri nanuhangino a Yudit. Beri Hit tela. Xauna yau Elon nanuhangino a Basemat. Elon Hit tela xauna.

³⁵ Haing luwadi ba dilibu Aisak Rebeka tang gamoding didoa mana dintang.

27

Yekop Hanai Iso Guxaminganoa

¹ Aisak wa duanga saing maxandi dilaba laing sanga ba bagu te, baing wagi sabangua Iso ba ma saing harua ba, “Garagua.”

Baing haxuya ba, “Ngawau.”

² Aisak harua ba, “Ulungu to. Ngawa duanga baing, saing ngaxabia xaidabigu matiamama te.

* **26:33** Siba namuxino a haruanga haungam, saing Berseba namuxino a lang banggumina mana haruanga haungam.

³ Binabu oxop gulum ruangima, saing ula ongan-
nia bu uida asaxa manga. ⁴ Uxauxau anginga
dauyana murugu mana saing oxop ma rangua
nga bu ngaxang, bu sanga ba ngasina guxama
naung to. Sup, baing sanga ba ngamati.”

⁵ Ne Rebeka lungu Aisak harua na garanoa
Iso. Bungina Iso ila onganian ba ida asaxa xaung
xap ma muli, ⁶ Rebeka harua na garanoa Yekop
ba, “Ulungu to. Ngalungulungu tibuma harua
na sabangama Iso ba, ⁷ ‘Oxop asaxa ma saing
uxauxau anginga dauyana bu ngaxang, bu sanga
ba ngasina guxama naung TOXORATAMONA max-
ania to. Sup, baing sanga ba ngamati.’ ⁸ Tauna,
garagua, ulungu haruangagua usu maringina
mana. ⁹ Usok mala mana morudi saing oxop
meme tutubing luwa ditubu dima, bu ngaxauxau
anginga dauyana mana tibum, bila muruna
mana. ¹⁰ Baing oxop mala rangua tibum ba xang,
bu sanga ba sina guxama naung muga mana
mati.”

¹¹ Yekop harua na bauna Rebeka ba, “Ne
sabangagua Iso sanggandi bukbuxading ne ngax-
ola. ¹² Bola tibugu xunumia sanggagua? Bagula
xabia ba ngatuxu muraga mana, saing bagula
ngaxap guxam diana manga, ning guxam xai,
tegu.”

¹³ Bauna harua ba, “Garagua, uyunga guxam
diana ba xap nga. Ne ula ulibu haruangagua
maringina. Usok mala oxop memedi dima
rangua nga.”

¹⁴ Binabu Yekop ila xapdi ma rangua bauna,
saing xauxau anginga dauyana, bila tibuna mu-
runa mana. ¹⁵ Baing Rebeka xap sabangua Iso

imanging xai sibundi duwa numia, saing sausau nanunoa Yekop manadi. ¹⁶ Baing kaukau king rimandi xaung giduna mana meme tutubing sanggandi. ¹⁷ Baing sina anginga dauyana xaung salanga xauxaudi ba na Yekop.

¹⁸ Binabu ila rangua tibuna saing harua ba, “Tibugu.”

Haxuya ba, “Wane. Garagua, ung baruamta?”

¹⁹ Yekop harua na tibuna ba, “Nga Iso garam matuaua. Ngalibu bila uharua baing. Umesa urung ba oxong asaxa teladi, bu sanga ba usina guxama nanga.”

²⁰ Aisak xusunga garanoa ba, “Garagua, usok mana sap baru?”

Haxuya ba, “TOXORATAMONA Urana ungia libu idangagua aningona.”

²¹ Baing Aisak harua na Yekop ba, “Garagua, uma haxek bu ngaringgung bu ngaxabia ba maxuna ung garagua Iso, bo.”

²² Yekop ila haxek rangua tibuna. Baing Aisak ring, saing harua ba, “Waxungtuanoa Yekop inia, ne rimandi Iso iniadi.” ²³ Baing bagu xabia te, namua na rimandi buxading bila Iso iniadi. Binabu xauxau ba sina guxama na. ²⁴ Ne xusunga ba, “Maxung sibuna ung garagua Iso?”

Haxuya ba, “Nga ba.”

²⁵ Baing Aisak harua ba, “Garagua, oxop ma rangua nga bu sanga ba ngaxang asaxua utau ba. Saking bagula ngasina guxamingagua naung.”

Yekop xap ma rangua saing xang, saing xap wain ma xauna saing nung.

26 Baing tibuna Aisak harua na ba, “Garagua, uma haxek saing ulibu nga.”

27 Binabu ila haxek saing libu. Baing ina naga, Aisak yuyu imanging saminganoa bila Iso, binabu sina guxama na[☆] saing harua ba,

“A, garagua saminganoa
bila saminga mana umangua
TOXORATAMONA sina guxama na.

28 Ngaxusunga Urana ba sina naung hinaxaga ri
long xaiya ma
xaung titi orana,
bu ubaxagi mana wit xaung wain.

29 Ngaxusunga ba numanumadi dituxu oxatama,
xaung bakbakdi digung kiding tuxudingdi
maung.

Ngaxusunga ba uwa kixingimdi lipuxiding sa-
banga
xaung baum garandi digung kiding tuxud-
ingdi maung.

Ngaxusunga ba lipu gaxarea disina
mauxanganoa naung bing daxap
mauxanganoa,
xaung lipu gaxarea disina guxama naung
bing daxap guxama.”[☆]

30 Aisak sina guxama masup, Yekop yunga tibuna Aisak saing sok mala, baing hata sibuna li sabanganoa Iso goxoya ma mana idanganoa.

31 Ina xauna xauxau anginga dauyana saing xap ma rangua tibuna. Baing harua na tibuna ba,

☆ 27:27 Hibrú 11:20 ☆ 27:29 Unggutunga (Stat) 12:3

“Tibugu, umesa urung ba oxong asaxa teladi, bu sanga ba usina guxama nanga.”

³² Tibuna Aisak harua na ba, “Ung gaxarea?”

Haxuya ba, “Nga garama. Garam matuaua Iso.”

³³ Baing Aisak lulu haringing sibuna saing harua ba, “Ne menau gaxarea ida, xap asaxa ma saing su nanga? Ngaxang ba, menau uma teguyu baing. Ngasina guxama na, baing maxung sibuna ina bagula xap guxamga ba!”

³⁴ Iso lungu tibuna haruanga ba, baing gamona mauxana buk saing xaba haringina, harua ba tibuna ba, “O tibugu! Usina guxama nanga xauna!”

³⁵ Ne harua ba, “Kixingima ma langua nga, saing xap guxamingama baing.”

³⁶ Iso harua ba, “Namua naga yanoa Yekop.* Tuxu muraga manga bunging luwa li. Muga xap yabagu matuaua naina, baing hatata xap guxamingagua naina!” Baing xusunga ba, “Ne guxama wauyu sanga mana usina nanga?”[☆]

³⁷ Aisak haxuya na Iso ba, “Ngamogu ba wa lipu sabanga etua maung masup, xaung ngamogu ba bakbagindi dituxu oxatandi, xaung ngaharua ba bagula baxagi mana wit xaung wain. Garagua, bila balau, binabu baraxinta wauyu ba ngalibu maung?”

³⁸ Iso harua na tibuna ba, “Tibugu, ung guxamingam taininau ing ganina? O tibugu,

* **27:36** Yekop namuxinoa tuxu king tambonga. Mana Hibru xuana haruanga ba harua saha mana haruanga langua. [☆] **27:36** Unggutinga (Stat) 25:29-34

usina guxama nanga xauna!” Baing Iso tang haringina.✧

³⁹ Tibuna Aisak haxuya na ba,

“Yabama bagula wa
 hasoya mana titi orana,
 hasoya mana hinaxaga ri etua long xaiya ma.
⁴⁰ Bagula uhaung waxangia bu oxop runginama,
 saing bagula utuxu kixingima oxatanoa.
 Ne bungina uhau hatumingama ba uyamu,
 bagula uhitixiya gotinganoa
 sangua waxumtuanoa.”✧

⁴¹ Tauna, Iso hauxang sibuna mana Yekop namua na tibuna sina guxama na kixinginoa bila ba. Binabu harua hatumingania ba, “Haxek bagula tibugu mati, baing sinianoa sok. Sup, baing bagula ngaung kixingigua Yekop mati.”

⁴² Ne dibaxanga sabangua Iso haruangoa na Rebeka, binabu wagi garang nanunoa Yekop ma saing harua na ba, “Ulungu to. Sabangama Iso tatua atindi mana hatumingua bo ba unggung mati. ⁴³ Binabu garagua ulungu haruagagu li: Umesa ugiti mala rangua moxongogua Laban mana titia Haran. ⁴⁴ Ula uwa rangua monga laing sabangama atindi daxaringa. ⁴⁵ Sabangama ating salianoa sup xaung halingalinga kubolua ulibu mana to, tauna bagula ngasina haruangua ba ugoxoya ma muli. Bola tang gamati mana xaidap taininau, ne xai te nabu ayanga na bila ba xap nga!”

✧ **27:38** Hibrú 12:17 ✧ **27:40** Unggutinga (Stat) 36:8; 2 Xaitamoxi (2 King) 8:20; Hibrú 11:20

⁴⁶ Baing Rebeka harua na Aisak ba, “Hauxagu sibuna mana haing Hittamgadi li. Nabu Yekop xap hainga liwe mana titia li moxong nanuhangindi, adi Hitdi bila haing luwadi li, bing ngabo ba ngamati.”

28

¹ Binabu Aisak wagi Yekop ma saing sina guxama na. Baing tabina ba, “Labu oxop hainga rangua haing Kenangamgu tai. ² Umesa ula mana titia Padan-Aram, mana baum tibuna Betuel numanoa, saing oxop hainima la ba. Uyau toxongoma Laban nanuhanging tela. ³ Ngaxusunga Urana Haringing Sibuna ba sina guxama naung saing sina gara xumana naung xaung libu bakbagimdi disok xumang sibuna laing disok numanuma xumana. ⁴ Ngaxusunga ba sina guxamga sina na Ebrahim ba naung xaung na bakbagimdi, bu sanga ba udali oxop titia hatata uwa lobu mana ba, titia Urana sina na Ebrahim baing.”✧

⁵ Binabu Aisak soxi Yekop mala, saing ila Padan-Aram rangua Laban, Betuel garang luba, Aram tela. Rebeka moxongonoa, Iso Yekop tang bauding.

⁶ Tauna, Iso lungu ba Aisak sina guxama na Yekop saing soxi mala mana Padan-Aram bu xap hainga la ba. Lungu ba bungina Aisak sina guxama na, tabina ba labu xap hainga rangua haing Kenangamgu tai. ⁷ Lungu xauna ba Yekop lungu baungtibundi haruangadinga saing ila (mana) Padan-Aram. ⁸ Baing ina naga,

✧ 28:4 Unggutinga (Stat) 17:4-8

Iso bagu xabia ba tibuna Aisak hauxana mana haing Kenangamdi, ⁹ binabu ila rangua Ebrahim garang tela Ismael bakbaginoa, saing yau Mahalat, Ismael nanuhanginoa xaung Nebaiot hamunganoa. Hauna li gugu haining luwa yaudi ba.

Yekop Mip Mana Longga Betel

¹⁰ Yekop yunga Berseba saing haxa mala mana longga Haran. ¹¹ Sok mana long tela, saing kinu la ba, namua na xaidaba ri masup. Xap longga ba sianging tela, ta toxong hangaxobinia bila kandilong, saing kinu. ¹² Mip saing bagu taxaga, namua wa titia, uxunoa haing mala long xaiya. Baing Urana uleginamdi dahaing diri mana mua.*

¹³ La ba etua mana baing TOXORATAMONA li mua, saing harua ba, “Nga TOXORATAMONA, Urana mana tibum (ranggina) Ebrahim xaung Urana mana Aisak. Titia hatata ukinu mana bagula sina naung xaung na bakbagimdi.*

¹⁴ Bakbagimdi bagula disok xumana bila titia gagabindi, saing bagula duxa duxa mala mana sangga yuwaxa xaung sangga karaga, xaung mala mana sangga kanggua xaung sangga bukung. Baing guxama ngasina naung xaung na bakbagimdi* bagula xap bakbak titiam longgalo.* ¹⁵ Ulungu to. Ngawa ranguaung saing bagula ngawasa maung mana longlonga ula manadi, saing bagula ngaxapkung ma mana titia li muli. Bagula ngasauyaung te, laing ngalibu

☆ **28:12** Yon 1:51 ☆ **28:13** Unggutinga (Stat) 13:14,15 * **28:14** kimbo xuyanoa. ☆ **28:14** Unggutinga (Stat) 12:3, 22:18

haruanga longgalo ngahau ranguaung manadi ba.”

¹⁶ Yekop baguti (muli) saing harua ba, “Maxung sibuna Toxoratamona wa mana longga li, ne (muga/menau) ngaxabia (alaba) te.” ¹⁷ Maxuwa saing harua ba, “Ngahixi mana longga li. Urana numana naga, xaung long xaiya xaluxinoa.”

¹⁸ Buraraging sibuna Yekop xap sianga kinu toxonoo mari mana ba saing rang mali bu wa mogungua saing matu guxenga† etua mana.

¹⁹ Uxu longga ba Betel.‡ Ne muga duxu longga ba Lus.

²⁰ Baing Yekop hau haruangua rangua Urana, harua ba, “Nabu Urana bagula wa rangua nga xaung bagula wasa manga mana haxangagu li, xaung bagula sina anginga xaung imangdi nanga, ²¹ bu ngagoxoya ma muli tibugu numania xai, bing TOXORATAMONA bagula (wa) Urana ngayua. ²² Baing siangga li ngarang mali bagula Urana numanoa. Baing (mana) xalaxala longgalo sinadi nanga, bagula ngasina hataing 10 na.”

29

Yekop Sok Laban Yabania

¹ Baing Yekop haxa malauyu, saing ila sok mana titia mana lipu karagamdi. ² Bagu mala saing bagu lang bangguming tela raxangia. Baing sipsip bakbak tuwa dkinu’ m tabu rubinia, namua na moxondi disinadi lang mana lang

† **28:18** Kubolua matu guxenga hatanga ba taina hawa mana Urana, xaung mogu longga ba Urana inia. ‡ **28:19** Betel namuxinoa Urana numanoa.

banggumina ba. Sianga rabauti lang bangguming xuania ba sabanga. ³ Bungina sipsip bakbak longgalo dima digugunia la ba, lipu sipsip wasanganamdi bagula ditutuxuya sianga mala sangua lang bangguming xuania bu disina langa na sipsibadi. Sup, baing diriba lang bangguming xuania muli siangia.

⁴ Baing Yekop xusunga lipu sipsip wasanganamdi ba, “Riagu mana, yabaima bi?”

Dahaxuya ba, “Yabamam Haran.”

⁵ Xusungadi ba, “Axabia Laban, Nahor garanoa?”

Dahaxuya ba, “Wane. Am gaxabiau.”

⁶ Baing Yekop xusungadi ba, “Wa xai(yu)?”

Daharua ba, “Wa xai(yu). Bagu nanuhanginoa Retsel ma xaung sipsipdi (lo).”

⁷ Harua ba, “Bagu xaidap liauyu. Xaidap maxanoa mana agugunia sipsibadi teguyu. Asina langa na sipsibadi saing axapdi mala raxangia muli bu daxang.”

⁸ Dahaxuya ba, “Tegu. Am sanga te. Sipsip bakbak longgalo digugunia ma to, ditutuxuya sianga mala sangua lang bangguming xuania, tauna am gasina langa na sipsibadi.”

⁹ Yekop harua nadiyu, baing Retsel sok xaung tibuna sipsibindi, namua na ina haing sipsip wasanganama. ¹⁰ Yekop bagu toxongonoa Laban nanuhanginoa Retsel xaung Laban sipsibindi, baing ila tutuxuya sianga sangua lang bangguming xuania saing sina langa na toxongonoa sipsibindi. ¹¹ Baing Yekop libu Retsel saing ungguti tang. ¹² Baing Yekop bala Retsel ba

tibuna sibinoa, xaung Rebeka garanoa. Binabu luki mala baxanga na tibuna.

¹³ Laban lungu ba toxongonoa Yekop ma, baing hata sibuna li luki mala masok mana. Yoxoa xaung libu saing xap ma numia. Baing Yekop naxuya na axadi disok mana. ¹⁴ Baing Laban harua na ba, “Maxung sibuna kitam sip tainina.”

Yekop Yau Lea Retsel Tang

Yekop wa rangua sobak tela ila sup, ¹⁵ baing Laban harua na ba, “Ung sibigua, ung sanga ba uwaxata olang manga te. Ubala nga giminaga murum mana ba.”

¹⁶ Tauna, Laban nanuhanging luwa. Sabangua yanoa Lea xaung nanunoa yanoa Retsel. ¹⁷ Lea maxandi didoa, ne Retsel sanganoa xai sibuna xaung gumangina. ¹⁸ Yekop murung sibuna mana Retsel, binabu harua ba, “Bagula ngatuxu oxatama niani 7 to. Tauna, unai mana ngayau nanuhangima (nanuma) Retsel.”

¹⁹ Laban harua ba, “Xai ba ngasina naung, nam ngasina na lipu tela. Binabu uwa mua rangua nga.” ²⁰ Binabu Yekop waxata niani 7 ba xap Retsel, ne disup sap bila xaidap unrangina hatumingania, namua na muruna buk mana.

²¹ Disup, baing Yekop harua na Laban ba, “Usina hainigua nanga. Xaidabigudi disup, saing ngabo ba ngakinu rangua.”

²² Binabu Laban wagi lipu longgalo mana longga ba ma, saing tongtongia taungua. ²³ Ning yambongga baguba xap nanuhanginoa Lea mala rangua Yekop, saing kinu rangua. ²⁴ (Laban sina

haining oxata olanggama Silpa na nanuhanginoa Lea ba sok haining oxata olanggama.)

²⁵ Buraragina baing si! Lea baing! Binabu Yekop harua na Laban ba, “Uraxata manga? Ngawaxata ba ngayau Retsel, a? Baruta ulangua nga?”

²⁶ Laban haxuya ba, “Kubolua sina nanunoa muga mana matuaua ba yau, am laliamdi kubolumama te. ²⁷ Uragu sande tela laing yaunga taungana li sup to. Tauna, bagula am gasina nanunoa naung xauna. Ne bagula utuxu oxatua manga niani 7 muli mana.”

²⁸ Binabu Yekop libu bila ba. Sahi sande baguba mana Lea, baing Laban sina nanuhanginoa Retsel na ba sok haininoa. ²⁹ (Laban sina haining oxata olanggama Bilha na nanuhanginoa Retsel ba sok haining oxata olanggama.) ³⁰ Baing ina naga, Yekop kinu rangua Retsel xauna, saing murungang sibuna mana Retsel dali murungang sibuna mana Lea. Baing tuxu Laban oxatanoa niani 7 muli.

Yekop Garandi

³¹ TOXORATAMONA bagu ba Yekop muruna mana Lea buk te, baing hauli Lea ba gamona. Ne Retsel wa xuhi. ³² Binabu Lea gamona saing hayau gara lup tela. Uxu yanoa (ba, cf) Ruben, * namua na harua bila li: “TOXORATAMONA bagu mauxangagua baing. Binabu hatata bagula ayuagu murung sibuna manga.”

* **29:32** Mana Hibru xuana Ruben waxungtuanoa bila haruanga marang tela namuxinoa bagu mauxangagua, ne Ruben namuxinoa bagu, gara luba baing!

³³ Gamona muli, saing hayau gara lup tela muli. Baing harua ba, “TOXORATAMONA lungu ba ayuagu murung sibuna manga te, binabu sinasina gara luba li nanga xauna.” Binabu uxu yanoa ba Simion.†

³⁴ Baing Lea gamona muli, saing hayau gara lup tela. Baing harua ba, “Sup baing. Hatata bagula ayuagu taga rangua nga, namua na ngahayau gara lup tuwa na.” Binabu uxu yanoa Libai.‡

³⁵ Gamona muli, saing hayau gara lup tela muli. Baing harua ba, “Hatata bagula ngaiti TOXORATAMONA yanoa.” Binabu uxu yanoa Yuda.§ Baing ina naga, Lea sup mana hayauxingua.

30

¹ Retsel bagu ba hayau gara tela na Yekop te, baing bagulinga mana hamunganoa. Binabu harua na Yekop ba, “Usina garadi nanga! Tegu bing ngamati.”

² Yekop atin disala mana Retsel, saing harua ba, “Ngawa Urana te! Ina naga soxauti gamoma ba!”

³ Baing harua ba, “Bagu Bilha hainigu oxata olanggamga li. Ukinu rangua, bu hayau gara tela bu ngaxapkuti. Bila balau bagula nga xauna ngaxap bakbaga masok.”

† 29:33 Mana Hibru xuana Simion waxungtuanoa bila haruanga marang tela namuxinoa lungu. ‡ 29:34 Mana Hibru xuana Libai waxungtuanoa bila haruanga marang tela namuxinoa taga. § 29:35 Mana Hibru xuana Yuda waxungtuanoa bila haruanga marang tela namuxiona iti yanoa.

⁴ Binabu Retsel sina haining oxata olanggama Bilha na bila haininoa. Baing Yekop kinu rangua, ⁵ saing gamona saing hayau gara lup tela na. ⁶ Baing Retsel harua ba, “Urana suxuya kubolugua saing harua ba maringina. Lungu xusungagua saing sina gara lup tela nanga.” Binabu uxu yanoa ba Dan.*

⁷ Retsel haining oxata olanggama Bilha gamona muli saing hayau gara lup tela muli mana Yekop. ⁸ Baing Retsel harua ba, “Malimaligua rangua hamungagua haringing sibuna, saing ngadali baing.” Binabu uxu yanoa ba Naptali.†

⁹ Lea bagu ba sup mana hayauxingua, baing xap haining oxata olanggama Silpa saing sina na Yekop bila haininoa. ¹⁰ Baing Lea haining oxata olanggama Silpa hayau gara lup tela na Yekop. ¹¹ Baing Lea harua ba, “Kubolu dalingam xap nga baing!” Binabu uxu yanoa ba Gad.‡

¹² Baing Lea haining oxata olanggama Silpa hayau gara lup tela muli na Yekop. ¹³ Baing Lea harua ba, “Gamogua yaha sibuna! Haingdi bagula duxu nga ba haing yahangam.” Binabu uxu yanoa ba Aser.§

¹⁴ Tauna, bunging wit xauyanganam sok, baing Ruben ila umangia saing bagu mandirek marang

* **30:6** Mana Hibru xuana, Dan waxungtuanoa bila haruanga marang tela namuxinoa suxuya kubolua saing harua ba maringina. † **30:8** Mana Hibru xuana, Naptali waxungtuanoa bila haruanga marang tela namuxinoa malimali. ‡ **30:11** Gad namuxinoa kubolu dalingam xap. § **30:13** Aser namuxinoa yaha.

teladi,* saing xapdi ma rangua bauna Lea. Baing Retsel harua na Lea ba, “Garama madirek marandi ba, sanga ba usina teladi nanga?”

¹⁵ Ne Lea harua na ba, “Oxop ayuagu masup! Sanga maung te? Bagula oxop garagua mandirek marandi xauna?”

Retsel harua ba, “Sangau. Sanga ba Yekop kinu ranguaung hatata yambong, nabu uhakhaxuya garam mandirek marandi nanga.”

¹⁶ Bungbung Yekop goxoya umangia ma, baing ina naga Lea sok mala gugunia daxangia saing harua ba, “Bing uma ukinu rangua nga hatata yambong. Namua na ngagimung mana garagua mandirek marandi.” Binabu Yekop kinu rangua (mana) yambongga baguba.

¹⁷ Urana lungu Lea sabunganoa, saing gamona muli saing hayau gara lup luwadi luwadi hiliadinga na Yekop. ¹⁸ Baing Lea harua ba, “Urana sina giminaga nanga namua na ngasina hainigu oxata olanggama na ayuagu.” Binabu uxu yanoa ba Isakar.†

¹⁹ Baing Lea gamona muli, saing hayau gara lup 6 na Yekop. ²⁰ Baing Lea harua ba, “Urana sina yahanga xai nanga. Hatata ila bagula ayuagu iti yagua, namua na ngahayau gara lup 6 na.” Binabu uxu yanoa ba Sebulun.‡

* **30:14** Mandirek Inglis xuana, ne mana Hibru xuana duxu ba dudaim. Mana bungina baguba dahatum ba nabu daxang, bagula haulidi ba gamoding. † **30:18** Mana Hibru xuana, Isakar waxungtuanoa bila haruanga marang tela namuxinoa giminak. ‡ **30:20** Mana Hibru xuana, Sebulun waxungtuanoa bila haruanga marang tela namuxinoa iti yaya.

²¹ Kimuya monga Lea hayau haing nanung tela saing uxu yanoa ba Daina.

²² Baing Urana hatumia Retsel muli saing lungu sabunganoa, saing hauli ba gamona.

²³ Gamona saing hayau gara lup tela, saing harua ba, “Urana unia memeyagua ba.” ²⁴ Uxu yanoa ba Yosep, § saing harua ba, “Ngasabu ba TOXORATAMONA sina gara lup tela muli nanga.”

Yekop Morundi Bakbagidingdi Ditubu

²⁵ Retsel hayau Yosep masup, baing Yekop harua na Laban ba, “Unai mana ngaxoxoya muli mala mana nga sibugu yabagua xaung titigua.

²⁶ Unai mana hainigudi xaung garagudi ngatuxu oxatama manadi ba digabu nga bu ngala, namua na uxabia ba ngatuxu oxatama xai.”

²⁷ Ne Laban harua na ba, “Nabu uhatum xai manga, bing usauya nga te. Ngatuxu tuak saing ngaxap xabianga ba TOXORATAMONA sina guxama nanga namua na uwa rangua nga.” ²⁸ Baing Laban harua muli ba, “Umogu gimingagima, saing bagula ngagim.”

²⁹ Yekop harua na ba, “Ung sibus uxabia ngatuxu oxatama haringina baru, xaung morumdi bakbagidingdi ditubu baru bungina ngawasa manadi. ³⁰ Muga morumdi xumana buk te, ne hatata titingandi ditubu sibuna, saing TOXORATAMONA sina guxama naung long baru- amta ngawa mana. Ning hatata raxata manga? Bungintabi sanga ba ngahauli nga sibugu bakbagigua?”

§ 30:24 Yosep namuxinoa sina tela muli.

³¹ Laban xusunga ba, “Ubo ba ngasina baraxinta naung?”

Haxuya ba, “Heku mana usina axamang tela nanga. Ne, nabu ulibu bila li manga, bagula (ngahaxang xaung) ngawasa mana murumdiyu. Hatumingagua bila li. ³² Unai mana hatata ngala ngasuxuya murum longgalo, saing bagula ngau-nia sipsip baruamtadi mugiximugixindi, sipsip tutubing baruamtadi dimutuxu xaung meme baruamtadi mugixigixindi. Bagula duwa giminagigua. ³³ Bila balau, kimuya bunging bungina usuli mana morudi usinadi nanga mana giminagigua, bagula uxabia ba maxuna ngasu mana haruangagua. Meme baruamtadi mugixigixindi te duwa liwe mana ngayuadi, kimbo sipsip tutubing baruamtadi dimutuxu te, bagula uxabia ba ngahanaidi.”

³⁴ Laban harua ba, “Sangau. Talibu bila uharua ba.” ³⁵ Ne xaidapka baguba Laban unia meme moning longgalo mugixigixindi, xaung meme hagaxang longgalo mugixigixindi, adi longgalo hataindi dusa, xaung sipsip tutubing longgalo dimutuxu, saing tadi garang lupdi rimadingia bu duwasa manadi. ³⁶ Baing ta ganangana bila xaidap luwa hiliana haxanganoa liwe maina xaung Yekop. Ne Yekop wasa mana Laban morundi bakbagidingdi duwauyu.

³⁷ Baing Yekop taxiti xaiyadi talia, poplar xaung plen* rimadingia, saing suki sanggading teladi bu hatanga rimading luding usamandi

* **30:37** Poplar xaung plen xaiyadi duwa yabaria te. Mana Hibru xuana yadingdi libne xaung armon. Ludingdi dusa.

masok maxixinga maxixinga. ³⁸ Baing rang xaidi rimading kisingamdi mahaing mana mina nungingamdi, bu duwa morudi bakbagiding maxadingia bungina dima dinung. Bungina bakbagidingdi sobagiding hagatangama sok saing dima ba dinung, ³⁹ dahagata xaidi rimadingdi maxadingia. Baing ina naga, dahayau gara mugixigixindi. ⁴⁰ Yekop hata tutubinadi sangua Laban bakbagindi saing tadi halianga. Ne bunging hagatangama xugia iniadi mala ba dibagu Laban morung mugixigixindi xaung morung mutuxundi. Bila balau libu bakbagindi disok ditubu, saing tadi rangua Laban morundi te. ⁴¹ Bunging bungina hagaxang haringindi duwa mana bunging hagatangama, Yekop bagula rang xai rimandi mali mana minadi asaxadi maxadingia bu dahagata haxek manadi. ⁴² Ne adi haringing teguamdi, tadi la ba te. Bila balau haringing teguamdi duwa Laban iniadi, ne haringindi duwa Yekop iniadi. ⁴³ Baing ina naga, Yekop xalingindi ditubu sibuna. Sipsibing memeng bakbagindi disok sabanga, haining lipuxing oxata olanggam xumana, xaung kamel donki iniadi xumana.

31

Yekop Giti Mala Sangua Laban

¹ Yekop xap haruanga ba Laban garang lupdi daharua ba, “Yekop xap tibura xalinging longgalo masup saing xap xalinging longgalo masok mana tibura xalingindi.” ² Baing Yekop bagu ba Laban ramramonoa xugia mana saing hatuminganoa wa rangua bila muga te.

³ Baing TOXORATAMONA harua na Yekop ba, “Ugoxoya mala muli mana tibum titinoa xaung rangua bakbagimdi, saing bagula ngawa ranguaung.”

⁴ Binabu Yekop sina haruanga mala rangua Retsel Lea tang ba tang disok ma mana longga morundi bakbagidingdi duwa mana ba. ⁵ Harua na dintang ba, “Ngabagu ba tibuim ramramonoa xugia manga saing hatuminganoa wa rangua nga bila muga te. Ne Urana tibugu inia wa rangua nga ba. ⁶ Tang gaxabiau, ngatuxu oxatua mana angatang tibuim xaung haringingagu longgalo. ⁷ Ne tibuim langua nga bila xugia giminagigua bunging 10. Ning Urana soxauti bu hanggalangia nga te. ⁸ Nabu harua ba, ‘Mugixigixindi bagula duwa giminagima,’ bing bakbakkadi dahayau mugixigixindi. Baing bungina xugia hatuminganoa saing harua ba, ‘Maxixingamdi bagula duwa giminagima,’ bing bakbakkadi dahayau maxixingamdi. ⁹ Bila balau Urana sasaxaki tibuim morundi saing sinadi nanga.

¹⁰ “Bunging tela mana sobak hagatangama, ngamip saing ngabagu meme moninadi dahaing mana hagaxandi duwa mugixigixindi. ¹¹ Baing mana mibingagua Urana uleginama harua nanga ba, ‘Yekop.’ Ngahaxuya ba, ‘Ngawau.’ ¹² Baing harua ba, ‘Ubagu mahaing, saing bagula ubagu ba meme moninadi dahaing mana hagaxandi duwa mugixigixindi. Wa bila ba namua na ngabagu masup axamang longgalo Laban libudi maung. ¹³ Nga Urana ngaowa masok maung mana Betel, longga urang sianga

mali bu wa mogungua saing umatu guxenga etua mana, xaung longga uha haruangua rangua nga.✧ Tauna hata sibuna li umesa usauya titia li ugoxoya mala yabamia.’”

¹⁴ Baing Retsel Lea tang dahaxuya ba, “Bungina tibumam mati, bagula am gaxap xalinging (sinaging) tela te. Tegu sibuna! ¹⁵ Kubolunoa libu mamtam bila tam (haing) titi telamdi! Namua na gotigamam xap sanga mana te. Tegu. Sahi olang sianga ugim na mamtam xauna! ¹⁶ Axalaxala longgalo Urana uniadi sangua tibumam bing amiadi xaung garamamdi dingiadi. Binabu ulibu baraxing baraxinta Urana balaung mana ba.”

¹⁷ Binabu Yekop mesa saing ta hainindi garandi etua mana kameldi, ¹⁸ saing soxi sipsip meme bakbagidingdi dila dimuga mana, xaung axalaxaladi xapdi mana titia Padan-Aram. Baing haxa mala mana titia Kenan, titia tibuna Aisak wa mana ba.

¹⁹ Muga, bungina dibo ba dilauba, Laban ila bu xuxuya sipsibing buxandi, baing Retsel hanai tibuna babung numanamdi. ²⁰ Xauna, Yekop tuxu muraga mana lipu Aramgam Laban, bila baxanga gitinganoa na te. ²¹ Binabu giti mala xaung xalinging longgalo, kisi Langga Yupretis, saing ila bila xaxagandi duwa mana titia Gileat.

Laban Xu Yekop Mala

²² Xaidap luwa hiliaana, baing dibala Laban ba Yekop giti mala. ²³ Binabu xap bakbagindi saing xu Yekop mala. Xaidap 7 baing sok haxek mana Yekop mana xaxagandi duwa mana

✧ **31:13** Unggutinga (Stat) 28:18-22

titia Gileat. ²⁴ Ne yambonga baguba Urana ma rangua lipua Aramgam Laban mibingia, saing harua na ba, “Umaxania. Labu uharua haruanga maxuwangam tela na Yekopku tai.”

²⁵ Tauna, Yekop tongtongia tabalaxayanoa mana xaxagandi duwa mana titia Gileat bila bungina Laban sok mana. Baing Laban gabu bakbagindi ditongtongia tabalaxayadinga la ba xauna. ²⁶ Baing Laban harua na Yekop ba, “Uraxata? Utuxu muraga manga, saing uxai nanuhangigudi mala bila haungingua salak yabanamdi! ²⁷ Baruta ugiti mala hisangia, utuxu muraga manga bila ba? Nabu ubaxanga nanga, bing sanga ba ngayungaung daxangia xaung yahangua xaung duwaya dahali wagadi xaung hapdi? ²⁸ Baing tegu. Usina gangana ba ngalibu garagu ranggindi xaung nanuhangigudi, ngayungadi daxangia te. Kuboluma kakahang sibuna! ²⁹ Sanga ba ngahanggalangiang. Ne yambong Urana tibum inia harua nanga ba, ‘Umaxania. Labu uharua haruanga maxuwangam tela na Yekopku tai.’ ³⁰ Ngaxabiau, ula namua na atima mana yabama. Ning uraxata uhanai urana ngayuadi babudingdi?”

³¹ Baing Yekop haxuya na Laban ba, “Ngagiti mala hisangia namua na ngamaxuwa. Nam usasaxaki nanuhangimadi sangua nga.” ³² Ne nabu ubagu ba amia tela tuxu urana ungiadi babudingdi, lipua ba walinganoa sup. Bakbagiradi maxadingia ung sibus usai mana axalaxala ungiadi. Nabu tela wa la li rangua nga, bing oxop mala.” Ne Yekop xabia ba Retsel hanai babuadi te.

³³ Binabu Laban luxu mana Yekop numang mokiama xaung luxu mana Lea numang mokiama xaung luxu mana haing oxata olanggam luwa numading mokiama. Saisai sus. Baing ina naga, sok Lea numang mokiama ma saing luxu mana Retsel inia. ³⁴ Ne Retsel xap babu numanamdi saing yamengdi maluxu'm axamang rungingama ta etua mana kamel. Baing rung etua manadi bila ba. Tauna, Laban saisai maluxu'm numa mokiama susu.

³⁵ Retsel harua na tibuna ba, "Tibugu, ugamia ngau tai, ne sanga ba ngamesa (ngali) maxamia te, namua na ngadamu." Binabu saisaiyu mana babung numanamdi, baing susu.

³⁶ Baing Yekop atindi disala saing gamia Laban ba, "Ngalibu baru mauxanganta? Ngalibu baru kubolu dianta ba uxu nga? ³⁷ Usaisai masup mana xalingigu longgalo saing ubagu baraxinta ungia? Nabu ubagu xalingim tela, bing uta masok sabasabia li bakbagimdi bakbagigudi maxadingia, bu sanga ba disuxuya kitam baru-
amta maring!

³⁸ "Niani 20 li ngawa ranguaung. Sipsibindi xaung memeimdi dahayau doa te. Xauna, ngaxang memem monin tela te. ³⁹ Adi asaxa abungindi disingsingdi ba, ngaxapdi ma ngahatangadi naung te. Tegu. Nga sibugu ngagimdi naung! Uhaxi ba ngagim asaxa baruamta dahanaidi, heku dahanai xaidap kimbo yambong. ⁴⁰ Rungingagua bila li: Xaidap salianoa tatua nga, yambong xaringingoa bila balau, xaung kinunga xap nga te. ⁴¹ Bila balau niani 20 li ngawa numamia! Ngawaxata niani 14 bu ngaxap

nanuhangim luwa, xaung naini 6 ngawaxata muli bu ngaxap sipsip meme bakbakkadi li. Baing uxugia giminagigua bunging 10! ⁴² Nabu Urana tibugu inia, Urana Ebrahim inia xaung Urana Maxuwangam Aisak inia—nabu wa rangua nga te, bing maxuna bagula usoxi nga mala olang ngaxola. Ning Urana bagu salaga ngaxap xaung makasangagua, saing bunggu gamiaung.”

⁴³ Laban haxuya na Yekop ba, “Hainggadi li nanuhangigudi, garuadi li garagudi, xaung asaxa bakbagidingdi ngayuadi. Xalaxaladi li ubagudi ngayuadi. Ne hatata daxanga te ba ngaxap nanuhangigudi kimbo garadi dahayaudi muli. ⁴⁴ Binabu uma kitam tahau haruangua, xaung tatongtongia axamang tela ba hauli kitam tahatumia haruangua muli.”

⁴⁵ Binabu Yekop xap siang maxaxaya tela saing rang mali bila mogungua. ⁴⁶ Baing Yekop harua na sibindi ba, “Atagia siangdi.” Baing daxap siangdi ma dahaxurudi, saing daxang la ba haxarunga rubinia. ⁴⁷ Laban uxu haxurunga ba Yegar-Sahaduta, ne Yekop uxu ba Galet.*

⁴⁸ Laban harua ba, “Haxurunga li mogungua hauli kitam tahatumia muli haruangua tahau hatata.” Namua naga duxu ba Galet. ⁴⁹ Xauna, duxu ba Mispa,† namua na Laban harua ba, “Taxusunga TOXORATAMONA ba bagu kitam xai ba tasu mana haruanga li hatata saing ila, bungina tawa xauna te. ⁵⁰ Nabu ulibu doa

* **31:47** Yaya Galet Hibu xuana, saing yaya Yegar-Sahaduta Aram xuana. Tang namuxidingdi haxurunga hauli tahatum muli.

† **31:49** Mispa namuxinoa numa wasangam maxaxaya.

mana nanuhangigudi kimbo nabu oxop haing tela muli, bing uhatumia muli ba, heku lipu tela bagu kubolura te, Urana bagu!”

⁵¹ Baing Laban harua muli na Yekop ba, “Ubagu haxurunga li xaung siang maxaxaya ngarang mali liwe makitam. ⁵² Haxurunga li mogungua, xaung siang maxaxaya li mogungua. Tang duwa ragu. Bagula ngadali haxurunga li ngala rubima bu ngahanggalangiaung te, saing bagula udali haxurunga xaung siang maxaxaya li ula rubigu bu uhanggalangia nga te. ⁵³ Taxusunga Urana mana mugangaradi—Urana mana Ebrahim xaung Urana mana Nahor—ba wa lipu suxuyangam liwe makitam.”

Binabu Yekop haringia haruanganoa mana yaya mana Urana Maxuwangam tibuna Aisak inia saing harua maxung sibuna. ⁵⁴ Hanania hananiangua la ba long xaxaganamia saing wagi bakbagindi ma taungia. Daxang masup, baing dikinu la ba.

⁵⁵ Buragina buraraging sibuna Laban libu garang ranggindi xaung nanuhangindi saing sina guxama nadi. Sup, baing goxoya mala muli yabania.

32

Yekop Xauxau Ba Gugunia Iso

¹ Yekop xauna yunga longga baguba. Haxa mala baing Urana uleginamdi digugunia. ² Yekop

bagudi baing harua ba, “Alali Urana tabalax-ayanoa!” Binabu uxu longga ba yanoa Mahanaim.*

³ Yekop soxi uleginamdi dimuga mana mala rangua sabanganoa Iso mana titia Seir wa mana numanuma Idom. ⁴ Tabinadi ba, “Aharua na lipuxigu sabanga Iso bila li: ‘Lipuxim oxatama Yekop harua ba ngawa rangua Laban ila ila laing hatata. ⁵ Nga bulmakaugudi xaung donkigudi, sibsibigudi xaung memegudi, xaung lubigu hainigu oxata olanggamdi. Ngasina ulekka li na lipuxigu sabanga namua na ngabo ba uhatum xai manga.’”

⁶ Bungina Yekop uleginamdi digoxoya ma rangua, daharua ba, “Am gala rangua sabangama Iso, saing hatata ma ba guguniaung, saing lipu 400 digabu ma.”

⁷ Yekop maxuwa buk xaung hatum xumana. Binabu hata lipuadi duwa rangua xaung sipsip meme bakbagidingdi xaung bulmakaudi xaung kameldi xauna ba disok bakbak luwa. ⁸ Hatum ba, “Nabu Iso ma wasoso bakbak tela, bola bakbaga wauyu sanga ba (di)giti mala.”

⁹ Baing Yekop sabu ba, “O Urana mana tibugu ranggina Ebrahim xaung mana tibugu Aisak, O TOXORATAMONA, nulana uharua nanga ba, ‘Ugoxoya mala muli mana yabama xaung rangua bakbagimdi, saing bagula ngalibu xai maung.’ ¹⁰ Nga lipuxim oxatama, ne kubolugua sanga mana kubolu xaiyadi ulibudi nanga xaung kubolu haruanga sulinganama uhatanga nanga

* **32:2** Mahanaim namuxinoa tabalaxai luwa.

te. Waleu ngakisi mana Langga Yodan, ne ngatuxu tuki ing ganina. Ning hatata ngasok tabalaxai luwa. ¹¹ Ngaxusungaung ba oxop nga muli sangua sabangagua Iso rimanoa, namua na ngamaxuwa ba bagula ma wasoso nga, xaung garadi xaung baudingdi xauna. ¹² Ning waleu uharua nanga ba, ‘Maxuna bagula ngalibu xai maung, saing bagula ngalibu bakbagimdi disok xumana bila ulangulangi(di) (du)wa tegia, sanga mana lipudi dititidi te.’”[✧]

¹³ Yambong kinu la ba. Baing mogu xalinging hataina li ba sina na sabanganoa Iso bila yahangua: ¹⁴ meme hagaxang 200 xaung moning 20, sipsip hagaxang 200 xaung moning 20, ¹⁵ kamel hagaxang 30 digabu garadingdi, bulmakau hagaxang 40 xaung moning 10, xaung donki hagaxang 20 xaung moning 10. ¹⁶ Haburadi bakbakkadi saing mogu lipuxing oxatam teladi ba duwasa mana bakbak taining tainina. Baing bala lipuxing oxatamdi ba, “Amuga manga, ne ata ganangana liwe mana moru(di) bakbak(giding) taining tainina.”

¹⁷ Hanaunau mugamugangama ba, “Bungina sabangagua Iso guguniaung saing xusungaung ba, ‘Ung gaxarea lipuxing oxatama? Ula bi? Ne morudi bagudi li gaxarea iniadi?’ ¹⁸ bing uhaxuya ba, ‘Ding lipuxim oxatama Yekop iniadi. Ding yahanga sina na lipuxigu sabanga Iso. Bagu ma kimuya mam baing.’”

¹⁹ Bila balau hanaunau luxama xaung tuwama xaung teladi disu mana morudi bakbagidingdi

✧ 32:12 Unggutinga (Stat) 22:17

ba: “Bungina ugugunia Iso bing aharia taininau na.” ²⁰ Xauna, bing aharia ba, ‘Bagu lipuxim oxatama Yekop ma kimuya mam baing.’” Namua na hatum ba, “Bagula ngatatua ating salianoa xaung yahangadi li ngasinadi muga. Kimuya, bungina ngabagu, bola xap nga xai.” ²¹ Binabu Yekop yahangandi dimuga mana, ne ing sibuna wa tabalaxaya (mana) yambong baguba.

Yekop Haungana Urana

²² Yambong baguba Yekop mesa saing xap haining luwa, haining oxata olanggam luwa, xaung garang 11, saing kisi langga Yabok (uruxuna). ²³ Xapdi saing soxidi mala mana lang hataina masup, baing sina xalinging longgalo makisi (mala). ²⁴ Baing Yekop ing ganina wa. Ne yambongga baguba lipu tela ma haungana laing xaidap. ²⁵ Bungina lipua bagu xabia ba sanga ba dali Yekop te, ring xambaming namu, saing Yekop xambaminoa hasiana bungina tang dahaung mua. ²⁶ Baing lipua harua ba, “Uyunga nga mala, namua na xaidaba haingguba.”

Ne Yekop haxuya ba, “Tegu. Usina guxama nanga to, tauna bagula ngayungaung mala.”

²⁷ Lipua xusunga ba, “Ung yama ga tela?”

Haxuya ba, “(Nga) Yekop.”

²⁸ Baing lipua harua ba, “Bagula duxu yama ba Yekop muli te, ne bagula duxu ba Isrel.† Namua na uhanggana Urana xaung lipudi saing udalidi.☆

²⁹ Yekop harua ba, “Ubala nga yama.”

☆ **32:24** Hosea 12:3-4 † **32:28** Isrel namuxinoa haungana Urana. ☆ **32:28** Unggutinga (Stat) 35:10

Ne haxuya ba, “Uraxata uxusunga mana yagua?” Baing sina guxama la ba.✧

³⁰ Binabu Yekop uxu longga ba Peniel,† namua na harua ba, “Ngabagu Urana ramramonoa, ne ngamati te.”

³¹ Xaidaba haing bungina Yekop yunga Peniel, saing haxa doa mana namua xambaminoa.

³² Binabu waleu ma hatata, Isreldi daxang asaxa waxunoa sigi xambam namu te, namua na lipua ring Yekop xambaminoa haxek mana waxunoa.

33

Yekop Sok Mana Iso

¹ Yekop bagu mahaing saing bagu Iso ma rangua lipuxing 400. Binabu hata garadi mana Lea, Retsel xaung haining oxata olanggam luwadi (ba). ² Ta haing oxata olanggamdi digabu garadingdi muga, Lea gabu garandi kimu mana, saing Retsel Yosep tang dima kimu sibuna. ³ Ing sibuna ila muga manadi. Haxa mala bila sabanganoa, saing gung king tuxundi mari, saing turu mari titia. Libu bila ba bunging 7 laing sok haxek mana sabanganoa.

⁴ Ne Iso luki mala ba gugunia saing yoxoa. Hibua rimandi taxiya waxungtuania saing libu, saing tang ditang. ⁵ Baing Iso bagu mahaing saing bagu haingdi digabu garadi. Xusunga ba, “Adi li digabung gaxarea?”

Yekop haxuya ba, “Urana atin dimoti manga, lipuxim oxatama, saing sina garadi li nanga.”

✧ **32:29** Toxondi (Hetman) 13:17-18 † **32:30** Peniel namuxinoa Urana ramramonoa.

⁶ Baing haing oxata olanggamdi dima haxek saing dituru mari titia. ⁷ Bila balau Lea gabu garandi disok saing dituru mari titia. Kimu sibuna Yosep Retsel tang disok, saing tang dituru mari titia xauna.

⁸ Iso harua ba, “Baruta mana morudi bak-bagiding xumana menau ngasok manadi?”

Haxuya ba, “Lipuxigu sabanga, ngasina yahanga li bu uhatum xai manga.”

⁹ Ne Iso harua ba, “Kixingigu, morugudi sanga manga. Utuxu axadi li naung sibum.”

¹⁰ Ne Yekop harua ba, “Tegu ke. Nabu uhatum xai manga, bing oxop yahangagu li ngasina naung. Ngabagu ramramoma. Bila ngabagu Urana ramramonoa, namua na oxop nga uhatum xai manga. ¹¹ Ngabo ba oxop yahanga li ngasina naung, namua na Urana atin dimoti manga, saing morugudi sanga manga.” Baing ina nanga, mana namua Yekop haxi, Iso xap.

¹² Baing Iso harua ba, “Tauna, talauba. Bagula ngamuga maung.”

¹³ Ne Yekop harua na ba, “Lipuxigu sabanga, uxabia ba garadi daharing buk te. Xauna, ngahatum hatum xumana mana sipsip xaung bulmakau hagaxandi garadingdi dinam (manadi) ba. Bing ngawasa manadi xai. Nabu ngalibudi dahaxa sap buk xaidap tela muli, bagula ding longgalo dimati. ¹⁴ Binabu lipuxigu sabanga, ula muga manga lipuxim oxatam to. Bagula ngama(ma) mosimos bila morudi xaung garadi dibo ba dahaxa ma, laing ngasok mana lipuxigu sabanga mana titia Seir.”

15 Iso harua ba, “Sangau. Ne ngabo ba ngayunga lipuxigu oxatam teladi ranguaung bu daxap kang ma. Sangau?”

Ne Yekop haxuya ba, “Heku. Lipuxigu sabanga, kubolua oxop nga uhatum xai manga sanga ba.”

16 Binabu mana xaidapka baguba Iso haxa goxoya mala muli mana titia Seir. 17 Ne Yekop haxa mala mana longga Sukot, saing tongtongia numa maina xaung tongtongia xahidi mana morundi. Binabu duxu longga ba Sukot.*

18 Bila balau, Yekop yunga titia Padan-Aram, saing ma ma goxoya ma muli mana titia Kenan. Sok mosiu mana long sabangga Sekem, saing tongtongia tabalaxayanoa long sabangga ba singia. 19 Gim siang silba 100 na Hamor garandi, mana titi hataina (ba) tongtongia tabalaxayanoa mana. Sekem Hamor garang tela.✧ 20 Tongtongia kabukabu hananiangam la ba, saing uxu ba El-Elohe-Isrel.†

34

Sekemdi Dilibu Doa Mana Daina

1 Xaidap tela Yekop Lea tang nanuhanginoa Daina sok mala bu bagu hainggadi duwa mana titia ba. 2 Ne lipu tela yanoa Sekem wa. Hamor, Hib tela, titia ba yanamino, garanoa. Bungina Sekem bagu Daina, bing tuxu saing libu kubolu memayana mana. 3 Ne atina taga mana Daina,

* 33:17 Sukot namuxino xahidi. ✧ 33:19 Yosua (Josua) 24:32; Yon 4:5 † 33:20 El-Elohe-Isrel namuxino xahidi Urana wa Urana mana Isrel.

Yekop nanuhanginoa. Murung sibuna mana haing nanuna ba saing harua hayaganga na. ⁴ Binabu Sekem harua na tibuna Hamor ba, “Oxop haing nanuna li nanga bu ngayau.”

⁵ Yekop xap haruangua kubolu musuna xap nanuhanginoa Daina, ne garandi duwa ongania duwasa mana morundi. Binabu libu axamang tela te laing digoxoya ma numia.

⁶ Baing Sekem tibuna Hamor ila rangua Yekop bu hangixaya rangua. ⁷ Tang dahangixayauyu, baing Yekop garandi diyunga ongania digoxoya ma muli taxa mana bungina dilungu naxuyangua. Hatumingading mauxading xaung atiding disala buk, namua na kubolua Sekem libu bungina kinu rangua Yekop nanuhanginoa diang sibuna Isreldi maxadingia. Kubolua na bila ba labu lipu tela libu bila bau tai.

⁸ Ne Hamor harua nadi ba, “Garagu Sekem atina taga mana nanuhangima. Sanga ba usina na bu tang diyau?” ⁹ Atongtongia yaungadi ranguan. Asina nanuhangimdi nam xaung axap nanuhamimandi nang. ¹⁰ Sanga ba arung liwe mam. Titia xaxaina nang. Awa mana, aha mauli mana ang murungaima mana, saing agim titia mana.”

¹¹ Baing Sekem harua na Daina tibuna xaung moxongondi ba, “Nabu ahatum xai mana xusun-gagua, bing bagula ngasina nang baraxing baraxinta axusunga mana. ¹² Amogu gotik xaung yahangua abo ba ngasina nang giminagindi. Heku sabanga baru, bagula ngagim bila axusunga. Ne ngabo sibuna ba asina haing nanunoa nanga bu sok hainigua.”

¹³ Ne Yekop garandi dilangua Sekem tibuna Hamor tang bungina dahaxuya nadi, namua na Sekem libu kubolu musuna na hamungadinga. ¹⁴ Daharua nadi ba, “Sanga ba am galibu bila bau tai. Sanga ba am gasina hamungamama na lipu sangga xuxungang teguam tela te. Nabu am galibu bila ba, bagula am gaxap memaya sabanga. ¹⁵ Bagula am ganai mana haruangaima nabu alibu axamang taininau ing ganina: Muga bing asok bila am. Axuxu lubim longgalo sanggadingdi to. ¹⁶ Sup, baing bagula am gasina nanuhangimamdi nang xaung am gaxap nanuhangimdi mam. Bagula am garung liwe mang xaung am gasok bakbak taininau ranguang. ¹⁷ Ne nabu ang ganai mana axuxu sanggaimdi te, bagula am gaxap hamungamama am gasauyang mala.”

¹⁸ Haruangadinga xai mana Hamor garanoa Sekem tang. ¹⁹ Baing gananuna Sekem halisi ba libu haruangadinga te, namua na muruna buk mana Yekop hanuhanginoa. Sekem yanoa sabanga sibuna tibung bakbaging longgalo maxadingia. ²⁰ Binabu Hamor garanoa Sekem tang dila long sabangga xaluxinoa bu daharua rangua long sabangga ba lipuxindi. Tang daharua ba, ²¹ “Lipuadi li dirung mosiu ranguam. Bagu titira sabanga, sanga manadi. Tayungadi duwa titiria xaung dahaxa mauli mana ding murungadinga mana. Sanga ba tayau nanuhangidingdi saing sanga ba diyau kiriadi. ²² Ne lipuadi bagula dinai mana duwa rangua kira bila bakbak taininau nabu talibu

axamang taininau ing ganina. Dahaxi ba lubira longgalo duxuxu sanggadingdi bila ding sibuding to. ²³ Ahatum to. Nabu talibu bila ba, bagula xalingidingdi xaung moruding longgalo disok kiriadi, a? Binabu tanai mana haruangadinga, saing bagula dirung liwe makira.”

²⁴ Tauna, lup longgalo digugunia long sabangga xaluxinia dinai mana Hamor garanoa Sekem tang haruangadinga, saing duxuxu long sabangga ba lubing longgalo sanggadingdi.

²⁵ Xaidap tuwa sanggading disalauyu, baing Yekop garang luwa Simion xaung Libai, Daina moxongondi, tang daxap waxangiding sabangadi saing diwasoso long sabangga ba bungina dimaxania te, saing tang dung lup longgalo mati.

²⁶ Tang dung mati Hamor garanoa Sekem tang waxangidingia, saing daxap Daina ma sangua Sekem numanoa saing dila. ²⁷ Sup baing Yekop garandi dila disok mana matiadi saing daxap xalaxaladi duwa mana long sabangga ba mala, namua na kubolu musuna xap hamungadinga la ba. ²⁸ Daxap sipsibidingdi xaung bulmakaudingdi xaung donkidingdi xaung baraxing baraxinta dingia duwa maluxu'm long sabangga ba xaung singia. ²⁹ Xalingiding longgalo, garading longgalo, hainiding longgalo, xalaxala longgalo duwa numadingia, dituxudi daxapdi mala.

³⁰ Sup, baing Yekop harua na Simion Libai tang ba, “Ang galibu mauxangang sabanga xap nga. Alibu ngabuya Kenandi xaung Peresdi maxadingia, adi duwa mana titia li. Kira lipu xumana buk te, saing nabu digugunia ding

duwasoso nga, bagula nga ngagabu bakbagigudi am gahanggalang.”

³¹ Ne tang dahaxuya ba, “Baruta? Xai mana libu kubolua na hamungamama bila haing daxangam?”

35

Yekop Goxoya Mala Mana Betel

¹ Baing Urana harua na Yekop ba, “Umesa uhaing mala mana longga Betel saing urung la ba. Utongtongia kabukabu hananiangam la ba nanga Urana ba owa masok maung bungina igiti mala sangua sabangama Iso.”[☆]

² Binabu Yekop harua na sibindi xaung adi duwa rangua ba, “Aunia urana long telamdi babudingdi, saing alibuang asok sigixinga Urana maxania xaung asau imang haundi. ³ Sup, baing bagula tamesa tahaing mala mana longga Betel. La ba bagula ngatongtongia kabukabu hananiangam na Urana, Urana ba lungu nga mana xaidapka mauxanganoa xap nga xaung wa rangua nga long baruamta ngala mana.”

⁴ Binabu disina urana long telamdi babuding longgalo na Yekop xaung disina raxuadi duwa tangadinglianina na, saing Yekop yaxangdi hawa mana xaiya ok haxek mana longga Sekem.

⁵ Baing ina naga, dahaxa mala, baing Urana libu maxuwanga sabanga xap lipuadi duwa mana longgadi duwa singia (manadi) bu duxu Yekop bakbagindi te.

[☆] **35:1** Unggutinga (Stat) 28:11-17

⁶ Baing Yekop gabu lipuadi duwa rangua disok mana longga Lus mana titia Kenan. (Lus Betel yang mugangua.) ⁷ La ba tongtongia kabukabu hananiangam, saing uxu longga ba yanoa ba El-Betel,* namua na la ba Urana hatangaina masok na bungina giti mala sangua sabanganoa.

⁸ Duwa mana longga baguba, baing Debora, hainga wasa mana Rebeka bungina wa gara kambagina ba, mati saing dikimang hawa mana xaiya ok wa hawa mana longga Betel. Binabu duxu xaiya ba Alon-Bakut.†

⁹ Kimuya mana Yekop yunga titia Padan-Aram goxoya ma titia Kenan, Urana owa masok mana muli saing sina guxama na. ¹⁰ Urana harua na ba, “Hatata yama Yekop,‡ ne bagula duxu yama ba Yekop muli te. Tegu. Bagula yama Isrel.§” Binabu sina yaya Isrel na.☆

¹¹ Baing Urana harua na ba, “Nga El-Sadai.* Oxopsaxi usok xumana. Bagula usok numanuma xaung numanuma xumang teladi xauna, saing bagula bakbagim teladi disok xaitamoxidi.☆

¹² Titia waleu ngasina na Ebrahim xaung Aisak ba, hatata ngasina naung xauna. Baing bagula ngasina na bakbagimdi dima kimu maung.”

* **35:7** El-Betel namuxinoa Urana mana Betel. † **35:8** Alon-Bakut namuxinoa xaiya ok tinanggam. Xaiya ok xai sabanga, yonggaxinoa xai sibuna. ‡ **35:10** Yekop namuxinoa tuxu king tambonga. Mana Hibru xuana haruanga ba harua saha mana haruanga langua. § **35:10** Isrel namuxinoa haungguna Urana. ☆ **35:10** Unggutinga (Stat) 32:28 * **35:11** El-Sadai namuxinoa Urana Haringing Sibuna. ☆ **35:11** Unggutinga (Stat) 17:4-8

¹³ Urana harua laing sup, baing yunga la ba saing haing mala.

¹⁴ Yekop rang siang maxaxaya tela ba mogu longga Urana harua rangua ba, saing matu wain xaung olip guxenganoa etua mana bila hananiangua (ila rangua Urana).[☆] ¹⁵ Binabu Yekop uxu longga ba Urana harua rangua ba (yanoa ba) Betel.[†]

Aisak Retsel Tang Matiadingdi

¹⁶ Tauna, diyunga longga Betel dahaxahaxa mala mana longga Eprat. Duwa hasoya monga, baing Retsel xunumia gara ruha saing makasa sibuna ba hayau. ¹⁷ Makasanganoa sapsam-bagiak, baing haing hayauxingama harua na ba, “Umaxuwau tai, namua na uhayau lup tela muli!” ¹⁸ Retsel yaganganoa bo ba supkuba, namua na (bo ba) matiuba, baing sina yaya Ben-Oni[‡] na garanoa. Ne tibuna sina yaya Benyamin[§] na.

¹⁹ Retsel mati ba, saing ding dikimang daxangua ila mana Eprat rubinia. (Eprat Betlehem yang muganga.) ²⁰ Yekop rang siang maxaxaya tela etua mana gobagobanoa. Retsel gobagobang siang mogunganama, saing wauyu laing hatata (li).

²¹ Isrel haxa mala muli, dali Migdal-Eder saing tongtongia tabalaxayanganoa hataina mana.

²² Isrel wa mana titia baguba, baing Ruben ila

[☆] **35:14** Unggutinga (Stat) 28:18-19 [†] **35:15** Betel namuxinoa Urana numanoa. [‡] **35:18** Ben-Oni namuxinoa gara lup mauxanguam. [§] **35:18** Benyamin namuxinoa gara lup rung rimagu rimamo rubinia.

kinu rangua Bilha, tibuna haining oxatama (yau ba), saing Yekop lungu naxuyanga baguba.✧

Yekop garang lup 12:

²³ Lea garandi bing:

Ruben, Yekop garang matuaua,
Simion, Libai, Yuda, Isakar xaung Sebulun.

²⁴ Retsel garandi bing:

Yosep xaung Benyamin.

²⁵ Retsel haining oxatama Bilha garandi bing:

Dan xaung Naptali.

²⁶ Lea haining oxatama Silpa garandi bing:

Gad xaung Aser.

Adi li Yekop garang lupdi. Wa mana titia Padan-Aram bungina bauldingdi dahayaudi na.

²⁷ Yekop goxoya ma rangua tibuna Aisak mana longga Mamre, haxek mana longga Kiriati-Arba. (Kiriati-Arba Hebron yang muganga.) Longga baguba longga Ebrahim xaung Aisak tang duwa lobu mana ba.✧ ²⁸ Aisak wa laing nianindi 180.

²⁹ Baing yaganganoa sup saing mati bungina duanga. Niandi dibaxagi saing kinu rangua mugangandi. Baing garandi Iso Yekop tang dikimang.

36

Iso Bakbagindi

¹ Iso bakbagindi bila li (Iso yan tela Idom).

✧ 35:22 Unggutinga (Stat) 49:4 ✧ 35:27 Unggutinga (Stat) 13:18

² Iso xap hainindi rangua Kenan haingdi. Tela yanoa Ada, Hit tela Elon nanuhangino. Tela yanoa Oholibama, Hib tela Sibeon nanuhangino. ✧ ³ Xauna, xap Basemat, Ismael nanuhangino xaung Nebaiot hamungano. ✧

⁴ Ada hayau Elipas na Iso, Basemat hayau Ruel, ⁵ saing Oholibama hayau Yeus, Yalam xaung Kora. Adi li Iso garang lupdi badingdi dahayaudi na mana titia Kenan.

⁶ Baing Iso xap hainindi, garang lupdi, hanuhangindi, xaung lipuxing numanam longgalo, morundi, asaxang longgalo, xalinging longgalo xap mana titia Kenan. Xapdi saing ila titi tela halianga mana kixingino Yekop. ⁷ Tang xalingidingdi ditubu buk ba duwa xauna. Titia tang duwa mana ba sanga mana dingtang te, namua na morudingdi xumana buk. ⁸ Binabu Iso (yan tela Idom) ila rung mana xaxagandi duwa mana titia Seir.

⁹ Iso Idomdi mugangadinga. Dirung mana xaxagandi duwa mana titia Seir. Bakbagindi bila li.

¹⁰ Adi li Iso garang lupdi yadingdi:

Elipas, Iso hainino Ada garanoa, xaung Ruel, Iso hainino Basemat garanoa.

¹¹ Elipas garang lupdi bing:

Teman, Omar, Sepo, Gatam xaung Kenas.

¹² Iso garanoa Elipas yau haining oxata olanggama xauna, yanoa Timna. Hayau

Amalek. Adi ba Iso haininoa Ada garang rangging lupdi.

13 Ruel garang lupdi bing:

Nahat, Sera, Sama xaung Misa. Adi ba Iso haininoa Basemat garang rangging lupdi.

14 Iso haininoa Oholibama, Ana nanuhangino xaung Sibeon nanuhanging ranggina. Oholibama garang lupdi hayau na Iso bing:: Yeus, Yalam xaung Kora.

15 Iso garang lup teladi disok yanamdi.

Iso garang matuaua Elipas garandi disok yanamdi bing:

Yanamdi Teman, Omar, Sepo, Kenas, ¹⁶ Kora, Gatam xaung Amalek. Adi li yanamdi duwa mana titia Idom, tibudinga Elipas. Ding Ada garang ranggindi.

17 Iso garanoa Ruel garandi disok yanamdi bing:

Nahat, Sera, Sama xaung Misa. Adi li yanamdi duwa mana titia Idom, tibudinga Ruel. Ding Iso haininoa Basemat garang ranggindi.

18 Iso haininoa Oholibama garandi disok yanamdi bing:

Yeus, Yalam xaung Kora. Adi li yanamdi, garadi mana Iso hanining Oholibama, Ana nanuhangino.

19 Adi li Iso garang lupdi (yan tela Idom). Xauna, adi li bakbagidingdi yanamidingdi.

20 Sdeir Hor tela, bakbaga wa titia ba muga. Garang lupdi bing:

- Lotan, Sobal, Sibeon, Ana, ²¹ Dison, Eser
 xaung Disan. Adi li Seir garandi duwa
 mana titia Idom. Hordi yanamidingdi.
- ²² Lotan garang lupdi bing:
 Hori xaung Heman. Timna Lotan
 hamunganoa.
- ²³ Sobal garang lupdi bing:
 Alban, Manahat, Ebal, Sepo xaung Onam.
- ²⁴ Sibion garang lupdi bing:
 Aya xaung Ana. Ana baguli lipua naga sok
 muga mana lang maxamaxang salianamdi
 long xoliania bungina wasa mana tibuna
 Sibion donkindi.
- ²⁵ Ana garandi bing:
 Dison xaung Oholibama. Oholibama Ana
 nanuhanginoa.
- ²⁶ Dison garang lupdi bing:
 Hemdan, Esban, Itran xaung Keran.
- ²⁷ Eser garang lupdi bing:
 Bilhan, Saban xaung Akan.
- ²⁸ Disan garang lupdi bing:
 Us xaung Aran.
- ²⁹ Adi li Hordi yanamidingdi:
 Lotan, Sobal, Sibeon, Ana, ³⁰ Dison, Eser
 xaung Disan. Adi li Hordi yanamidingdi
 duwa etua mana titiading taining tainina
 mana titia Seir.

Idom Yanimidingdi

³¹ Adi li xaitamoxidi duwa etua mana titia
 Idom, muga mana xaitamoxi tela wa etua mana
 Isreldi:

³² Bela, Beor garanoa, sok xaitamoxi mana
 Idom. Long sabangga inia yanoa Dinhaba.

- ³³ Bela mati, baing Yobap, Sera garanoa, xap yabanoa sok xaitamoxi. Yabanoa Bosra.
- ³⁴ Yobap mati, baing Husam mana titia Temandi duwa mana ba xap yabanoa sok xaitamoxi.
- ³⁵ Husam mati, baing Hadat, Bedat garanoa, xap yabanoa sok xaitamoxi. Long sabangga inia Abit. Ila haungana Midiandi saing dalidi mana titia Moap.
- ³⁶ Hadat mati, baing Samla xap yabanoa sok xaitamoxi. Yabanoa Masreka.
- ³⁷ Samla mati, baing Saul xap yabanoa sok xaitamoxi. Yabanoa Rehobot, langga Yupretis rubinia.
- ³⁸ Saul mati, baing Bal-Hanan, Akbor garanoa, xap yabanoa sok xaitamoxi.
- ³⁹ Bal-Hanan, Akbor garanoa, mati, baing Hadar xap yabanoa sok xaitamoxi. Long sabangga inia yanoa Pau. Haining yanoa Mehetabel, Matret nanuhanginoa xaung Mesahap nanuhanging ranggina.
- ⁴⁰ Adi li yanamdi dima rangua Iso. Bakbagidingdi xaung titiadingdi disu mana yadingdi. Ding bing:
- Timna, Alba, Yetet, ⁴¹ Oholibama, Ela, Pinon, ⁴² Kenas, Teman, Mipsar, ⁴³ Makdiel, xaung Iram. Adi li Idomdi yanamidingdi, yadingdi dimogu titiadi duwa mana ba.

Ala ba Iso bakbagindi. Idomdi mugangdinga.

Yosep Mibingandi

¹ Yekop rung mana titia Kenan, titia tibuna wa bila lobu mana ba.

² Yekop bakbaging naxuyanganoa bila li.

Yosep gananuna. Bungina nianing 17, wasa mana sipsipdi xaung memedi rangua sabangandi, ding ba garadi mana Bilha Silpa tang, tibuna hainindi. Baing Yosep ma naxuya na tibuna mana sabangandi kuboluding diandi (dilibudi).

³ Isrel murungang sibunoa mana Yosep dali inia mana garang longgalo, namua na hayauxinganoa sok bungina muganga. Binabu tongtongia imang maxaxaya gumangina mana.

⁴ Sabangandi dibagu daxabia ba ina naga tibudinga muruna buk mana, dali ding longgalo maxania, baing hauxading sibuna mana saing sanga ba daharua xai na te.

⁵ Yambong tela Yosep mip (mibingua). Baing bungina naxuya na sabangandi, hauxading buk mana. ⁶ Naxuya nadi ba, “Alungu mibingagua (to): ⁷ Kira tawa umangia tagoxi wit tambingdi. Ne hatata sibuna li tambingigua mesa mali, saing tambingimdi (dima) digugunia taxiya ngayua saing dituru mari (titia) mana.”

⁸ Sabangandi daharua na ba, “Uhatum ba bagula usok xaitamoximama, a? Maxuna uhatum ba bagula uwa etua mam?” Baing ina naga, hauxangadinga mana tubu sibuna, namua na naxuya nadi mana mibinganoa bila ba.

⁹ Baing mip mibinga tela muli saing naxuya na sabangandi. Harua ba, “Alungu to. Ngamip mibinga tela muli. Hata sibuna li xaidaba, sobaga xaung hatung 11 dituru mari (titia) manga.”

¹⁰ Naxuya na sabangandi ing ganina te. Naxuya na tibuna xauna. Ne tibuna gamia saing harua ba, “Mibingama na baru? Bagula ngagabu baum xaung sabangamdi am gama am gaturu mari (titia) maxamia, a?” ¹¹ Sabangandi dibagulinga mana, ne tibuna tuxu axa ba hatumingania.*

Yosep Sabangandi Disina Siangia

¹² Tauna, Yosep sabangandi dila Sekem singia bu duwasa mana tibudinga sipsibindi xaung memendi bungina daxangxangia. ¹³ Baing Isrel harua na Yosep ba, “Uxabiau, sabangamdi duwasa mua mana sipsipdi xaung memedi bungina daxangxangia Sekem singia. Ngabo ba ngasoxiung mala ranguadi.”

Haxuya ba, “Sangau.”

¹⁴ Binabu tibuna harua na ba, “Ula ubagu nabu sabangamdi xaung sipsipdi memedi duwa xai, bo? Sup, baing ugoxoya ma muli ubaxanga nanga.” Baing ina naga, soxi mala. sangua titi gomana wa Hebron.

Yosep yunga titi gomana wa Hebron ila sok mana Sekem, ¹⁵ baing lipu tela bagu haxa hasuxi mana titia ba, saing xusunga ba, “Usai’m baraxinta?”

* **37:11** Aposel 7:9

16 Haxuya ba, “Ngasai mana sabangagudi. Baru yabanta duwasa mana sipsibidinggadi daxangxangia? Sanga’ m ubaxanga nanga?”

17 Baing lipua harua ba, “Disup mala. Ngalungu daharua ba, ‘Tala Dotan.’”

Binabu Yosep su mana sabangandi mala saing bagudi mana longga Dotan singia. 18 Ne dibagu ma hasoya, saing muga mana sok manadi, disai daxanga ba dung mati.

19 Daharua nading ba, “Bagu lipu mibingama ma lo. 20 Tala taung mati saing tating sangganoa mari mana lang bangguminadi li tela. Bagula taharua ba, ‘Asaxa abungin tela xang (masup).’ Baing ina naga, bagula tabagu mibingandi aningoding baru!”

21 Ruben lungu daharua bila ba, ne ina bo ba xap Yosep muli sangua rimadingia. Binabu harua ba, “Taung matiu tai. 22 Tamatu sibinoa mari titiau tai. Tating mari mana lang banggumina li wa long xoliana, ne labu tahanggalangiau tai.” Ruben harua bila ba bu xap muli sangua rimadingia saing xap mala rangua tibuna muli.

23 Binabu bungina Yosep sok mana sabangandi, dituxu dunia imanging maxaxaya sangua, imang gumangina sau ba. 24 Sup, baing daxap mala diting mari lang banggumina. Ne bangguma xola, langin te.

25 Sup, baing dirung ba daxang. Hata sibuna li dibagu mahaing saing dibagu bakbakka Ismael sogamdi dima hata mana titia Gileat. Kame-lidingdi doxoxi tangadi dibaxagi mana guxenga baxiam, xalaxala saminam teladi, xaung xai

susuna mer. Dahaxahaxa mari mala Isip ba disinadi.

²⁶ Yuda harua na sabangandi kixingindi ba, “Nabu taung kixingiroa mati, takau(kau) sibinoa, alaba bagula hauli kira baru? ²⁷ Xai ba tasina na Ismaeldi siangia. Ne tata rimaradi manau tai. Tahatum to. Kixingiroa, sibira taininau baing.” Baing sabangandi kixingindi dinai mana haruanga li.

²⁸ Binabu bungina Midia* sogamdi dima dibo ba didalidi(uba), sabangandi daxai mahaing sangua lang banggumina, saing disina na Ismaeldi siangia, daxap siang silba 20 mana. Baing Midiadi daxap mala Isip.✧

²⁹ Bungina Ruben goxoya ma lang banggumina muli, hixi (mana) namua na bagu Yosep te. Binabu sing imangindi bu hatanga ba hatuminganoa mauxana. ³⁰ Goxoya mala rangua kixingindi saing harua ba, “Garua wa te! Bagula ngaraxata?”

³¹ Baing daxap Yosep imanging maxaxaya, dung meme tela, saing ditai imangua sibia.

³² Daxap imang gumanginoa mala rangua tibudinga saing daharua ba, “Am gasok mana imangga li. Ubagu xai to. Bola garama imanging maxaxaya.”

³³ Bagu xabia saing harua ba, “Garagu imanging maxaxaya naga! Asaxa abunging tela xang (masuk). Maxuna sing(sing) Yosep saha.”

* **37:28** Muga Midadi xaung Ismaeldi bakbak taininau. Binabu mana Hibru xuana tabagu ba duxu yadinga ba Midiadi mana maxixinga li xaung maxixinga 36. ✧ **37:28** Aposel 7:9

³⁴ Baing Yekop sing imangindi bu hatanga ayangana buk, saing sau imang usingangamdi saing tangtang mana garanoa xaidap xumana.

³⁵ Garang lup longgalo xaung nanuhanging longgalo dima bu ditatua atindi, ne hauxana mana ati tatuanganam. Harua ba, “Tegu. Bagula ngatangtang mua laing ngamati ngala rangua matiadi yabadingia.” Binabu tibuna tangtang mua mana.

³⁶ Bunging taininau mana Isip, Midiadi disina Yosep siangia na Potipar, Isip xaitamoxidinga Pero yanaming tela wa etua mana lipu haungingam(ga)di duwasa mana Pero xaung numanoa.

38

Yuda Xaung Tamar

¹ Bila bungina baguba Yuda sauya sabangandi kixingindi saing ri mala ba wa rangua Adulam tela yanoa Hira. ² La ba Yuda bagu haing (nang) tela, Kenan tela yanoa Sua nanuhangino. Yau saing kinu rangua. ³ Gamona saing hayau gara lup tela. Baing Yuda uxu yanoa ba Er. ⁴ Gamona muli saing hayau gara lup tela, saing uxu yanoa ba Onan. ⁵ Hayau gara lup tela muli, saing uxu yanoa ba Sela. Bungina hayau, dirung mana longga Kesip.

⁶ Garadi ditubu, baing Yuda xap haing tela (ma)na garang matuaua Er. Yanoa Tamar.

⁷ Ne Yuda matuaua Er kubolundi didoa sibuna TOXORATAMONA maxania, binabu TOXORATAMONA ung mati.

8 Baing Yuda harua na Onan ba, “Ukinu rangua sabangama haininoa, usu mana bakbagira hanaunaunga ba oxopsaxi garadi mana sabangama bu bakbaginoa sup te, namua na ung bisanoa.”⁹ Ne Onan xabia ba garua bagula inia te, binabu bunging bungina kinu rangua sabangang haininoa, yunga langinoa matu (olang) mari titia, nam xapsaxi gara tela mana sabanganoa.¹⁰ Kubolua libu doa sibuna TOXORATAMONA maxania, binabu TOXORATAMONA ung mati xauna.

¹¹ Baing Yuda harua na longanoa Tamar ba, “Uwa taba baing. Ugoxoya mala tibum numania uwa la ba laing garagua Sela tubu to.” Harua bila ba namua na hatum ba, “Nam ina mati xauna, bila sabangandi.” Binabu Tamar ila wa tibuna numania.

¹² Bunging maxaxaya sup, baing Yuda haininoa mati (Sua nanuhanginoa (baing)). Yuda sinianoa ila sup, baing haing mala mana longga Timna, rangua lipuadi duxuxuya sipsibindi (buxadingdi). Baing rianoa Hira, lipu Adu-langama, gabu mala.

¹³ Dibala Tamar ba, “(Bagu) Longama haing (mua) mala mana Timna bu xuxuya sipsibindi (buxadingdi).”¹⁴ Tamar bagu xabia ba Sela tubu masup, ne dahamaringia yaungadinga teguyu. Binabu unia imanging tapkamdi, saing saku toxonoa bu yameng ramramonoa bila haing daxangamdi dilibu, saking rung mari longga Enaim xaluxinia, wa mana daxanga ila Timna.

¹⁵ Bungina Yuda bagu, hagaxa ba haing daxangam tela, namua na saku ramramonoa.

¹⁶ Binabu ila rangua daxanga rubinia saing harua ba, “Uma ngabo ba ngakinu ranguaung.” Ne bagu xabia ba longanoa te.

Baing hainga xusunga ba, “Ne bagula usina baraxinta nanga bu ngakinu ranguaung?”

¹⁷ Harua ba, “Nga memegudi. Bagula ngasina tutubing tela mala ranguaung.”

Baing harua ba, “(Wane.) Nabu usina axamang tela bu mogu haruangama laing usina memea.”

¹⁸ Harua ba, “Bagula ngasina baraxinta naung bu mogu haruangagua?”

Haxuya ba, “Raxuma hatanga yama mogunganoa xaung waxunoa, xaung tukia wa rimamia.” Binabu sinadi na saing kinu rangua. Baing gamona. ¹⁹ Baing Tamar mesa ila, saing unia imanga saku toxonoa, sau imanging tapkamdi muli.

²⁰ Kimuya Yuda sina meme tutubinoa mala lipu Adulama Hira rimania, bu xap haruangang mogunganoa muli sangua hainga. Ne sai(sai) sus(u). ²¹ Baing xusunga long moxon(a)di ba, “Haing daxangama waxata mana Kenan sabunga(ding) numanoa wa ba? Rung mana longga Enaim daxanga rubinia.”

Ne daharua ba, “Tegu. Haing daxangam tela waxata mana Kenan sabungading numanoa wa la li te.”

²² Binabu goxoya mala rangua Yuda saing harua ba, “Ngabagu te. Xauna, long moxon(a)di daharua ba, ‘Haing daxangam tela waxata mana Kenan sabunga(ding) numanoa wa la li te.’”

²³ Baing Yuda harua ba, “Heku. Axadi ba bing tuxu bila iniadi. Nam dimasiswa kitam. Bagu

ngasina meme tutubina li na baing, ne usaisai sus.”

²⁴ Bila sobak tuwa disup, baing dibala Yuda ba, “Longama Tamar libu kubolu miaxuama. Baing ina naga, hatata gamona.”

Baing Yuda harua ba, “Axap mala tarama mati!”

²⁵ Ne bungina daxap Tamar mala, sina ulega rangua longanoa harua ba, “Nga gamogu mana axadi bagudi li moxonoa. Ubagu axadi li xai to. Gaxarea raxuna hatanga yang mogunganoa xaung waxunoa xaung tukinoa li? Uxabia?”

²⁶ Yuda bagu xabiadi saing harua ba, “Xola mana mauxanganoa, ne nga tegu. Namua na ngasina na garagua Sela ba yau te.” Baing Yuda kinu rangua muli te.

²⁷ Bungina Tema bo ba hayau, bagu haragara-gangang lupdi duwa gamonia baing. ²⁸ Mana bungina hayau, tela ta rimanoa masok. Binabu haing hayauxingama xap waxu sabuxana saing goxi mana rimanoa, saing harua ba, “Gara baguli sok muga.” ²⁹ Ne bungina gara ba xai ramanoa maluxu muli, sabanganoa sok. Baing haingga ba harua ba, “Utu masok muga baru?” Binabu duxu yanoa ba Peres.* ³⁰ Sup, baing sabanganoa sok xaung waxu sabuxanoa wa rimania, saing duxu yanoa ba Sera.†

39

Yosep Xaung Potipar Haininoa

* **38:29** Peres namuxinoa utu masok. † **38:30** Sera namuxinoa xaidaba ralanoa bungina haing.

¹ Tauna, Ismaeldi daxai Yosep mala Isip, saing lipu Isipkama Potipar gim. Potipar Isip xaitamoxidinga Pero yanaming tela wa etua mana lipu haungingam(ga)di duwasa mana Pero xaung numanoa.

² TOXORATAMONA wa rangua Yosep, binabu axamandi libudi aningoding xai sibuna, saing wa mana lipuxing haringing numanoa, lipu Isipkama.✧ ³ Lipuxing haringinoa bagu xabia ba TOXORATAMONA wa rangua xaung TOXORATAMONA libu axamang longgalo libudi rimania aningoding xai sibuna, ⁴baing yaha sibuna mana Yosep saing mogu ba sok lipuxing haulingama. Potipar mogu ba wa etua mana numanoa, saing ta xalinging longgalo rimania bu wasa mana(di). ⁵ Ungguti bungina ta etua mana numanoa xaung xalinging longgalo saing ila, TOXORATAMONA sina guxama na lipu Isipkama gabu lipuxing numanamdi, namua na Yosep wa ranguadi. TOXORATAMONA guxaminganoa wa mana axamang longgalo Potipar iniadi, baraxing baraxinta duwa numia xaung baraxing baraxinta duwa umangia xauna. ⁶ Binabu Potipa yunga Yosep (ba) wasa mana xalinging longgalo. Yosep wa etua mana axamandi, binabu hatum xumana mana axamang tela te. Hatum mana anginga baruamta xang ing ganina.

Tauna, Yosep sangganoa haringing sibuna saing bagunganoa xai sibuna. ⁷ Bunging tela disup, baing lipuxing haringing haininoa maxandi dahaxi mana Yosep saing harua ba, “Uma ukinu rangua nga.”

✧ 39:2 Aposel 7:9

⁸ Ning Yosep hauxana. Bala ba, “(Bagu) Lipuxigu haringina mogu nga ba ngawa etua mana xalaxala numanam longgalo. Hatumiadi te. Xalinging longgalo tadi rimagia bu ngawasa mana(di). ⁹ Ngawa yanam mugamugangama mana numa li. Lipuxigu haringina Soxauti nga mana axamang tela te, ung ganim, namua na ung hainima. Binabu ngalibu doa bila ba baru? Nabu ngalibu bila ba, bing ngalibu kubolu diang sibuna na Urana!” ¹⁰ Xaidap taining tainina xusunga xusunga Yosep, ne hauxana ba kinu rangua. Hauxana ba wa haxek mana xauna.

¹¹ Ne xaidap tela Yosep luxu numia bu tuxu oxatanoa, saing numa lipuxing oxatam tela wa maluxu mana te. ¹² Haingga ba tuxu(ti) Yosep imanginoa saing harua ba, “Uma ukinu rangua nga!” Yosep tataguxa laing hasiana, ne yunga imanginoa rimania bungina giti mala sangua numua.

¹³ Bagu Yosep yunga imanginoa rimania bungina giti mala sangua numua, ¹⁴ baing wagi numang lipuxing oxatamdi saing harua nadi ba, “Abagu! Ayuagu xap Hibru tela ma rangua kira bu daudau kira! Luxu ma haxi ba kinu rangua nga, ne ngaxaba haringina. ¹⁵ Bungina lungu ngaxaba haringina, yunga imanginoa rubigia saing giti mala sangua numua.”

¹⁶ Tabu imanginoa rubinia laing Yosep lipuxing haringinoa goxoya ma numia. ¹⁷ Baing naxuya na bila li: “Hibru oxata olanggama ba oxop ma rangua kira, ma rangua nga bu daudau nga! ¹⁸ Ne bungina ngaxaba haringina, yunga imanginoa rubigia saing giti mala sangua numua.”

¹⁹ Yosep lipuxing haringinoa lungu naxuyangua mala, saing haininoa harua na ba, “Lipuxim oxata olanggama libu kubolua na bila ba nanga!” Bungina lungu alaba, atin disala haringina. ²⁰ Yosep lipuxing haringinoa xap mala saing ta salak yabania, longga dituxu xaitamoxi lipuxing salak yabanamdi mana ba.

Baing wa la ba salak yabania. ²¹ Ne TOXORATAMONA wa rangua Yosep. Libu xai mana, saing libu salak yabang yanaminoa yaha mana.✧ ²² Binabu salak yabang yanaminoa ta salak yabanam longgalo Yosep rimania. Oxata baruamta sok la ba, ina naga wa etua mana. ²³ Salak yabang yanaminoa hatumia oxata tela wa hawa mana Yosep (rimanoa) te, namua na TOXORATAMONA wa rangua Yosep, saing oxata baruamta tuxu, TOXORATAMONA libu aningong xai sibuna.

40

Yosep Baxanga Mibinga Luwa Namua

¹ Bunging tela disup, baing lipu wain guangam mana Isip xaitamoxidinga xaung lipu salanga taungam mana tang dilibu kubolu diana mana lipuxiding haringinoa, Isip xaitamoxidinga. ² Xaitamoxia Pero atin disala mana yanaming luwa, lipu waingam mugamugangama xaung lipu salangam mugamugangama, ³ saing tabina ba dita dintang mana salak yabang taininau Yosep wa mana ba, mana numa salak yabanama lipu haungingamdi yanamidinga wasa mana ba.

✧ **39:21** Aposel 7:9

⁴ Lipu haungingamdi yanamidinga mogu Yosep ba wa etua mana dingtang, saing wasa manadi.

Duwa salak yabania bunging maxaxaya,
⁵ baing yambong taininau tang dimip la ba mana salak yabanoa duwa mana ba. Lipu waingama mana Isip xaitamoxidinga xaung lipu salangama mana tang dimip, saing mibinga tela ing namuxinoa, saing tela ing namuxinoa.

⁶ Buraging buraragina Yosep ma ranguadi, baing bagu (ba) dingtang dahatum xumana.
⁷ Binabu xusunga Pero yanamidinggadi duwa salak yabania rangua ba, “Hatata ramramoimdi ayangading baru?”

⁸ Tang dahaxuya ba, “Amtam gamip, ne taxola mana lipu tela ba baxanga namuxidingdi nam.”

Baing Yosep harua na dingtang ba, “Baxanga mibinga namuxidingdi (bing) Urana oxatanoa. Anaxuya mibingaimdi nanga (to).”

⁹ Binabu lipu waingam mugamugangama naxuya mibinganoa na Yosep. Harua na ba, “(Mana) mibingagua ngabagu wain xana maxagia, ¹⁰ saing xana baguli rimang tuwa. Hata sibuna li londi disok, oxandi disok, saing aningonoa sok saing dimoya. ¹¹ Pero xubanoa wa rimagia, saing ngaxap wain maran(a)di saing ngayukiyukidi bu langidinga ri Pero xubania, saking ngasina xubua na.”

¹² Baing Yosep harua na ba, “Mibingama namuxinoa bing: xai rimang tuwa (bing) xaidap tuwa. ¹³ Xaidap tuwa baing bagula Pero iti tox-

oma* saing taung oxatam yabanoa muli, saing bagula usina Pero xubanoa, bila ulibu muga bungina uwa lipuxing waingama. ¹⁴ Ne bungina axamandi duwa xai maung, bing uhatumia nga muli. Ngabo ba ulibu xai manga ba ubaxanga nga na Pero bu yunga nga sangua salak yabana li. ¹⁵ Namua na dahanai nga daxai nga ma sangua Hibrudi titimama baing. La li xauna, ngalibu kubolu diang tela te. Dita nga olang mana salak yabana li.”

¹⁶ Lipu salanga mugamugangama bagu xabia ba Yosep baxanga (mibinga) namuxing xai, baing harua na Yosep ba, “Nga xauna ngamip: hata sibuna li daba tuwa dibaxagi mana salanga duwa riringa toxogia. ¹⁷ Daba etuama baxagi mana salanga xai xangxana bila Pero muruna manadi. Ne mangdi daxangxangdi sangua daba wa toxogia.”

¹⁸ Baing Yosep harua ba, “Mibinga namuxinoa bing: Daba tuwa (bing) xaidap tuwa. ¹⁹ Xaidap tuwa baing bagula Pero iti toxoma—sanguaung baing,† saing bagula disu sanggama xaiya dirang mali. Baing mangdi bagula dima daxangxang mututungama.”

²⁰ Tauna, xaidap tuwa baing Pero xaidabing hayauxingama sok, saing tongtongia taunga sabanga mana yanaming longgalo. Iti lipu waingam mugamugangam xaung lipu salanga

* **40:13** bagula Pero iti toxoma harua saha bila bagula wagiung ma maxania. † **40:19** bagula Pero iti toxoma sanguaung harua saha bila bagula wagiung ma maxania saing bagula ditaxiti waxumtuanoa.

mugamugangam tang toxodingdi† yanamidingdi maxadingia. ²¹ Ta lipu waingam mugamugangama oxatang yabanoa muli, saing sina Pero xubanoa na muli. ²² Ne (tabina ba di)su lipu salanga mugamugangam sangganoa xaiya (di)rang mali, (taininau) bila Yosep harua na dingtang bungina baxanga (mibingading) namuxidingdi na dingtang.

²³ Ning lipu waingam mugamugangama hatumia Yosep muli te. Halingalinga.

41

Pero Mibingandi

¹ Niani luwa disup baing xaitamoxi Pero mip mibinga bila li: Li Langga Nail rubinia. ² Hata sibuna li bulmakau 7 disok sangua langga. Bagungadingdi daxai (sibuna) xaung dungmanangading. Baing daxang tatubanga(di) (du)(wa) lang rubinia. ³ Hata sibuna li bulmakau 7 teladi disok sangua Nail kimuya manadi. Bagungadingdi didoa (sibuna) xaung toatuading. Baing dila dili haxek mana bulmakau dungmanangandi lang rubinia. ⁴ Baing bulmakaudi bagungadingdi didoa xaung toatuading daxang bulmakaudi bagungadingdi daxai xaung dungmanangading 7 masup ba! Saking Pero baguti (muli).

⁵ Kinu muli, saing mip muli bila li: Hata sibuna li wit marang 7 disok mana wit tuang taininau. Daxai xaung ditubu. ⁶ Hata sibuna li wit marang 7 teladi dahaxa kimuya manadi. Toatuading xaung yang karagam salianoa libudi dimutuxu.

† 40:20 Iti...tang toxodingdi harua saha bila wagidi ma maxania.

⁷ Baing wit marang toatuadingdi dingaru masup wit marandi daxai xaung ditubu. Saking Pero baguti (muli). Baing bagu xabia ba mibingua.

⁸ Buraragina baing hatum xumana, binabu wagi Isip lipuxing sintukkam longgalo xaung Isip lipuxing xabianga maringinam longgalo dima. Pero baxanga mibinganoa nadi, ne tela sanga ba baxanga namuxinoa na te.[☆]

⁹ Baing lipu waing guanga mugamugangama harua na Pero ba, “Hatata ngahatumia muli mauxangan tela ngalibu. ¹⁰ Waleu atim

disala mantam lipuxim oxatamdi, saing uta nga salak yabania xaung lipu salanga taunga mugamugangama. Tam gawa la ba hawa mana lipu hauningamdi yanamidinga rimanoa.

¹¹ Yambong taininau tam gamip (tela tela). Baing mibingang namuxing tela, saing ngayua tela.

¹² Ne Hibru gananung tela wa la ba ranguam-tam. Lipu oxatama mana lipu hauningamdi yanamidinga. Tam ganaxuya mibingamamdi na, saing baxanga mibingadi namuxiding taining tainina namtam. ¹³ Baing axamandi disok max-ung sibuna bila baxanga namtam ba. Ngaxap muli yabagu oxatama, saing lipu tela disu sangganoa xaiya dirang mali.”

¹⁴ Binabu Pero wagi Yosep ma, saing daxap sap masok sangua salak yabanoa. Gasi laing sup, baing sau imang xaidi saing luxu ma li Pero maxania.

¹⁵ Pero harua na Yosep ba, “Ngamip, ne lipu tela sanga ba baxanga namuxinoa te. Ning ngalungudi dinaxuya maung ba, daharua

[☆] **41:8** Danyel (Daniel) 2:2

ba bungina ulungu mibinga, bing sanga ba ubaxanga namuxinoa.”

¹⁶ Ne Yosep haxuya na Pero ba, “Nga sanga te. Ning Urana bagula baxanga namuxinoa bu hatumingama maxana.”

¹⁷ Baing xaitamoxia harua na Yosep ba, “Mana mibingagua ngali Langga Nail rubinia. ¹⁸ Hata sibuna li bulmakau 7 disok sangua langga. Dungmanangading xaung bagungadingdi daxai (sibuna). Baing daxang tatubanga(di) (du)(wa) lang rubinia. ¹⁹ Bulmakau 7 teladi disok kimuya manadi. Daxabati, bagungadingdi didoa (sibuna) xaung toatuading. Mana Isip long longgalo ngabagu bulmakau doyandi (na) bila ba te. ²⁰ Baing bulmakau toatuanadi bagungadingdi didoa ba daxang masuk bulmakau dungmanangan 7 disok muga ba. ²¹ Daxang masuk, ne bagu gamodingdi bila daxang teguyu. Tegu. Bagungadingdi didoa bila muga baing. Saking ngabaguti (muli).

²² “Mibinga tela baing ngabagu wit marang 7 disok mana wit tuang taininau. Ditubu xaung daxai. ²³ Wit marang 7 teladi dahaxa kimuya manadi. Daxabati, toatuading xaung yang karagam salianoa libudi dimutuxu. ²⁴ Baing wit marang toatuadingdi dingaru masuk wit marandi daxai. Ngabaxanga mibingadi li na lipu sintukkamdi, ne tela sanga ba baxanga namuxinoa nanga te.”

²⁵ Baing Yosep harua na Pero ba, “Mibingamdi tang (namuxiding) taininau. Urana hatanga naung axamanoa bo ba libu(ba). ²⁶ Bulmakau

xai 7 (bing) niani 7, xaung wit marang xai 7 (bing) niani 7. Mibingamdi tang (namuxiding) taininau. ²⁷ Bulmakau toatuang 7 bagudingdi didoa ba disok kimuya (bing) niani 7. Wit marang 7 doxola xaung yang karagam salianoa libudi dimutuxu ba, bila balau xauna. (Ding/Tang) Gesak sabanga 7.

²⁸ “Bila ngabalaung baing. Urana hatanga naung axamanoa bo ba libu(ba). ²⁹ (Bagu) Niani 7 dimau bagula anginga baxagi sibuna maluxu'm titia Isip. ³⁰ Ne gesak sabanga niani 7 bagula dima kimu manadi. Baing niani anginga baxagingamdi bagula dahanggalang mana Isipdi hatumingadinga. Gesak sabangua bagula hanggalangia titia. ³¹ Bagula dahatumia muli niani anginga baxagingamdi te, namua na gesak sabangua ma kimu mana ba bagula doa sibuna. ³² Namua mibingama xibua bing Urana hau hatuminganoa haringina mana ba, saing Urana bagula libu sok sap.

³³ “Baing ina naga, xai ba usai mana lipu tela hatuminganoa maxaya xaung xabianganua maring, saing uta etua mana titia Isip. ³⁴ Xai ba umogu yanamdi duwasa mana Isip titing longgalo, bu daxap hataina luwadi luwadi hiliadinga mana Isip xauyanganua mana niani anginga xumanam 7. ³⁵ Baing xai ba daxap anginga niani xaiyamgadi li dimayu, saing duwaxata hawa maung bu dahaxuru mana long sabanggadi bu bagula anginga wa. Xai ba duwasa xai mana. ³⁶ Anginga ba bagula saxangiangua mana titia, bu sanga ba lipudi daxang bungina gesak sa-

banga niani 7 xap Isip, nam gesak sabangua hanggalangia titia.”

³⁷ Pero xaung yanamindi dilungu haruanga baguba saing xai maxadingia. ³⁸ Baing Pero harua nadi ba, “Aningoningo mana uranadi wa mana lipua li. Bagula tabagu lipu tela muli bila li bu tuxu oxata li te.”

³⁹ Baing Pero harua na Yosep ba, “Urana hatanga axamanadi li masok naung, binabu lipu tela hatuminganoa maxaya xaung xabianganua maring bila ung te. ⁴⁰ Bagula uwa yanama etua mana numagua, saing lipuxigu longgalo bagula duwa hawa mana haruangama. Nga xaitamoxia ganigu bagula ngawa etua maung.”✧

⁴¹ Saking Pero harua na Yosep ba, “Ulungu to. Hatata ngataung etua mana Isip titing longgalo.” ⁴² Baing Pero unia rimang uxung raxunua hatanga yang mogunganoa saing sau mana Yosep rimang uxunua. Baing yauyau Yosep mana imang xai sibuna, saing hing gimung-gimung gol waxungtuania.✧ ⁴³ Baing bala Yosep ba rung etua mana wilka mogu mana lipuxing luwama. Lipudi dimuga mana saing duwagi ba, “Ahaya’m daxangua!” Bila balau Pero ta Yosep etua mana Isip titing longgalo.

⁴⁴ Baing Pero harua na Yosep ba, “Nga xaitamoxia Pero. Ne labu lipu tela wa Isip libu axamang tela olanggu tai. Unai mana to.”

⁴⁵ Baing Pero sina yaya Sapenat-Panea na Yosep, saing sina haing tela na Yosep, yanoa Asenat. Tibuna Potipera, lipu hananiangam mana long

✧ 41:40 Aposel 7:10 ✧ 41:42 Danyel (Daniel) 5:29

sabangga On.* Baing Yosep ila ma wa etua mana titia Isip.

⁴⁶ Yosep nianindi 30 bungina ungguti ba tuxu oxatua mana Pero xaitamoxia mana Isip. Baing Yosep sok mala sangua Pero saing haxa mauli mana Isip hataing longgalo. ⁴⁷ Mana niani anginga xumanam 7 titia aningong xumana. ⁴⁸ Baing mana nianidi bagudi ba disok mana titia Isip, Yosep gung anginga(di) saing ta(di) mana long sabangadi. Mana long sabanga taining tainina ta angingadi dahaing mana umangadi duwa singia. ⁴⁹ Angingadi Yosep gungdi xumang sibuna bila ulangulangi (di) (du)wa tegia, laing sauya titinga buninganoa, namua na titingua tubu buk.

⁵⁰ Niani gesakkamdi disok teguyu, baing Yosep haininoa Asenat hayau gara lup luwa na. Ase-nat tibuna Potipera, lipu hananiangam mana long sabangga On. ⁵¹ Baing Yosep uxu matua yanoa Manase,† saing harua ba, “Namua na Urana libu ngahalingalinga mauxangagudi xaung tibugu bakbagindi.” ⁵² Gara lup luwa yanoa Yosep uxu ba Epraim,‡ saing harua ba, “Namua na Urana libu ngaxapsaxi mana titia ngaxap mauxanganoa mana ba.”

⁵³ Isip nianing anginga baxagingam 7 disup, ⁵⁴ baing niani gesakkam 7 dungguti bila Yosep

* **41:45** Long sabangga On yanoa mana Grik xuana bing Heliopolis. † **41:51** Mana Hibru xuana, Manase waxungtuanoa bila haruanga marang tela namuxinoa lipua libu halingalinga. ‡ **41:52** Mana Hibru xuana, Epraim waxungtuanoa bila haruanga tela namuxinoa aningona, saing haruanga baguba harua saha mana haruangua xapsaxi.

harua ba. Gesak sabangua sok mana titi longgalo, ne mana titia Isip anginga wa(u).✧

⁵⁵ Bungina Isip longgalo duxunomia gesaga xapdi, lipuadi ditang rangua Pero ba uliadi anginga. Baing Pero harua na Isip longgalo ba, “Ala rangua Yosep. Alibu baraxinta balang mana ba.”✧

⁵⁶ Bungina gesaga xap Isip titing longgalo, Yosep xaxa anginga numandi saing sina anginga siangia na Isipdi, namua na gesaga doa sibuna mana Isip titing longgalo. ⁵⁷ Baing ina naga, numanuma longgalo dima mana Isip rangua Yosep bu digim anginga, namua na gesaga doa sibuna mana titi hataing longgalo.

42

Yosep Sabangandi Dila Mana Isip

¹ Bungina Yekop lungu ba angingadi duwa Isip bu lipudi digim, harua na garandi ba, “Baruta arung olang abaguam mua? ² Ngalungu ba angingadi duwa mana Isip. Ari mala agim teladi nakira, bu tawa nam tamati.”✧

³ Baing Yosep sabangang 10 diri mala mana Isip bu digim wit. ⁴ Ne Yekop soxi Yosep kixinginoa Benyamin mala ranguadi te, namua na maxuwa. Nam mauxanganoa xap. ⁵ Binabu Isrel garandi xauna duwa rangua adi dila Isip bu digim wit, namua na gesak sabangua xap titia Kenan xauna.

⁶ Tauna, Yosep wa gabana mana Isip, lipua sina wit na Isip longgalo. Binabu, bungina Yosep

sabangandi disok, digung kiding tuxundi dituru mari titia. ⁷ Yosep bagu sabangandi, saing hata sibuna li bagu xabiadi. Ne gau ba xabiadi te saing harua haringina nadi, xusungadi ba, “Ama bi?” Dahaxuya ba, “Am gama Kenan ma. Am gabo ba am gagim anginga.”

⁸ Yosep bagu xabai sabangandi, ne (ding ba) dibagu daxabia (ina) te. ⁹ Baing Yosep hatumia muli mibingan(a)di mipdi manadi. Baing harua nadi ba, “Ang lipu bagubagungamdi! Ama bu asai’m titimam hataing baruamtadi duwa olang.”✧

¹⁰ Baing dahaxuyu ba, “Lipu(ximam) sabanga, tegu. Am lipuxim oxatamdi am gama ba am gagim anginga. ¹¹ Am longga(lo) lipu taininau garandi. Am lipuxim oxatamdi am lipu haruanga maxunamdi. Am lipu bagubagungamdi te.”

¹² Ne harua nadi ba, “Tegu! Ama bu asai’m titimam hataing baruamtadi duwa olang.”

¹³ Baing daharua ba, “Am lipuximam oxatamdi am neng sabangang 12, lipu taininau garandi, wa titia Kenan. Kixingimama hatata wa rangua tibumam, saing tela hanggalang.”

¹⁴ Ne Yosep haxi ba, “Bila ngabalang ba: ang lipu bagubagungamdi! ¹⁵ Bagula ngatubang bila li: Ngaharua maxung sibuna mana Pero yania, kixingima bing ma la li to. Nabu tegu, bing sanga ba asauya titia li te. ¹⁶ Asoxi angia tela mala bu xap kixingima ma. Ne ang teladi bagula awa salak yabania, bu ngatuba haruangaima, ngabagu ba aharua maxuna kimbo tegu. Nabu

✧ 42:9 Unggutinga (Stat) 37:5-10

tegu, bing ngahau haruangua maxung sibuna Pero yania, ang lipu bagubagungamdi baing!”

¹⁷ Baing tadi salak yabania (laing/mana) xaidap luwa hiliaana.

¹⁸ Xaidap luwa hiliaana sok, baing Yosep harua nadi ba, “Ngawa hawa mana Urana. Binabu alibu bila li saing bagula (ngayunga) awa:

¹⁹ nabu ang lipu haruanga maxunamdi, angia tela wauyu salak yabania li awa mana ba, saing angia teladi ba, ala saing axap wit mala rangua bakbakgimdi gesagiding sibuna. ²⁰ Ning axap kixingima ma rangua nga, bu ahatanga ba haruangaima maxuna, xaung bu bagula amati te.” Baing dinai mana haruanganoa.

²¹ Baing daharua nading ba, “Maxung sibuna taxap salaga mana kubolua talibu mana kixingiroa. Tabagu hatuminganoa mauxana baru bungina xusunga kira haringina ba tausi (mana), ne talungu te. Namua naga mauxangana li xap kira.”

²² Baing Ruben haxuya ba, “Ngabalang ba labu alibu kubolu diana na garuau tai. Maxuna? Ne alungu nga te. Bagu baing! Hatata sibing haxuyanganoa sok!”[✧] ²³ Daharua xuadinga saing dahagaxa ba Yosep lungudi te. Dahagaxa bila ba namua na lipu (haruanga xugiangam) tela wa liwe mading xugia haruangua.

²⁴ Baing Yosep xugia mala sanguadi saing ungguti tang. Sup, baing goxoya ma saing harua nadi muli. Baing bala lipuxing oxatamdi ba dituxu Simion, saing digoxi maxadingia.

✧ **42:22** Unggutinga (Stat) 37:21-22

²⁵ Yosep tabina lipuxing oxatamdi ba digam tangadingdi mana wit, xaung ba dita lipu taining tainina sianginoa maluxu'm tangania, xaung ba disina anginga nadi mana haxangadinga. Baing dilibu bila ba. Laing sup, ²⁶ baing sabangandi dita witdi mahaing donkidingia saing dila.

²⁷ Dila disok mana long tela ditongtongia tabalaxaya ba dikinu, baing dingia tela xaxa tanganoa ba xap anginga bu haxang donkinoa. Baing bagu sianginoa wa tanga xuania baing. ²⁸ Harua na sabangandi kixingindi ba, "Abagu! Dahaxuya siangigua. Wa tangagia li!" Dilungu alaba baing aningodingdi dila baing. Dilulu, duxugia ranguading saing daharua ba, "Urana raxata makira?"

²⁹ Bungina disok rangua tibudinga Yekop mana titia Kenan, dibaxanga axamang longgalo disok manadi na. Daharua ba, ³⁰ "Yanam sabangua wa etua mana titi ba, harua haringina nam, saing su haruangua nam bila am gabagubagu titia. ³¹ Ne am gaharua na ba, 'Am lipu haruanga maxunamdi. Am lipu bagubagungamdi te. ³² Am neng sabangang 12, lipu taininau garandi. Tela hanggalang, saing kixingimama hatata wa rangua tibumam mana titia Kenan.'

³³ "Baing lipua wa yanam sabangua etua mana titia ba harua nam ba, 'Bagula ngaxabia ba ang lipu haruanga maxunamdi bila li: Angia tela wauyu la li rangua nga, saing axap anginga mana bakbagimdi gesagiding sibuna saing ala. ³⁴ Ning axap kixingima ma rangua nga, bu sanga ba ngaxabia ba ang lipu bagubungamdi te, ne ang lipu haruanga maxunamdi. Baing ina naga,

bagula ngayunga sabangam tela mala ranguang muli, saing sanga ba ahakhaxuya mana titia li.”

³⁵ Bungina dimatu tangadingdi mari, laku, lipu taining tainina siangin(di) (du)wa (la ba) maluxu’*m* tanganoa baing! Baing bungina ding digabu tibuding dibagu siangidingdi, dimaxuwa sibuna. ³⁶ Tibudinga Yekop harua nadi ba, “Ang galibu garagudi dahanggalang! Yosep sup! Simion sup! Baing hatata abo ba axap Benyamin mala sangua nga xauna. Axadi bagudili duxukx-ugia manga!”

³⁷ Baing Ruben harua na tibuna ba, “Nabu ngaxap ma muli ranguaung te, bing sanga ba ung garagu lup tang. Uta rimagia bu ngawasa mana, saing bagula ngaxap ma muli ranguaung.”

³⁸ Ne Yekop harua ba, “Tegu sibuna. Bagula garagua ri mala la ba ranguang te. Sabanganoa mati (ba) saing ing ganina wa. Toxogulondi dusa baing. Nabu xap doa haxangaimia, bagula alibu ayangagu buk (bu) ngari mala matiadi yabadingia.”

43

Dila Isip Muli

¹ Tauna, gesaga doauyu mana titia Kenan.

² Daxang wit Isrel garanadi daxap mana Isip masup, baing tibudinga harua nadi ba, “Agoxoya mala muli saing agim anginga muli nakira.”

³ Ne Yuda harua na ba, “Lipua balam haringina ba, ‘Nabu kixingima ma ranguang te, bing sanga ba abagu ramramogua muli te.’ ⁴ Nabu unai ba usoxi kixingimama (mala) ranguam, bing bagula

am gari mala am gagim anginga naung. ⁵ Ne nabu unai te bagula am gari mala te, namua na lipua harua nam ba, ‘Nabu kixingima ma ranguang te, bing sanga ba abagu ramramogua muli te.’”

⁶ Isrel harua ba, “Baruta axap mauxangana li manga mana abaxanga na lipua ba kixingim tela wau?”

⁷ Dahaxuya ba, “Lipua xusunga xusungam mam xaung bakbakgimama. Xusungam ba, ‘Tibuum wauyu? Kixingim tela?’ Binabu am gahaxuya xusungangandi. Si, bungina harua ba am gaxap kixingimama mari xauna, sanga ba am gaxabia bagula harua bila ba baru?”

⁸ Baing Yuda harua na tibuna Isrel ba, “Usoxi gananunoa mala rangua nga, saing bagula am gamesa am gala, bu kira tagabu garamamdi tawa nam tamati mana gesaga. ⁹ Ngahau haruangua ba nga sibugu bagula ngawasa mana. Usu haruangua nanga nabu ngasu mana haruangua te. Nabu ngaxap ma ranguaung muli ngata maxamia te, bagula mauxanganoa taga manga bungingbunginalo. ¹⁰ Nabu nulana tahalisi te, sanga ba am gala am gama bunging luwa masup.”

¹¹ Baing tibudinga Isrel harua nadi ba, “Nabu daxanga tela te, bing alibu bila li: Agam tangaimdi mana anginga xai sibundi mana titia li, saing axapdi mari asinadi na lipua bila yahangua. Axap axadi bagudili: guxenga baxiam, dungungu langina, xalaxala saminam teladi, xai susuna mer, talia xaung xai marana duxu ba pistasio. ¹² Axibua siangadi (nulana)

dita mana tangaimdi xuadinga ba, axap mala. Tela giminakkam, tela haxuyangam bu ahaxuya siangidinga. Bola dituxurara. ¹³ Axap kixingima xauna, saing amesa sap ala rangua lipua ba muli. ¹⁴ Ngaxusunga Urana Haringing Sibuna ba libu axap usingangua rangua lipua ba, bu bagula yunga sabangaima (gabu) Benyamin tang digoxoya ma ranguang. Ne nga ba, nabu garagudi dahanggalang, bing bagula dahanggalang.”

¹⁵ Binabu lipuadi daxap yahangadi xaung siangadi dixibuadi, xaung Benyamin xauna. Baing dimesa sap diri mala Isip, saing dila dili Yosep maxania. ¹⁶ Bungina Yosep bagu Benyamin ma ranguadi, harua na lipuxing numang wasanganama ba, “Oxop lipuadi li mala numagia. Ututu bulmakau tela saing uxauxau taungua. Namua na bagula daxang rangua nga xaidap lia.”

¹⁷ Lipua libu bila Yosep bala ba saing xapdi mala Yosep numania. ¹⁸ Ne dimaxuwa bungina dibagu (ba) xapdi mala Yosep numania. Dahatum ba, “Bola namua daxap kira ma la li bing sianga dita muli maluxu’ m tangamamdi nulana. Bo ba wasaso kira saing tuxu kira bu (libu) tasok lipuxing oxata olanggamdi, saing xap donkiradi xauna.”

¹⁹ Binabu dila rangua Yosep lipuxing numang wasanganama saing daharua na numa xuania. ²⁰ Daharua ba, “Lipuximam sabanga, sanga ba am gaharua ranguaung? Nulana am gari ma bu am gagim anginga. ²¹ Ne mana longga am gatongtongia tabalaxaya mana ba, am gaxaxa tangamamdi saing am taining tainina am gabagu

siangamamdi mana tangamamdi xuadingia — taxa mana giminaginoa baing! Binabu am gaxap ma muli ranguam. ²² Xauna am gaxap siang teladi muli ranguam bu am gagim anginga. Am gaxabia gaxarea ta siangiroa maluxu'm tangamamdi te.”

²³ Haxuya ba, “Awa mosiu. Labu amaxuwau tai. Urana angia, Urana mana tibuim, ta siangadi ba maluxu'm tangaimdi. Bila axap xalaxala hisangamdi. Siangima ngaxap baing.” Baing xap Simion ma ranguadi.

²⁴ Lipu numa wasanganama xap lipuadi maluxu Yosep numania, sina langa nadi bu didamia kidingdi, saing haxang donkidingdi. ²⁵ Daxauxau yahangadingdi mana bungina Yosep bagula sok xaidap lia, namua na dilungu ba bagula daxang la ba.

²⁶ Yosep ma numia, baing disina yahangadi daxapdi ma numia na, saing . Baing digung kiding tuxundi dituru mari titia maxania. ²⁷ Baing Yosep xusungadi mana rungingadinga, saing xusungadi ba, “Tibuim, duanga abala nga mana ba, wauyu?”

²⁸ Dahaxuya ba, “Lipuxim oxatama tibumam wa xaiyu.” Baing duwa hawa mana binabu dituru mari titia muli na.

²⁹ Bungina bagu mauli, bagu kixinginoa Benyamin, tang bauding taininau, baing xusunga ba, “Kixingim sibunua li, gananuna abala nga mana ba?” Baing harua ba, “Garagua, ngaxusunga Urana ba atin dimoti maung.”

³⁰ Baing Yosep atina mana kixinginoa buk, bo ba

tangguba, binabu sok mala sap. Baing luxu'm numang lung tela saing tang la ba.

³¹ Sup, baing damia ramramonoa saing haringia hatuminganoa muli. Goxoya ma, saing harua ba, "Asu aningadi."

³² Disu Yosep angianti mana ing sibung kabukabunua, disu sabangandi angiatinga mana tela, saing Isipkadi daxang rangua Yosep dirung halianga, namua na Isipdi daxang rangua Hibrudi te. Urana dingiadi bilidi. ³³ Bungina Yosep sabangandi dirung maxania mana yabad- ingdi lipuxing oxatamdi dimogu manadi, dihixi mana dibagu mading, namua na dibagu daxabia ba rungingadinga su mana hayauxingadingdi, matuaua ila sup mana nanunua. ³⁴ Daxap angiatinga Yosep kabukabunua disu nadi, baing Benyamin angianoa dali dingiadi bila luwadi luwadi hiliadinga. Baing ina naga, diyaha sibuna rangua Yosep saing dinung wain laing sanga mading.

44

Yosep Tuba Sabangandi

¹ Sup, baing Yosep tabina lipuxing numang wasanganama ba, "Ugamgam anginga mana lipuadi tangadingdi laing dibaxagi sibuna, saing uta taining tainina sianginoa muli tangang xuania. ² Saking uta xubagua, xuba silba baing, nanunua tangang xuania xaung angiang sianging giminakkamdi." Baing libu bila Yosep bala ba.

³ Longa usianam, baing disoxi lipuadi mala xaung donkidingdi. ⁴ Disok mala sangua long sabangga, dila hasoya (buk) te, baing Yosep harua na lipuxing numang wasanganama ba, “Umesa usu mana lipuadi ba. Bungina usok manadi bing uxusungadi ba, ‘Ahaxuya kubolumam xaiyua xaung kubolu diana (nam) baru? ⁵ Xuba naga yanamigua nung mana, xaung tuxu tuak mana, a? Kuboluima diang sibuna!’”

⁶ Ila sok manadi, baing baxanga haruanga li nadi. ⁷ Ne daharua na ba, “Lipuximam sabanga, uharua haruanga na bila ba baru? Am lipuxim oxatamdi sanga ba am galibu axamang tela bila ba te! ⁸ Si! Uxabia ba sianga(di) (du)wa tangamamdi xuadingia am gaxap(di) titia Kenan ma muli. Binabu baruta bagula am gahanai silba kimbo gol mana yanamim(a) numania? ⁹ Lipuxim oxatam baruamta ubagu tuxu xuba ba, bing mati. Baing amia teladi bagula am gasok lipuxim oxata olanggamdi.”

¹⁰ Haxuya ba, “Sangau. Bila aharia ba. Ne lipu gaxarea ngabagu tuxu ba bagula sok lipuxigu oxata olanggama. Ang teladi axola mana mauxanganoa, binabu sanga ba ala.”

¹¹ Baing diyungia sap tangadingdi mari titia, saing daxaxadi. ¹² Baing sai mana, ungguti mana sabangadinga laing sup mana kixingidinga. Baing ina naga, bagu xubua Benyamin tanga-
nia. ¹³ Dibagu baing dising imangidingdi bu dahatanga dusi sibuna. Baing dita tangadingdi mahaing muli mana donkidingdi saing digoxoya mala muli long sabangia.

14 Yosep wauyu numia bungina Yuda gabu sabangandi kixingindi diluxu ma, saing hata sibuna li digung kiding tuxundi dituru mari titia maxania. 15 Yosep harua nadi ba, “Alibu baru kubolunta (li)? Lipua na bila nga ba sanga ba ngatuxu tuak baing. Axabia alaba te?”

16 Yuda haxuya ba, “Lipuximam sabanga, am haruanga te. Bagula am gahatanga ba am gax-ola mana mauxanganoa baru? Urana hatanga lipuxim oxatamdi mauxangadinga sabasabia. Lipuximam sabanga, bagu bagula am longgalo am gasok lipuxim oxata olanggamdi, am xaung lipua dibagu xubua mana tanganoa ba.”

17 Ne Yosep harua ba, “Tegu. Sanga ba ngalibu bila ba te. Lipua dibagu tuxu xubua ing ganina bagula sok lipuxigu oxata olanggama. Ang teladi sanga ba agoxoya mala rangua tibuim xaung gamogamu mosiu.”

18 Baing Yuda ila haxek rangua saing harua ba, “Lipuxigu sabanga, ngausinga ngatautitiung, ne ngaxusungaung ba ulungu haruangagua to. Maxuna uwa hasusu mana Pero (ing sibuna), ne nga, lipuxim oxatama, ngaxusungaung ba atim disala manga te. 19 Lipuxigu sabanga, muga uxusungam lipuxim oxatamdi ba, ‘Ang tibuima kimbo kixingima?’ 20 Baing am gahaxuya ba, ‘Am tibumam ne wa duanga ba, xaung kixingimam, bauna hayau na tibumam bungina wa duanga. Nanunauyu. Bauna hayau luwa, ne sabanganoa mati ba. Ing ganina wau(yu). Baing tibuna muruna buk mana.’

21 “Baing uharua nam lipuxim oxatamdi ba, ‘Axap mari manga bu nga sibugu ngabagu.’

²² Baing am gahaxuyaung lipuximam sabanga ba, ‘Gananunoa sanga ba sauya tibuna te. Nabu sauya, bagula tibuna mati.’ ²³ Ne ubalam lipuxim oxatamdi ba, ‘Nabu kixingima ri ma ranguang te, bing sanga ba abagu ramramogua muli te.’ ²⁴ Bungina am gagoxoya mala rangua tibumam lipuxim oxatama, am ga baxanga haruangama na.

²⁵ “Baing tibumam harua ba, ‘Agoxoya mala muli saing agim anginga muli nakira. ²⁶ Ne am gaharua ba, ‘Sanga ba am gari mala te. Nabu unai ba usoxi kixingimama (mala) ranguam, bing bagula am gala. Nabu kixingimama wa ranguam te, bing sanga ba am gabagu lipua ramramonua muli te.’

²⁷ “Baing tibumam lipuxim oxatama harua nam ba, ‘Ang gaxabia ba hainigua hayau gara luwa nanga. ²⁸ Tela hanggalang ba, saing ngaharua ba, “Maxuna asaxa abunging tela sing(sing) saha.” Baing ngabagu muli te. ²⁹ Toxogulondi dusa baing. Nabu axap gananuna li sangua nga xauna saing xap doa, bagula alibu ayangagu buk (bu) ngari mala matiadi yabadingia.’

³⁰ “Baing ina naga, nabu ngagoxoya mala rangua tibugu lipuxim oxatama saing gananunua wa ranguam te. Tibugu walinganoa taga mana gananunua walinganoa baing. ³¹ Bungina bagu gananunua wa ranguam te, bagula mati. Toxolondi dusa baing. Am lipuxim oxatamdi bagula am galibu ayangana buk (bu) ri mala matiadi yabadingia. ³² Nga lipuxim oxatama ngahau

haruangua ba ngawasa mana gananunoa. Ngarharua ba, ‘Tibugu, nabu ngaxap ma ranguaung muli te, bagula mauxanganoa taga manga maxamia bungingbunginalo!’

³³ “Baing ina nga, lipuxigu sabanga, ngaxusungaung ba unai mana nga lipuxim oxatama ngaxap gananuna yabanoa, binabu ngawa lipuxim oxata olanggama la li. Baing unai mana gananunoa goxoya mala muli rangua sabangandi. ³⁴ Nabu gananunoa wa rangua nga te, bagula ngagoxoya mala muli rangua tibugu baru? Tegu! Nam ngabagu salaga xap tibugua.”

45

Yosep Hatangaina Masok

¹ Yosep tuba ba haringia hatuminganoa lipuxing oxatamdi maxadingia susu. Baing harua haringina ba, “Ang longgalo asok sabasabia!” Binabu ing ganina wa rangua sabangandi bungina hatangaina masok nadi.✧ ² Baing tang sabanga buk sanga mana Isipdi dilungu, saing adi duwa Pero numania dilungu mana xauna.

³ Baing Yosep harua na kixingindi ba, “Nga Yosep naga! Tibugu wauyu?” Ne sabangandi sanga ba dahaxuya te, namua na dimaxuwa buk (mana) li la ba maxadingia.

⁴ Baing Yosep harua na sabangandi ba, “Ama haxek rangua nga.” Dila haxek, baing harua ba, “Nga kixingima naga, Yosep, kixingima asina siangia bila lipu oxata olanggama mala Isip. ⁵ Ne hatata labu gamoimdi mauxading kimbo atim

✧ 45:1 Aposel 7:13

disala mang mana asina nga siangia la li, namua na Urana soxi nga muga mang bu ngasoxauti matiyua mana xap lipudi. ⁶ Namua na gesak sabanga xap titia niani luwa li masup, saing niani luwadi luwadi hiliadinga dimayu bagula lipudi duxuma daxauya te. ⁷ Ne Urana soxi nga muga mang bu libu bakbakgim hataina (bagula) duwauyu etua'm titia li, xaung bu angia xumana amati te.

⁸ “Baing ina naga, ang ba asoxi nga ma la li te. Tegu. Urana baing. Libu nga ngasina haruangua na Pero bila ngawa tibuna. Baing libu ngasok Pero numang yanaminoa xaung ngawa etua mana Isip hataing longgalo. ⁹ Binabu agogolinga mala mahaing rangua tibugu saing aharia na ba, ‘Garama Yosep harua bila li: Urana libu nga ngawa etua mana Isip hataing longgalo. Uri ma rangua nga. Labu uhalisiu tai.* ¹⁰ Bagula urung mana titia Gosen, saing bagula uwa haxek manga, ung gabu garamdi xaung garam ranggindi, xaung morumdi xaung xalingim longgalo. ¹¹ Bagula ngawasa maung la ba, namua na gesak sabanga nianing luwadi luwadi hiliadinga (muli) dimaayu. Nam ugabu bakbagimdi xaung adi ungiadi asok haxugina.’

¹² “Bagu baing! Ang maxaimdi dibagu, kixingigu Benyamin maxandi xauna. Suxungugua naga harua nang baing! ¹³ Abaxanga na tibugu mana ngaxap yaya sabanga mana Isip, xaung mana axamandi abagudi ba. Baing agogolinga mala axap tibugu mari la li.”

* 45:9 Aposel 7:14

¹⁴ Harua laing sup, baing hibua rimandi taxiya kixinginoa Benyamin waxungtuania saing tang, saing Benyamin hibua saing tang xauna. ¹⁵ Baing libu sabangang longgalo saing tangiadi. Sup, baing sabangandi dungguti daharua rangua.

¹⁶ Naxuyangua Yosep sabangandi dima (ba) ila sok mana Pero numanoa, baing Pero gabu yanamindi diyaha. ¹⁷ Baing Pero harua na Yosep ba, “Ubala sabangamdi ba, ‘Alibu bila li: Ata axamandi mahaing mana asaxaimdi saing agoxoya mala titia Kenan. ¹⁸ Baing axap tibuim xaung bakbagimdi dima muli rangua nga. Bagula ngasina titi xai sibuna nang, tela dali mana Isip te, saing bagula axang axamandi disok mana titia ba orana.’

¹⁹ “Ngatabinaung xauna ba ubaladi ba, ‘Alibu bila li: Axap wilka Isipkam teladi sanga mana garaimdi xaung hainimdi, saing axap tibuim saing ama. ²⁰ Heku mana xalingimdi, namua na xalaxala Isipkam xai sibundi diraguang.’”

²¹ Isrel garandi dilibu bila ba. Yosep sina wilkadi nadi, bila Pero tabina ba, xaung sina anginga sanga mana haxangadinga xauna. ²² Baing sina imanga haundi na ding taining tainina. Ne Benyamin ba, sina siang silba 300 xaung imang haung luwadi luwadi hiliadinga na. ²³ Baing sina axadi li na tibuna: donki 10 dibaxagi mana xalaxala Isipkam xai sibundi, xaung donki hagaxang 10 dibaxagi mana wit xaung salanga xaung anginga teladi sanga mana haxanganoa. ²⁴ Baing soxi sabangandi mala, saing bungina dila, harua nadi ba, “Labu ahakhaxi daxangiau tai!”

²⁵ Binabu diyunga Isip dahaing mala mana titia Kenan rangua tibudinga Yekop. ²⁶ Baing dibala ba, “Yosep wauyu! Maxuna, wa Isip titing longgalo yanaminoa.” Yekop hatuminganoa rangaxak. Hatum haringina mana haruangadinga te. ²⁷ Ne bungina dibaxanga Yosep haruangang longgalo harua nadi ba na, saing bungina bagu wilkadi Yosep sinadi ma bu sia mala, tibudinga Yekop hatuminganoa xai muli. ²⁸ Baing Isrel harua ba, “Sangau! Garagua Yosep wauyu. Bing ngala ngabagu muga mana ngamati (teguyu).”

46

Yekop Ila Isip

¹ Binabu Isrel haxa mala xaung xalinging longgalo, saing dila disok mana longga Berseba. Baing hanania (hananiangadi) mala rangua Urana mana tibuna Aisak.

² Baing yambong Urana wagi mana Isrel mana axamang tela bila mibinga ba, “Yekop! Yekop!”

Baing haxuya ba, “Ngawau.”

³ Baing Urana harua ba, “Nga Urana. Nga Urana mana tibum. Labu umaxuwa ba uri mala Isipku tai. Namua na bagula ngalibu bakbagimdi disok numanuma haringina la ba. ⁴ Bagula nga sibugu ngari mala Isip ranguaung, saing bagula ngaxapkung mahaing muli xauna. Baing bungina umati, Yosep ing sibung rimanoa bagula matai maxaimdi.”

⁵ Baing Yekop mesa ba yunga Berseba, saing garandi dita tibudinga Yekop xaung garadingdi xaung hainidingdi mana wilkadi Pero sinadi ma bu sia. ⁶ Baing daxap morundi mala

xauna xaung xalingidingdi daxap mana titia Kenan. Binabu Yekop gabu bakbaging longgalo dila Isip.☆ 7 Garandi, garang ranggindi, nanuhangindi, xaung nanuhanging ranggindi—bakbaging longgalo dila Isip rangua.

8 Yayadi bagudi li Isrel garandi yadingdi dila Isip (Yekop xaung bakbagindi):

Ruben Yekop garang matuaua.

9 Ruben garang lupdi bing:

Hanok, Palu, Hesron xaung Karmi.

10 Simion garang lupdi bing:

Yemuel, Yamin, Ohat, Yakin, Sohar xaung Saul. Saul bauna Kenan tela.

11 Libai garang lupdi bing:

Gerson, Kohat xaung Merari.

12 Yuda garang lupdi bing:

Er, Onan, Sela, Peres xaung Sera (ne Er Onan tang dimati mana titia Kenan ba).

Peres garang lupdi bing:

Hesron xaung Hamul.

13 Isakar garang lupdi bing:

Tola, Puba, Yop xaung Simron.

14 Sebulun garang lupdi bing:

Seret, Elon xaung Yalel.

15 Adi bagudili gara lupkadi Lea hayau na Yekop mana titia Padan-Aram. Hayau nanuhanginoa Daina xauna. Garang lupkadi xaung nanuhanginadi li ding disok 33.

16 Gad garang lupdi bing:

☆ 46:6 Aposel 7:15

Sipion, Hagi, Suni, Esbon, Eri, Arodi xaung Areli.

- 17 Aser garang lupdi bing:
Imna, Isba, Isbi xaung Beria.
Hamungadinga Sera.
Beria garang lupdi bing:
Heber xaung Malkiel.

18 Adi bagudili garadi Yekop xapsaxi rangua Silpa, haing oxatama Laban sina na nanuhangino Lea. Ding disok 16.

- 19 Yekop garang lupkadi Retsel hayau bing Yosep xaung Benyamin. 20 Yosep garang lup(ka)di Asenat hayau mana Isip bing Manase xaung Epraim. Asenat nanuhangina mana Potipera, lipu hananiangam mana long sabangga On.☆

- 21 Benyamin garang lupdi bing:
Bela, Beker, Asbel, Gera, Naman, Ehi, Ros, Mupim, Hupim xaung Art.

22 Adi bagudili gara lupkadi Retsel hayau na Yekop. Ding disok 14.

- 23 Dan garang lup bing:
Husim.

- 24 Naptali garang lupdi bing:
Yasel, Guni, Yeser xaung Silem.

25 Adi bagudili gara lupkadi Bilha hayau na Yekop. Bilha haing oxatama Laban sina na nanuhangino Retsel. Ding disok 7.

☆ 46:20 Unggutinga (Stat) 41:50-52

²⁶ Adi dila mana Isip rangua Yekop, adi ing sibung bakbagindi, bing ding disok 66. Ne titinga ba xola mana garandi hainidingdi. ²⁷ Xauna, Yosep haininoa hayau gara lup luwa na mana Isip. Binabu Yekop bakbaginoa dila duwa Isip, ding disok 70.✧

²⁸ Tauna, Yekop soxi Yuda muga mana mala rangua Yosep ba hatanga daxangua ila Gosen nadi to. Bungina disok mana titia Gosen, ²⁹ Yosep tabina (lipuxing oxatamdi) ba daxauxau wilka inia, saing haing mala Gosen bu gugunia tibuna Isrel. Bungina Yosep sok mana, hibua rimandi taxiya tibuna waxungtuania saing tang bunging maxaxaya.

³⁰ Isrel harua na Yosep ba, “(Ina naga.) Sangau nabu ngamati hatata, namua na nga sibugu ngabagu ramramoma saing ngaxabia ba uwauyu.”

³¹ Baing Yosep harua na sabangandi xaung tibung bakbagindi ba, “Bagula ngahaing mala ngabaxanga na Pero, saing bagula ngaharua na ba, ‘Sabangagudi xaung tibugu bakbagindi nulana dirung mana titia Kenan ba, ding dima rangua nga. ³² Lipuadi lipu sipsip wasanganamdi. Duwasa mana morudi, saing daxap sipsibidingdi, memedingdi, bulmakaudingdi xaung xalingiding longgalo ma.’ ³³ Bungina Pero wagiang ama saing xusunga ba, ‘Baru oxatanta atuxu?’ ³⁴ bing ahaxuya ba, ‘Am lipuxim oxatamdi am gawasa mana morudi ungguti mana bungina am garauyu ma laing hatata,

✧ 46:27 Aposel 7:14

bila mugangamamdi dilibu.’ Baing ina naga, bagula nai mana arung mana titia Gosen, namua na Isipdi hauxading sibuna mana lipu sipsip wasanganam longgalo.”

47

¹ Baing Yosep ila luxu Pero maxania saing bala ba, “Tibugu gabu sabangagudi disauya Kenan saing dima disok ba. Daxap morudingdi xaung xalingiding longgalo ma xauna. Hatata duwa titia Gosen.” ² Yosep xap sabangang luwadi luwadi hiliadinga mala saing tadi mali Pero maxania.

³ Pero xusunga neng sabangandi ba, “Baru oxatanta atuxu?”

Dahaxuya ba, “Am lipuxim oxatamdi am lipu sipsip wasanganamdi bila mugangamamdi. ⁴ Am gabo ba am gawa monga mana titia li. Namua na gesaga doa sibuna titia Kenan saing morumamdi doxola mana tatubang ba daxang. Binabu am gaxusungaung ba unai mana am lipuxim oxatamdi am garung mana titia Gosen.”

⁵ Baing Pero harua na Yosep ba, “Tibum gabu sabangamdi dima ranguaung, ⁶ saing titia xaxaina maung. Uta tibum xaung sabangamdi marung mana baru titi hatainta xai sibuna. Sanga ba dirung mana titia Gosen. Xauna, nabu uxabia ba teladi lipu gagaxungamdi, bing utadi etua mana nga sibugu morugudi.”

⁷ Baing Yosep xap tibuna Yekop maluxu saing ta mali Pero maxania. Yekop sina guxama na Pero laing sup, ⁸ baing Pero xusunga ba, “Nianimdi baru?”

⁹ Baing Yekop harua na Pero ba, “Ngahaxa mauli mana titia li sanga mana niani 130. Ni-anigudi xumana buk te, dahasusu mana mugan-gagudi te, ne walingagua baxagi mana mauxan-gandi.” ¹⁰ Baing Yekop sina guxama na Pero saing yunga mala.

¹¹ Binabu Yosep libu bila Pero tabina ba, saing ta tibuna xaung sabangandi marung mana titia Isip, saing sina titia xai sibuna nadi, yanoa Rameses, dali Isip titing longgalo. ¹² Xauna, Yosep wasa'm tibuna gabu sabangandi xaung tibung bakbaging longgalo mana angingua, sanga mana garandingdi titidinga.

Gesak Sabangua

¹³ Ne titia ba hataing longgalo doxola mana angingua, namua na gesak sabangua doa sibuna. Gesak sabangua libu numanuma Isip Kenan tang lipuxidingdi haringingadingdi disup. ¹⁴ Yosep sina sina wit siangia na lipudi ba digim, saing bila balau gugunia gugunia Isipdi xaung Kenandi siangiding longgalo. Baing sina mala Pero numania. ¹⁵ Bungina Isipdi xaung Kenandi siangidingdi disup, Isipdi dila rangua Yosep saing daharua ba, “Uliam anging(u)a. Nam am gamati maxamia! Namua na siangimam longgalo disup.”

¹⁶ Baing Yosep haxuya ba, “Nabu siangimdi disup, bing axap moruimdi dima asinadi nanga. Bagula ngasina aningua nang bu ahakhaxuya rangua nga. ¹⁷ Binabu daxap morudingdi ma rangua Yosep, saing haxuya aningua nadi

mana hosidingdi, sipsibidingdi xaung memedingdi, xaung bulmakaudingdi xaung dongkidindingdi. Bila balau, xaidi mala laing niani ba sup. Haxuya angingua nadi mana moruding longgalo.

¹⁸ Niani baguba ila sup, niani tela sok, baing dima rangua saing daharua ba, “Lipuximam sabanga, am sanga ba am gayameng mauxangamama maung te. Siangimamdi disup xaung morumamdi ungiadi baing. Am goxola axamang tela ba am gasina naung. Am sanggamamdi xaung titimama ding ganiding (duwa). ¹⁹ Am gamati maxamia baru? Titimama haxugina baru? Ugimgam xaung titimama bu haxuya angingamama, saing bagula am gawa Pero lipuxing oxata olanggamdi xaung titimama bagula inia. Uliam anginga marandi bu am gawa nam am gamati xaung titia haxugina.”

²⁰ Binabu Yosep gim titia longgalo duwa Isip na Pero. Isip longgalo disina titidingdi, namua na gesak sabangua doa buk manadi. Titia longgalo disok Pero iniadi. ²¹ Baing libu lipudi disok lipu oxata olanggamdi, mana Isip titing subingang tela ila sup tela. ²² Ning gim Isip lipuxing hananiangamdi titidinga te, namua na daxap sinaga rangua Pero, saing sinaga Pero sina nadi ba sanga mana angiadinga. Namua naga disina titidinga te.

²³ Yosep harua na lipudi ba, “Alungu to. Hatata ngagimgang xaung titima na Pero. Tauna, anginga maranadi li angia bu axumadi umangia. ²⁴ Ne bungina axauya, bing asina hataina luwadi luwadi hiliadinga na Pero. Hataindi duwayu bing angiadi bu axumadi umangia

xaung duwa angiaimdi sanga mang, bakbagimdi xaung garamdi.”

²⁵ Baing daharua ba, “Lipu sabanga, uhauliam sabanga bu am gamati te. Am gabo ba uyaha mam, binabu am ganai mana am gawa Pero lipuxing oxata olangamdi.”

²⁶ Binabu Yosep ta hanaunaunga tela mana titia Isip wa laing hatata bila li: hataing luwadi luwadi hiliadinga mana xauyanga longgalo disok titia bing Pero inia. Lipu hananiangamdi titidinga ing ganina sok Pero inia te.

²⁷ Tauna, Isreldi dirung mana titia Gosen mana titi sabangga Isip. Daxap titia la ba, saing daxapsaxi gara xumana saing titidinga tubu sibuna.

²⁸ Yekop rung mana titia Isip laing niani 17. Binabu Yekop walingang nianindi 147. ²⁹ Isrel* matianoa ma haxek, baing wagi garanoa Yosep ba ma rangua, saing harua na ba, “Nabu uyaha manga, bing uta rimama babagu hanggaxobinia† saing uhau haruangua ba bagula ulibu xai manga xaung usu mana haruangua bila li: Labu ukimang nga (mana) Isipku tai.☆ ³⁰ Tegu. Bungina ngayagua rangua mugangagudi, oxoxi sanggagua mala sanga Isip, saing ukimang nga gobagobadingia.”

Haxuya ba, “Bagula ngalibu bila uharua (ba).”

³¹ Yekop haxi ba, “Uharingia haruangua uhau.” Binabu Yosep haringia haruangua hau ba, saing Isrel turu mari uxaingania bu harua xai sibuna.

* **47:29** Isrel Yekop yan tela. † **47:29** Ubagu haruanga hawama wa Unggutinga (Stat) 24:2. ☆ **47:29** Unggutinga (Stat) 49:29-32, 50:6

48

Manasa Epraim Tang

¹ Bunging tela disup, baing dibala Yosep ba, “Tibum busi.” Binabu xap garang Manase Epraim tang mala rangua bu dila dibagu tibuna.

² Baing lipudi dibala Yekop ba, “Garama Yosep ma ba bagung.” Binabu Isrel haringiaina saing mesa marung uxaingia.

³ Baing Yekop harua na Yosep ba, “Urana Haringing Sibuna owa masok manga mana longga Lus mana titia Kenan. Sina guxama nanga, ⁴ saing harua nanga ba, ‘(Bagu) bagula ngasina gara xumana naung xaung libu bakbagimdi disok xumang sibuna. Bagula ngalibu usok numanuma xumana, saing bagula ngasina titia li na bakbagim(ga)di disok kimuya maung ba wa dingia bungingbunginalo.’

⁵ “Muga mana ngama la li Isip ranguaung, hainima hayau gara lup luwa naung. Hatata ngamogu tang disok ngayuadi. Epraim Manase tang bagula ngayuadi, bila Ruben Simion tang ngayuadi.* ⁶ Ne gara baruamtadi disok kimuya mana dingtang bagula unigadi, saing kimuya bungina dituxu sinaga mana titia na bakbak taining tainina disok manga, bagula daxap sinagidingdi hawa mana sabangading tang yadingdi.

⁷ Namua ngalibu bing ngausinga sibuna baum Retsel. Mati daxangia bungina ngayunga titia Padan ngagoxoya ma titia Kenan, haxek monga mana longga Eprat. Binabu ngakimang daxanga

✧ **48:3** Unggutinga (Stat) 28:13-14 * **48:5** Mana haruanga baguli, Yekop xapkuti Epraim Manase tang.

ila Eprat rubinia.”☆ (Hatata duxu Eprat ba Betlehem.)

⁸ Isrel bagu Yosep garang tang, baing xusunga ba, “Adi li gaxarea iniadi?”

⁹ Yosep haxuya ba, “Tang garaguadi Urana sinadi nanga la li Isip.”

Baing Isrel harua ba, “Oxop dintang ma haxek manga bu (sanga ba) ngasina guxama na dintang.”

¹⁰ Ne Isrel maxandi dilaba namua na wa duanga, saing bagu xai te. Binabu Yosep xap garandi ma haxek rangua, saing tibuna libu dintang saing hibua dintang.

¹¹ Baing Isrel harua na Yosep ba, “Waleu ngahagaxa ba bagula ngabagu ramramoma muli te, ne hatata Urana libu ngabagu garamdi xauna!”

¹² Baing Yosep yungiadi sangua Isrel king tuxundi mari, saing gung tuxundi turu mari titia.

¹³ Baing Yosep xap dintang, Epraim wa rimamo mala Isrel rimang xong, saing Manase wa xong mala Isrel rimang rimamo, saing xapdi ma haxek rangua. ¹⁴ Ne Isrel raria rimang rimamo saing ta (etua mana) Epraim toxonoa, heku nanunoa, saing bali rimandi, ta rimang xong (etua mana) Manase toxonoa, heku Manase matuaua.

¹⁵ Baing sina guxama na Yosep saing xusunga Urana ba,

“Urana ba mugangagua Ebrahim tibugu Aisak
tang
dahaxa walingadingia sanga mana
daxanganoa,

☆ 48:7 Unggutinga (Stat) 35:16-19

Urana ba wa lipuxigu wasangama
 mana hayauxingagua ma laing hatata,
 16 Uleginama ba xap nga muli sangua hanggalan-
 gianga longgalo—
 ngaxusunga ba sina guxama na gara luwadi
 li.
 Ngaxusunga ba yagua taga mana dintang
 xaung mugangagu Ebrahim tibugu Aisak
 tang yadingdi ditaga mana dintang,
 bu lipudi dahatumia yayadi li muli,
 xaung ngaxusunga ba tang bakagidingdi
 disok xumana mana titia.”

17 Yosep bagu tibuna ta rimang rimamoa
 etua mana Epraim toxonoa, baing hatuminganoa
 mauxana. Binabu tuxuti tibuna rimanoa bu
 ta etua mana Manase toxonoa. 18 Baing Yosep
 harua na tibuna ba, “Tibugu, tegu. Matuaua bag-
 uli. Uta rimam rimamoa etua mana toxonoa.”

19 Ne tibuna hauxana saing harua ba,
 “Garagua, ngaxabiau. Kubolua ngalibu
 ngaxabiau. Ing xauna bagula sok bakbak, saing
 ing xauna bagula xap yaya sabanga. Ning
 kixinging yanoa bagula dali, saing bakbaginoa
 bagula baxagi sanga mana numanuma xumana.”

20 Binabu mana xaidapka baguba sina guxama
 na dintang, harua ba,✧

“Bungina Isreldi disina guxamdi, bagula duxu
 yaimdi bila li:
 ‘Urana libu xai maung bila (libu mana)
 Epraim Manase tang.’”

✧ 48:20 Hibru 11:21

Bila balau ta Epraim muga mana Manase.

²¹ Baing Isrel harua na Yosep ba, “Ulungu to. Haxek sibuna bagula ngamati, ne Urana bagula wa ranguang saing xapkang muli mala mana mugangaimdi titidinga. ²² Baing hatata ngasina titi hataing tela muli naung dali sinaga ngasina na sabangamdi. Titia ba longga Sekem bimbing rubina ngaxap bungina ngahaungana Amordi xaung waxangigu sabanga xaung ruangigua.”

49

Yekop Sina Guxama Na Garang Lupdi

¹ Baing Yekop wagi garandi ma saing harua ba, “Agugunia taxiya nga bu ngabaxanga nang axamandi bagula disok mang kimu.

² “Ang Yekop garang mana, agugunia alungu to. Alungu tibuim Isrel haruangoa xai.

³ “Ruben, ung garagu matuaua,
ung haringingagua, hayauxingama hatanga
haringingagua muga.
Yama wa mugamuga, haringingama wa
mugamuga.

⁴ Ne uhalunglung bila lang silingama, binabu
bagula uwa mugamuga muli te,
namua na uhaing mana tibum uxainganoa,
ukinu rangua hainigua, udongdongia yaun-
gagua bila ba.✧

⁵ “Simion Libai tang maxang taininau,

✧ 49:4 Unggutinga (Stat) 35:22

Waxangiding sabangadi dituxudi dilibu doa
mana lipu teladi.

⁶ Labu hatumingagu taininau mana haruangad-
ing dianau tai,
labu ngagabudi mana guguniangadingdiu
tai.

Namua na mana atiding disala tang dung lipudi
mati,
saing tang duxuxu bulmakaudi kiding wax-
uwaxundi mana murungadinga ing gan-
ina.

⁷ Ngabo ba daxap doa mana atiding salianoa,
namua na haring buk,
xaung mana gamiangadinga, namua na doa
buk!

Bagula ngalibudi dutu ding mauli live mana
Yekop bakbaginoa
xaung duwa olang olang mauli mana titia
Isrel.

⁸ “Yuda, ung ba, sabangamdi kixingimdi bagula
diti yama.

Rimama bagula tuxu bixuamdi waxuding-
tuandi.

Bagula tibum garang lupdi dituru disina
yaya naung.

⁹ Yuda, ung bila layon tutubing tela,
Garagua, ung asaxa oxong masup, umesa ula
ba.

Bila layon haringina urung mari ukinu.

Gaxarea sanga ba haringiaina ba tauti-
tiung?✧

✧ 49:9 Titinga (Namba) 24:9; Hatanga Masok 5:5

10 Tuki xaitamoxiama sanga ba sup mana Yuda
garandi te,
bagula taining tainina tuxu yanama tukinoa,
laing lipua (naga) tuki (wa) inia sok
saing numanumadi dila hawa mana.

11 Yuda wain marandi bagula dibaxagi buk,
bu sanga ba goti donkinoa wain xania,
saing yunga donki tutubinoa ba xang
longindi xauna.

Nabu muruna, sanga ba damia imangindi mana
wain.

12 Maxandi bagula disabuxa namua na waining
xumana,
Waindi bagula dusa namua na nung kau
suing langing xumana.

13 “Sebulun bagula wa tek rubinia
saing mata xaidi bagula duwa la ba mana
wagadi.
Bagula titing ragunoa ila bila long sabangga
Saidon.

14 “Isakar bila donki haringing tela,
kinu titia liwe mana tambingdi.

15 Bungina bagu titinoa xai mana yaguangua
baru
xaung xai mana rung mana baru,
bagula xating tuandi bu xoxi axamang
mauxangamdi,
saing bagula tuxu oxatua mana teladi bila
lipu oxata olanggama.

- 16 “Dan bagula suxuya bakbagindi mauxangad-
ingdi,
bila Isrel bakbagindi yanamiding teladi
dilibu.
- 17 Dan bagula wa bila moxa tela hisa daxanga
rubinia.
Bungina lipu haungingamdi diluki etua ho-
sidi dima,
bagula gaxu kiding tambongdi
bu lipua rung hosia bagula xung mari
ubunia.
- 18 “TOXORATAMONA, ngata ragunga mana oxop
nga muli.
- 19 “Baing Gad, bagula lipu hanaunggamdi dima
dahaunggana,
ne bagula xugia mala saing xudi haung-
ganadi.
- 20 “Aser angianoa bagula dau sibuna,
saing bagula xauxau anginga xaidi sanga
mana xaitamoxidi.
- 21 “Naptali bila diya* hagaxana luki mauli mana
ing murunganoa,
bila diya hagaxana hayau gara gumangindi.
- 22 “Yosep bila wain xana ua xai sibuna,
bila wain xana wa lang maxang rubinia,
rimandi dahaing mala etua mana
gamgamingua.

* 49:21 diya—Diya asaxa sabanga monga. Monindi salamiding.

- 23 Lipu ruanggamdi dahaunggana haringing sibuna,
atiding disala mana binabu dahang mana.
- 24 Ne Yosep taguxa ruanginoa te,
rimandi gagaxungadingguyu,
namua na Yekop Urana Haringing Sibuna inia
haringia rimania,
namua na Lipu Sipsip Wasanganama, Sianga
Mana Isrel, hauli,
- 25 Yosep, tibum Urana inia, ina ung haulingama.
Urana Haringing Sibuna sina guxamdi
naung,
guxamgadi diri sabalunia ma,
guxamgadi dahaing suania ma,
guxamgadi bila gara xumana oxopsaxidi.
- 26 Guxamgadi nga tibum ngasinadi naung
didali guxamgadi dima mana bimbi mu-
gauamdi,
didali guxamgadi dima mana xaxagang
bungingbunginaloamdi.
Guxamgadi longgali bagula daxap Yosep,
lipua wa yanama liwe mana sabangandi.
- 27 “Benyamin bila koma abungina sing saha
asaxadi.
Buraragina xang asaxadi ungdi ba.
Bungbung tuxu sinak mana axadi xapdi ba.”
- 28 Adi li Isrel bakbaging 12. Haruangadi bagudi
li tibuding harua nadi bungina sina guxamdi
nadi. Sina guxama nadi sanga mana ding taining
tainina.

Yekop Matianoa

²⁹ Sup, baing tabinadi ba, “Haxek sibuna bagula ngala ngakinu rangua bakbagigudi. Akimang nga rangua mugangagudi mana guhia wa mana Epron titinoa, lipu Hitam. ³⁰ Guhia ba Makpela, haxek mana longga Mamre mana titia Kenan, guhia ba Ebrahim gim xaung titia rangua Epron lipu Hitam bu wa gobagoba (yabanoa).[☆] ³¹ La ba dikimang Ebrahim haininoa Sara tang, la ba dikimang Aisak haininoa Rebeka tang, saing la ba ngakimang Lea.[☆] ³² Titia xaung guhia wa mana, Ebrahim gim rangua Hitdi.”

³³ Yekop tabina garandi bila ba, baing iti kindi uxaingia muli, yaganganoa sup saing kinu rangua mugangandi (matiadi yabadingia).[☆]

50

¹ Baing Yosep hibua tibung ramramonoa, tang mana saing libu. ² Baing Yosep tabina lipu baxiamgadi dituxu oxatanoa ba dita baxi mana tibun(o)a Isrel sangganoa, nam buya. Binabu lipu baxiamdi dilibu bila ba, ³ dituxu oxatading baxiama sanga mana xaidap ⁴⁰, namua na oxatadinga xap xaidapkadi na bila ba. Baing Isipdi ditangia sanga mana xaidap ⁷⁰.

⁴ Bunging usingangama ila sup, baing Yosep harua na Pero lipuxing oxatamdi ba, “Nabu ayaha manga, bing axap haruangagua mala rangua Pero. Abala ba, ⁵ ‘Tibugu haxi ba ngahau haruangua rangua, harua ba, “Ulungu to. Haxek sibuna (bagula) ngamatiuba. Ukimang

[☆] **49:30** Unggutinga (Stat) 23:3-20 [☆] **49:31** Unggutinga (Stat) 25:9-10, 35:29 [☆] **49:33** Aposel 7:15

nga guhia gobagobia ngaki manga mana titia Kenan.” Binabu ngaxusungaung ba uyunga nga ba ngahaing mala ngakimang tibugu to. Tauna ngagoxoya ma.”[✧]

⁶ Pero haxuya ba, “Uhaing mala saing ukimang tibuma. bila haxi ba uhau haruangua ba.”

⁷ Binabu Yosep haing mala ba kimang tibuna. Pero yanaming longgalo digabu Yosep mala, adi bila numang yanamindi xaung titia Isip yanamindi. ⁸ Yosep xap bakbaging numanam longgalo xaung sabangandi digabu bakbagidingdi xaung tibung bakbaging numanamdi mala xauna. Garadingdi ding ganiding digabu morudingdi duwayu Gosen. ⁹ Wilkadi xaung lipuadi dirung mana hosidi xauna dahaing mala rangua. Buranga sabanga dila baing.

¹⁰ Dila disok mana longga dihitixiya wit sangsangdi mana Atat, haxek mana Langga Yodan, baing ditangia haringing sibuna. La ba Yosep usi tibuna sanga mana xaidap 7. ¹¹ Kenandi duwa la ba dibagu lipuadi dusi mana longga dihitixiya wit sangsangdi mana Atat, baing daharua ba, “Isipdi ditangia haringing sibuna mana lipu tela mati.” Namua naga longga ba haxek mana Langga Yodan duxu ba Abel-Misraim.*

¹² Baing ina naga, Yekop garang lupdi dilibu bila tabinadi ba. ¹³ Disia sangganoa mala titia Kenan saing dikimang mana guhia wa Makpela, haxek mana longga Mamre, guhia ba Ebrahim gim xaung titia rangua Epron lipu Hitam bu wa

✧ **50:5** Unggutinga (Stat) 47:29-31
namuxinoa Isipdi ditangia.

* **50:11** Abel-Misraim

gobagoba (yabanoa).[☆] 14 Yosep kimang tibuna laing sup, baing gabu sabangandi xaung lipua longgalo dila rangua bu dikimang tibunoa, digox-oya muli mana Isip.

Yosep Haringia Sabangandi Hatumingadingdi

15 Yosep sabangandi dibagu ba tibuding(a) mati, baing daharua ba, “Hatata baru? Bola Yosep hatuminganoa doa makira saing bagula haxuya kubolu dianadi talibudi mana ba.”

16 Binabu disina haruangua mala rangua Yosep. Daharua ba, “Muga mana tibuma mati, tabinam ba, 17 ‘Aharua na Yosep bila li: “Ngaxusungaung ba uyunga sabangamdi kuboluding dianadi dilibudi maung, namua na dilibu doa sibuna maung.” Binabu hatata am Urana tibum inia lipuxing oxatamdi, am gaxusungaung ba uyunga kubolumam dianadi am galibudi maung.” Bungina haruangadinga sok rangua, Yosep tang.

18 Baing sabangandi dima dituru mari titia maxania. Dahaura ba, “Am lipuxim oxata olanggamdi!”

19 Ning Yosep harua nadi ba, “Labu amaxuwau tai. Sanga ba ngaxap Urana yabanoa? Tegu!

20 Ang ba hatumingaima bing abo ba ahanggalangia nga, ne Urana hatuminganoa bing bo ba libu xai bu libu bila hatata tabagu, xap lipu xumang sibuna muli nam dimati. 21 Baing ina naga, labu amaxuwau tai. Bagula ngawasa mang xaung (mana) garaimdi (baing).” Baing tatua atidingdi xaung haruanga mosiu harua nadi ba.

[☆] 50:13 Aposel 7:16

Yosep Mati

²² Yosep rung mana Isip rangua tibuna bak-bagindi. Yosep wa sanga mana niani 110.

²³ Baing bagu Epraim garandi garadingdi disok. Baing bungina Manase garang Makir garandi disok, ditadi Yosep babania. Bila balau disok Yosep iniadi xauna.

²⁴ Kimuya baing Yosep harua na sabangandi ba, “Haxek sibuna bagula ngamati. Ne maxung sibuna Urana bagula hauliang saing xap kang sanga titia li mahaing mana titia hau haruangua ba sina na Ebrahim Aisak xaung Yekop.”

²⁵ Baing Yosep haxi mana Isrel garandi dahau haruangua saing harua ba, “Maxung sibuna Urana bagula hauliang, saing mana bungina baguba bing asia tuagudi mahaing sanga titia li.”[☆]

²⁶ Binabu Yosep mati bungina nianindi 110. Baing dita baxi mana sangganoa, nam buya. Sup, baing dita sangganoa mana bokis tela tabu mana Isip.

☆ **50:25** Xapdi Muli (Kisim Bek) 13:19; Yosua (Josua) 24:32; Hibrui 11:22

Urana Xuana
The New Testament and portions of the Old
Testament in the Mato Language of Papua New
Guinea
Nupela Testamen na sampela hap Oldpela Testamen
long tokples Mato long Niugini

copyright © 2018 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Mato

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures. Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2019-12-13

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files dated 31 Aug 2022

55f62369-23de-5cfa-956d-f88a05cead65